

DE CAUSIS 2
ERRORUM,

OPUS
EDOARDI
BARONIS HER-
BERT

DE
CHERBURY.

*Rectum Index sui &
obliqui.*

CIO IO C LVI.

DE CATHOLICIS

1577

ORUS

DOCTOR

1577

1577

1577

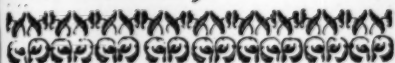
1577

1577

1577

X

ni
Pl
po
m
re
ti
au
ca
ig
di
re
S
C
a
fu
n
ta

DE CAUSIS ER- RORUM.

Pars prima.

Veritatis causa multiplex: Erroris non nisi quædam: Ignorantiæ autem nulla: Quin cum nil per se innuat Ignorantia, frustra ad comminiscendam ejus causam ingeniosus fueris. Superiora igitur explicanda; Plurima autem ad Veritatem consummatam postulari, Libro nostro de Veritate docuimus, Scilicet Veritatem rei, Veritatem apparentiæ rei, Veritatem conceptus circa apparentiam illam, & Veritatem Intellectus. Veritas autem Rei ejus existentiam veram denotat, eamque à non Re, ficto, & falso, distinguit. Hoc igitur primò in quæstione *An* Investigandum. Nisi enim revera sit, quod sese diffundere queat, neque ulla effluxerit ejus apparentia: Sequitur Veritas apparentiæ in quæstione Quale & Quanto-quid præcipuè respondens, à priori prorsus disparata. Rei enim quæ vera fuerit, falsa dari potest apparentia, conditiones nisi intercedant debitæ: Sua nihilominus Veritas apparentiæ falsæ inerit. Verè enim ita ap-

A 2 parebit,

parebit, vera tamen ex *veritate rei* non erit, ut falsa igitur Apparentia objectum novum constituat, quod suam utique sortiatur disquisitionem, ab Intellectu solo, citra sensuum ministerium, novissimè ventilandam; Apparentiæ autem veræ ea lex est, ut ubi conditiones convenerint mediæ, Vera objecti species, tanquam forma rei vicaria emanet. Quænam verò sint illæ conditiones, tum libro nostro de Veritate videre licet, tum mox, ubi, de Erroribus eorum defectu vel ineptâ usurpatione emergentibus, erit sermo. Sed neque hîc cunctæ insumuntur conditiones ad *veritatem Intellectus* comparandam. Plurima enim ex parte Conceptus circa Apparentiam illam postulantur. Quapropter, circa rem quæ sub conditionibus suis veram exhibet apparentiam, falsus dari potest Conceptus, nisi sensoria suo defungantur munere, Organæque interna sint probe disposita, Unde etiam fit ut sanus & integer aliter atque insanus, & sui malè compos, aliter porro sapiens animoque attentus, ac improvidus incautusque de rebus statuatur. Quapropter quæ apparentias veras aliquibus annunciant, aliis non ita, utpotè qui illas ex pravo conceptu vident. Veritas autem Conceptus in quæstione *Adquid* responder. Ita tamen ut haud ultra facultates externas & prodromas ferri relationem per se animadvertas. Ultima igitur veritatis causa, altiùs, tum ex ipso intellectu petenda est. Quum enim ea insit Intellectui vis, ut veras apparentias, à falsis, conceptus adæquatè veros

veros demum , à mutilis depravatísque distinguere valeat, illuc tandem rei summa redit: Dum ex notitiis quibusdam communibus menti insitis ingenitísque de rerum apparentiis æquè ac de earum conformatione cum conceptu, iudicat. Et num Apparentia, rei sive objecto, Conceptus, apparentiæ demum responderit, omninò decernit. Fundamentum igitur Veritatis apparentiæ ex re ipsa, sive objecto, fundamentum Veritatis Intellectus, tum ex apparentia, tum ex conceptu ritè conformatis desumendum est, Solus enim errata corrigere potest Intellectus; Ex quibus patet, mediâ inter *Rem & Intellectum* viâ, omnem erroris dari causam, neque enim vel res falsa esse potest, ubi objecti veri conditionem induit, vel Intellectus, ubi præmissa constiterint. Latere igitur ut possit *res nisi vera* ejus diffundatur *apparentia*, Inscius demum, sive ignarus ut esse queat Intellectus (Conceptus si sit pravè dispositus supinûsve) ubi tamen veræ conditiones accesserint, & vera utique exhibetur species, nunquam frustratur Intellectus. Cujus ideo munus est, ut ad condiciones regrediens, errorem ex quacunque parte castiget, & hanc defuisse, illam fortasse redundasse animadvertat; Sed non ad *incomplexas* tantum, & (ut ita dicam) *monogrammas Veritates*, ex usu est distinctio nostra, Sed ad *complexas* etiam cum-primis facit. Ideo ubi propositio aliqua assertur, videndum primò, *An sit*; & ex qua demum facultate probatio adducatur, ut rei
veri.

veritas ita affirmetur; Deinde in quæstione *Quale Quid*, & *Quanto Quid*, num distincta minimèque ambigua fuerit enunciatio, ut veritas apparentiæ ita constet. Postea, in quæstione *Adquid*, num ex terminis ritè intellectis & concinnè, tum in seipsis, tum in foro interiori dispositis, verus fuerit Conceptus, ut ex hisce probè inter se conformatis, Intellectus Veritas tandem exurgat. Præmissa enim nisi sint falsa, nunquam hallucinatur Intellectus. Porro, ubi plures inter se committuntur propositiones, neque ista tantùm advertenda, sed in qua quæstione enunciationes quæque respondent, ex quibus demum facultatibus Probatio adducitur, putà *notitia communi, sensu interno, externo, vel discursu*, ut tandem in iudicium deveniatur. Sed de istis obiter, donec pleniorẽ hujus argumenti tractationem aggre- diamur. Primas simplicissimásque errorum causas, in præsens excutiemus, quorum ansa (uti diximus) inter conditiones ad conformitatem Objecti & Intellectus postulas præbetur, adeo ut vel in Apparentia falsa, vel Conceptu depravato, vel hisce saltem compositis toti errores vertantur.

Conditio autem prima, (uti Libro nostro de Veritate videre licet) fuit, ut Objectum intra nostram staret Analogiam.

EAm vocamus Analogiam nostram, ad quam (modò Conditiones adsint) siue externus,
siue

sive internus sensus noster, aut intellectus saltem ex Discursus ministerio ferri potest. Huc igitur attinent ea omnia quæ nullo tandem modo liquent. Neque igitur terræ meditullium, vel ulterior, vel media, vel ipsa citerior undequaque pars sive planetarum sive stellarum fixarum, intra Analogiam nostram satis constituuntur, Saltem dum hîc agimus. Sed neque dubitatione vacat, num quæ intra istorum pœmaria existunt, nobis innotescant, Quum neque Incolas terræ (quibusdam Gnomos) in mineris, non rarò tamen conspicuos, neque aëris (quos *δαίμονας* vocant) pro libitu percipiamus. Quid quod magnalia plurima non in Cœlis tantum, sed in ipso communi naturæ promptuario abscondi in confesso sit. Hinc igitur solennes iique crebri scatent errores, dum, quæ extra Analogiam nostram, vexant ineptis suis commentationibus Philosophastri, de iis quæ sunt, vel non sunt, intra istorum ambitum, plurima jactitantes. Quum tamen sobriè sapere oporteat, atque ita ut ex terminis cognitionis, rerum termini haud præfiniendi sint. Neque enim, rerum mensura, ex cognitione nostra desumitur, quum quæ hîc necessaria, nobis tantum ostendat Natura, reliqua vel sibi, vel nobis, ubi istis piè usi fuerimus, servans. Nihil tamen frequentius inter Authores occurrit, quàm ut omnia adeo ex modulo ferè sensuum suorum æstiment, ut ea quæ insuper infinitis rerum Spatiis extare possunt, sivè superbè sive imprudenter rejiciant; quin & ea

omnia in usum suum fabricata fuisse gloriantur, perindè facientes ac si pediculi humanum caput, aut pulices sinum muliebrem propter se solos condita existimarent, eaque demum ex gradibus saltibusve suis metirentur: Sed aliter se res habet, quum nihil revera, nisi quod ad Analogiam nostram spectat, reclusum sit, sed in illa quidem deficiat nunquam *Providentia divina universalis*, quod maximè adverterendum, ne se plus iusto scire vel quidem nescire cogitet humanum genus.

Conditio secunda, fuit, ut Objectum justam haberet magnitudinem.

EAM vocamus justam magnitudinem, quæ neque ob transcendentiam exuperat (putà *infinitum, æternum, & omne maximum*) neque ob parvitatem latet facultates nostras externas (putà *minimum quodvis*) quo in genere non solum Acari, vel animacula quædam in scobe abdita, & à sensibus externis occulta, quæ *Cornelii Dribell* perspicillum nuper detexit, sed & quædam alia, quæ Intellectus solus adsequitur recenseri possunt. Plurima enim eorum quæ intra Analogiæ nostræ spatia existunt, suis recessibus tamen invisibilia & impalpabilia abdi nemo negaverit, qui quantitarum ipsarum portiunculas minimas nullo sensu deprehensibiles adverterit, putà odorum vel saporum minimas illas partes, quæ nullo indicio constant: Hic igitur Intellectus scruti-

nium

nium instaurat, & odorum evanescentium, saporum dilutorum fragmina minutiâsque carpens, subsuiffe aliquid quod sensuum suorum acrimoniam effugerit, rite statuit. Sed neque ipsum *Minimum*, Intellectus per se satis aptè statuere ex partium divisione potest, licet enim *Atomi* & *puncta Mathematica* inter minima recenseantur, ita tamen intelligi debent, ut signentur, naturâque objecti induant. Ut detur enim aliquid adeò exile fingi posse, quod Additionis tantum sit capax: re ipsa tamen suam differentiam nanciscitur, & in numerum *Entium* vel *Suppositorum* saltem ascribitur. Ita enim minimum constituere oportet, ut non-nihil urique fiet. Haud aliter quippe *atomos* vel ipsum *punctum Mathematicum* concedere fas est. Qui enim *Quantum* in *Quantum* vel in *Infinium* secari posse contendunt, & *Numerum* in *numerum* semper dividi, eodem argumento evincunt. Æquè enim medietas numeri in æternum, ac lineæ dari potest. Neque evadent, quod hanc, quantitatem continuam, illam, discretam vocent; quatenus enim in partes dividitur, non jam *Quanti* sed *Quoti* ratio initur. Quum autem *Quorum* omne in partes suas minimas, scilicet *Unitates*, redigatur, & *Quantum* utique ex segmentis suis in puncta *Unitatibus* analogâ, abibit. Sapienter enim hîc termini ponuntur, ne circa *finita in infinitum* torqueretur humanum genus. Quippe ubi contumax fuerit, ipsas etiam unitatis medietates, uti diximus, vel in æternum finxerit nugator.

Quod tamen absurdum fuerit. At dices *longitudinem* sine *latitudine* vel *profunditate* in animum induci oportere, neque ex punctis per se constare lineam, perbellè; modò simul advertas à *puncto* incipere, & in *punctum* tandem desinere lineam tuam; neque enim aliquam, quæ non *puncto* utrinque clauditur, vel imaginari potes. At tanquam *termino*, inquires, non tanquam *puncto*: Sed neque satis solida est ista responsio, si enim ex *termino* partem puncti inuis, haud Minimum quid ex *puncto* intellexeris, Qua ratione etiam fit, ut ubi ad Numeri normam sæpius diffecatur, in suas minimas partes resolvatur tandem linea. Constant igitur ex punctis, at non tanquam ex partibus inquires, Verumenimverò, si nulla nova detur sectio, ex quâ non novæ denuò exoriantur partes, quomodo non ex partibus, & ex punctis tandem constiterit? Quid enim in simplicissima linea, quod non ejus pars fuerit, vel rerì licet: quod etiam clariùs apparebit, si haud aliter produci posse lineam advertas. Finge enim lineam A. B. quæ puncto B. clauditur, sequitur quòd nisi punctum B. cum principio alterius lineæ enodatè committi possit, lineam A. B. produci non posse; quod nemo tamen *Mathematicorum* negavit. Veruntamen ex punctorum coalitione succrescere propriè & per se lineam negamus, sed rectius omninò ex quantitate quadam continuà æstimari, ita ut non Quantitati sed Quotitati ejus partes & ipsa puncta tandem competant. Ubi vero ex quæstione

Quo-

Quoto Quantum dividitur linea, in suas partes
 abit, ex *Quantitate discreta* supputandas. Quo-
 modò enim in *minus*, continenter, & deinde in
minimum lineam secueris, quàm nihiloteciùs
 omne segmentum in totidem semper dividi
 possit partes, neque aliquid ex quantitate ab-
 latà, quantitati decesserit: Quapropter, etiam
 haud plurima puncta (nedum quanta) quàm
 unitates statueris, ita ut plures in longiori, pau-
 ciores in breviori linea existant partes, *Notitiâ*
Communi, ipsòque *sensu*, ubi ejus examine usus
 fueris, ubique adstipulante. Est enim, vel Sta-
 gyrità fatente, mensura rerum ad captum no-
 strum accommodatarum *Numerus*, qui in uni-
 tatibus suis terminum ubique invenit vel po-
 nit. Neque igitur *Infiniti* vel *Æterni* rationem
 ex *Numero* colligimus. Ex *medietate* enim il-
 lorum ter sumptà seipsis majora insurgerent,
 quod nemo tamen dixerit: Ex *Numero* tamen
 quæ in rem nostram faciunt, appositè capta-
 mus. Quapropter ut *æternum* omne implicet
 tempus, peritè quod ad Analogiam nostram
 facit ex *Numero* desumimus. Porro ut *infini-
 tum* universa rerum spatia complectatur, & qui-
 dem ultra illa feratur, quæ nobis reclusa, ex
loco metimur, cujus rationes tandem in lineas,
 easque porro in numeros (ubi in partes secan-
 tur) reducimus. Undè etiam liquet, neque ex
unitate, neque ex *numero* in Arithmeticeis, ne-
 que ex *puncto*, neque ex *linea* in Geometricis,
 vel *minimum* dari per se, vel quidem *maximum*;
 Adeoque utriusque quantitatis terminos non

rebus, sed neque *Intellectui* nostro convenire, quum ultra modulum suum non feratur hâc in vitâ mens humana. Quæ omnia hâc ex thesi luculentiora fient, dum *justam magnitudinem*, & omninò aliquam, inter conditiones ad objecta percipienda requisitas postulat. Errores hinc emergentes sunt, punctum Mathematicum ita exinaniri solere, ut objecti conditionem quodammodò exuat, dum & locum quo existere dicitur indivisibilem utique contendit schola. Infinitum porrò & æternum describi, ut terminos illi quodammodò ponant Philosophastri, quum tamen neque additionem ex facultatum calculo, vel subductionem in se recipiant, adeo ut qui *Quantum* in *Quantum* sempiternè secari posse affirmaverit, etiam hoc ipso causa exciderit. Dum enim in Infinitum transit res, transcenduntur cognitionis media, quibus hac in vita uti datur, objectique conditio simul tollitur, neque obstat quod res aliter à quibusdam deducatur, quum & Chimeras fingere nihil vetet.

Ad Veritatem Objecti Conditio tertia fuit, ut haberet aliquam differentiam signantem.

Quum enim rerum Chao sive Orco (ut quibusdam placet) suo delitescentium nulla dari potest distinctio, ni signantèr ostenderentur: ideo *differentias* quasdam in rebus posuit

Natura,

Natura, siue *providentia rerum universalis*, unde (uti Libro de Veritate retulimus) determinetur materia rudis & indigesta, mutuâque rerum *Analogia* percipiatur: Ubi enim non satis distinguuntur, confusa oritur scientia. Quum autem *differentiæ* cuiusvis, Individuationis aliquod principium illam utique compingens, & in unitatem suam cogens, obtingat, hoc ipsum peculiari quodam modo signari volumus, atque ita ut facultati alicui externæ vel internæ nobis insitæ respondeat, quæ an verum an falsum, an utile vel noxium sit objectum, vel quidem medio modo se habeat, Naturâ distan- te decernit; ea lege tamen, ut debitum Crite- rium adhibeatur, maximè in iis quæ vel raro, vel quasi invitus in conspectum prodeunt; ita enim tum hominis, tum speciei cujuscunque ad Mundum majorem *Analogia* constituitur.

Errores hinc maximi, imò & multa igno- rantia causa, dum differentiis communibus, siue iis quarum ratio eadem in pluribus appre- hendi potest nondum tribuuntur nomina; ex quibus tamen solis, naturæ arcana rimari licet. Porro ubi signantur res, vix terminos undè no- bis innotescant in vocabulariis inveneris; adeo & nulli vel ambigui minimeque perspicui sal- tem ut plurimum sint. Quin & in medium ad- feruntur quædam, quæ nullo facultatum judi- cio constant, ita ut sæpenumero inter doctio- res exagitentur, quæ vel imperfectè, vel non omnino liquent, ubi in debitum examen per- ducuntur.

Ad Veritatem objecti percipiendam
Conditio quarta fuit: ut cognatio ali-
qua inter objectum & facultatum
intercederet.

CONDITIONES ad objecti Veritatem requisitas, minutim consecrati sumus. Neque enim satis est ut intra Analogiæ nostræ latitudinem extent objecta (quum ob transcendentiam suam istius modi plurima tum exuperent facultates nostras, (uti supra probavimus) tum ob parvitatem suam delitescant, in quibus tamen dotes dari posse plurimas, plusquam verisimile sit) nisi cognationes & habitudines quædam intercedant. Hinc ad mellificium api suppetunt organa, homini desunt. Quapropter ultra priores illas condiciones istam quartam adjunximus, quæ necessitudinem aliquam immediatam (sive externos sive internos adhibueris sensus) postulat. Ad hanc etiam classem reduci possunt insolentes quædam tum Sympathiæ tum Antipathiæ, quæ ex cognatione quædam particulari hunc diverso planè modo atque illum afficiunt, quod fortassè in ipsis etiam Noëticis facultatibus adnotare licet. Dum ex iis quæ supinè ab aliquibus cernuntur, illi mox futura prænuntiant.

Error hinc emergens est, ut quæ nobis minimè cognata, tanquam vera objecta proponantur, de quibus fusius postea, ubi amplior hujus argumenti seges.

Hiscè

Hiscè ita statutis , superest ut primas Errorum Causas , ex non satis perceptis recognitisque objectorum Apparentiis , cernamus.

*Ad Veritatem Apparentiæ Conditi-
o prima fuit , ut debito tempore com-
moretur.*

QUanti momenti sit conditio hæc, nemo nisi adhibitâ morâ satis adverterit, quum ex festinatione nimîâ præcipuam erroris causam provenire ausim dicere. Hinc tot incondita videre est dogmata, quibus facile illuditur sæculum, dum minori molestia obtruditur mendacium ferè quodvis , quam expenditur veritas. Quid quod ab externis ita nihil satis delibetur sensibus , ubi mora non adest debita , ut neque ipsi interni suo satis defungantur munere, nisiistantur cognatæ rerum species, & in debitum revocentur examen ; Ita ut vix frequentior Insaniæ adinveniat, quam ex iudicii præcipitatione, causa. Fit ita, porrò, ut fidem suam mille modis prostituant miseri , dum sese totos, aliis credentes, proprias abnegant facultates, perinde facientes ac parasiti, qui ad alienam convolantes mensam, indiscriminatim omnia vorant, quæ domi coli interea debuere , negligentes. Neque alia demum affectuum turbidorum dari potest causa , quàm quòd nullâ morâ interpositâ , hi effreni libidini , illi furori rabieque sese totos devovent, Brevi, siye internas, siye ex-
ternas

ternas animæ operationes spectes, nihil morâ idoneâ commodius, aded ut cautè, vel non omninò præbendus sit assensus, donec probè expenso maturatòque negotio, decernere fas sit; *Moram* autem debitam eam vocamus ex qua objectum integrum, secundum totum, partes, relationesque suas denique sistitur, ita ut ubi opus, fuerit, Methodus in Zeticis nostris tradita, consulenda sit: Quod monco, quùm inter Authores extent plurima, quæ nimis vexantur, ea nimirum quæ nullo facultatum indicio constant: Aded ut tam plus justo, quàm minus, exagitari possint res, nisi debita, ex alterutrâ parte, adhibeatur mora. Error hinc emanans est, quædam plus justo, alia minùs justo exagitari, adeoque illic malè perdi, hic non satis impendi tempus.

*Ad Veritatem Apparentiæ Conditio
Secunda fuit, ut debitum intercederet
transitionis medium.*

M*edia* Intellectus non multa tantùm, sed omninò diversa sunt: Multa autem esse ex eo patet, quod sensus plurimi tum externi, tum interni ritè conformati, in ordine ad intellectum, & præviæ demum conditiones non paucæ in ordine ad illos sensus postulentur: diversa quin etiam esse non minùs liquet, quùm in Veritatis indagatione quæ huic famulantur facultati media illam destituere possint. Neq; igitur quodvis
pro-

promiscuè insumitur medium, sed quod *facultati* est Analogum, ipsorum porro mediorum, quæ ex usu sunt, non omnis temerè usurpatur *gradus*. Tam enim medii in seipso debiti exuperans justòque major obruere, ac deficiens frustrari eludereque potest humanos sensus, pars. Fit ita ut ubi idem in genere ad diversa inservit *medium*, non nisi idonea desumenda sit ejus portio. Neque igitur idem *lumen*, eadem *distantia*, omniquè objecto competit, sed hoc majori, illud minori irradiatione, hoc majori illud minori intervallo indiget. Quod in ipsis specillis observare licet. Hic igitur termini explorandi sunt, quos tamen adèò exiles alicubi comperies, ut ad Mathematicum potius quam Physicum (quemadmodum libro de Veritate diximus) attinuerit eorum investigatio. Ubi autem nova datur aliqua differentia, si non diversum aliquod *medium* intercedit, diversum saltem aliquod in *medio* inveniri potest, unde nova aliqua sese exerit facultas, quæ an ad classẽ facultatum sub *Instinctu Naturali* militantium, an vero ad *internos*, vel *externos sensus*, an denique in *discursum* referri debeat ex methòdo nostra videre est. Ubi interea nulla insignis datur *differentia*, neque *media* admodum varia aut inter se discrepantia deprehenduntur, neque facultas alia proditur, quam quæ cum congenere aliqua & Symbolica facultate connecti queat. Adèò ut parùm hìc non nunquàm immutetur facultas. Ita satis proceram alicubi fraxinum, à non excelsâ
(ex

(ex longinquo) distingues ulmo, neque aliter prorsus, quàm ex reliquarum facultatum Criterio. Est autem elegans *naturæ in mediorum* ordinatione methodus. Quod enim suo in genere illustrius agnoscitur *medium*, nobiliorem utique invehere solet sensum. Idèò lumen, (cœlestis scilicet propaginis) visui inservit; *Aër*, vel sine lumine, auditui; *Aër*, sed vapor admixtus, *odoratus*; Aqua sed terreâ, aut potius minerali quâdam portione imbuta, *gustus*; Terrenum denique quiddam, sed aliis elementis delibutum, *tactus*, ita tamen ut reliquorum basis existimandus sit. Ideo eorum quæ visuntur proxima ex tactu desumi debent judicia, summa enim heic intercedit *cognatio*. Quapropter errores *visus* ubi indebitum fuit medium, ex *tactu* castigantur, & qui in aqua curvus, tactui rectusprehenditur scipio. Ita porrò quæ à tactu duplex ex transversorum digitorum contractatione haberi possit pila, non nisi una visui constabit, ut in orbem heic redeant sensus. Distinguuntur *media* in ea quæ sunt extra nos, & in ea quæ sunt partes nostri. Quæ autem extra nos facillè imponere; adeoque *visum* maxime inter sensus falli, proximè *auditum*, minus adhuc quæ naturæ dictanti propiora Libro nostro de *Veritate* docuimus. Speciebus legitimis ita constitutis, atque intus susceptis, Intellectus illorum ministerio tanquam mediis utitur, undè etiam universales aliquas notiones compingit, ita ut ex universalibus istis (tanquam *mediis*) *demonstrationes* tandem affabrè con-

concinnet, ex quibus patet, ad veras species comparandas vera media conquiri debere, ad vera universalia veras species, ad veras demonstrationes vera universalia, undè tandem Veritas suis numeris absoluta insurgit. Heic denique advertendum est, ultra media naturam non ferri, sed in iis deficere nunquàm quæ in universum sunt necessaria, & ad nostram spectant conservationem; ea lege tamen, ut ubi bono aliquo potiti fuerimus, tanquam à gratia sive à providentia particulari acceptum habeamus. Errores hinc emergentes non multo negotio ex prioribus eruuntur, scilicet neque media undique ad species dignoscendas, neque species ad universalia ritè conficienda, neque universalia ad demonstrationes satis accurata ut plurimum adhiberi, undè adeò malè coagmentata inculcantur passim dogmata.

Ad Veritatem Apparentiæ Conditio tertia fuit, ut debita daretur distantia.

NEque enim satis est suapte natura differres, nisi ita inter se distent, ut probè distinguí queant, neque satis in universum adhiberi facultates, nisi sua unicuique tribuatur agendi efficacia. Quapropter non minus internis quàm externis commoda existimari potest *distantia*. Nisi enim tum objectorum, tum facultatum termini utrinque præfiniantur, fieri nequit quin
se

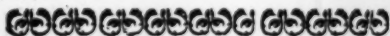
se se mutuò obterant. Neque igitur aptè species constitui, vel universalia erui vel demonstrationes confici possunt, ubi non rerum solummodò sed distantiarum termini & spatia haud satis asseruntur; Quinetiam nisi intervalla operationum *instinctus naturalis*, à *sensibus internis*, *externis* & *discriminibus* alternatim distinguantur (quod tamen difficillimum, (nisi accuratissima observatio accedat) comperies) irritus in veritatis indagatione cedit labor. Maximè autem distant objecta, quæ nihil commune aut pauca saltem communia obtinent, adèò ut non magno excogitentur negotio *distantiæ*, ubi luculentè tum facultatum, tum objectorum, sistuntur termini. Quemadmodum alterà ex parte, haud prònum fuerit, cognata & quasi in se recurrentia explicare objecta; Veluti enim ex non satis discretis, confusæ, ita ex nimium diffusis languidæ suboriuntur rerum conformationes. Quomodò autem à reliquis distinguatur facultas, quæ circa rerum distantias, Quemadmodum etiam à notis ad ignota profiliat, suo loco monuimus. Errores hinc præcipuè emergentes sunt, neque diversos objectorum terminos; neque diversas facultatum operationes suis insigniri spatiis, sive distantis, sed heic plus justo compaginari, illic, hiare.

Ad Veritatem Apparentiæ Condicio quarta fuit, ut commodum ordinatumque obtineret situm.

Ad

QUanti sit momenti mora debita, *medium* de-
 bitum, *distancia* debita, ex superioribus li-
 quet; haud indè tamen conciliatur apparentiæ
 Veritas, nisi *situs* positioque adsit commoda:
 frustra enim media ad objectorum terminos
 dignoscendos & ipsa intercedentia tandem in-
 dagantur spatia, ubi haud satis concinnè stru-
 untur partes, luxatúsque obvertitur ordo. Opti-
 mum autem cum esse situm seu positionem Li-
 bro de veritate docuimus, ubi termini objecto-
 rum diversi, diversis inter se facultatum pro-
 portionibus respondent. Quò enim non omnis
 omnem, sed propria propriam solummodo
 pertingat differentiam facultas, necessum fuit,
 ita disponi partes, ut quæ *totum* integrant, sua
 retexerentur serie, ni mutilas obtortasq; (ut ita
 dicam) reponere placuerit rerum notiones. Ita
 haud satis ex axibus rotas, vel ex rotis machi-
 nam novam conjicies, vel ex verborum Syntaxi
 congrua, propositiones syllogisticas, aut ex il-
 lis demum veritatem erues, ni cunctæ apposi-
 tè compingantur partes, Brevi, nulla sine or-
 dine debita tradi potest methodus, sine qua
 tamen imperfecta omninò fuerit scientia.
 Quantumvis igitur ad nudas rerum species per-
 ciendas, haud ita conferat situs, ubi objecta
 satis ex consuetudine innotescunt, qui tamen
 objectum præpostero continenter viderit situ,
 nã ille partium inter se conformationes haud
 calluerit unquam. Errores hinc præcipuè emer-
 gentes sunt non satis suo ordine addisci res, aut
 in memoria servari, aut à facultatibus discer-
 rentibus

gentibus expromi; ita ut neque cunctæ ad universalialia constituenda species, aut universalialia ad demonstrationes debitâ adducantur methodo: Unde tot opiniorum monstra passim videre est. Hæc autem breviter de veritate rei & apparentiæ subungere placuit; Qui enim plura desiderat, *Analogiam, magnitudinem, differentiam & cognationem* ad veritatem rei, tum *Moram, transsionis medium, distantiam & situm* ad apparentiæ conformationem postulata expendat in quæstionibus nostris, ita ut uniuscujusque *quidditas, qualitas, quantitas, relatio, &c.* ex methodo in *Zeteticis* nostris tradita explorata habeatur.

*Ad Veritatem Conceptus
Conditio, prima fuit, Organi Integritas.*

Nisi enim *organa* sint integra, haud ulla sincera datur rerum perceptio. *Organa* autem, eas partes corporis vocamus, quorum ministerio vel ope fretæ, facultates sive externæ, sive internæ suo defunguntur munere. Hæc igitur sigillatim explicanda.

De Visu.

AD visum cum primis postulatur ut *oculi* & *adnatæ partes* (quæ multiformis & elegantis sunt structuræ) suo affabrè compingantur loco. Hisce autem formam rotundam obtigisse, observare licet, quò omnimodas species in se reciperent; ex partibusque omnino dissimilibus constructos, quò diversa pro objectorum facultatúmque multiplicitate obirent munia. Inter præcipuas oculi partes, recensentur *Tunicæ* quædam, & humores quibus adjunguntur *musculi* ad motum idonei, *pinguedo* quædam, *glandes*, *membrana*, *palpebræ*, *sarci*, *cilia* & *supercilia*. De numero *tunicarum* oculo inservientium non conventum est. Quæ enim ab hisce *tunicæ*, ab illis *membrana* vocantur. Quædam porrò ita in alias recurrunt, ut earum commissuræ usúsque varii haud faciliè definiantur. Quapropter hi septem tunicas, alii pauciores statuere solent: sed ut oculis ista permittamus Anatomistis, in præsens solummodo adnotavimus, de numero humorum non disceptari; Tres enim solummodo dari in confesso est. De hisce igitur seorsim. Post *adnatam* quæ à *pericranio* ortum ducens majorem oculi partem tegit, primò ad aspectum patet tunica oculi, quæ *cornea* vocatur, pellucida illa quidem, sed crassa ita ut reliquas membranas contineat & firmet. Hujus foramen Rhagoide sive *uvea* amplius, species propriè indistinctas recipiens,

piens, illas deinde per foramen uveæ, ad nervum opticum transmittit: Proximus indè humor aqueus vel albugineus, omnis coloris expers subjacet, sed tenuis substantiæ & quinque ferè guttulis definitus, ita ut in regione Iridis sive pupillæ concludi possit. In uvea deinde *tunica*, quæ proxima succedit, nigror (qualis nullibi in toto corpore) visitur, eo certè sine ut splendorem colligeret, & spiritus ex nimia fortasse luce perstrictos, recrearet. Hæc autem foramen pupillæ cernitur, ejus clathrum, vel fenestra quædam, quæ quum dilatari, vel contrahi queat, ad intensam lucem sese coarctare, ad debilem aperire sese apta nata est. Quum enim non nisi quædam lucis portio ad visionem postuletur, Imperium ista inter se temperandi, musculo medio qui oculo subjacet *natura* dicavit: Ita ut languidioris lucis multum, vehementioris parum in oculum admitteret, universumque genus lucis constaret.

Humor *crystallinus*, aqueo densior proximè sequitur, quem princeps videndi organon, ideo statuunt nonnulli, quod quum crassi & opaci reliqui sint nervi, solus crystallinus humor, diaphano nervo gaudeat ubi *retina* & *crassa tunica* ex nervo optico originem trahens in *Arachneam pellucidam* migrat. Alii *Crystallino* postposito, ipsius arachneæ partibus favere videntur, utpote quæ in nervo optico utrinque terminetur, lumenque optimè in se recipiat. Nihil enim æquè ab lumine affici ac diaphanum ritè statuunt Philosophi. Alii autem in
vitreo

vitreo humore (quintuplo ferè CrySTALLINO majori) visionis causam potissimam dari contendunt: ut qui nervo optico sit propior: ut ut sit, certissimum est, Tunicas & humores omnes, tum Specierum delationi, tum spirituum com-
 meatui inservire; ubi enim species ex tunica vel humore aliquo vitiato, aditu prohibentur, intercipitur aliquid ad visionem postulatum. Quapropter nisi cornea sive extrema tunica, & deindè humor CrySTALLINUS (qui medio oculi positus & humore aqueo & vitreo utrinque circumdatus) probè sint disposita, ad modum depravati organi aboletur, vel læditur visus. Unde etiam *refractionem* dari necesse esse contendunt Anatomes opticèsq; periti. Quum enim quæ ad nervum opticum transeant, varias pro variis in aqueo, CrySTALLINO, & vitreo humore, subeant mutationes, fit ut nisi tunicæ & humores tum in seipsis, tum ad invicem debita proportionem constituentur, haud unquam veram objecti speciem indicaverint. Ea autem est proportio, ut tunica cornea sit aëre vicino crassior, aqueus humor sit cornea rarior, CrySTALLINUS demum sit aqueo densior, vitreus crySTALLINO dilutior, ut crebrè refractæ ex commensuratione ista, species, tandem stabilirentur, nervoque optico sisterentur. Adeoque quum vitreus ultimum refractionis officium præster, in illo radios concipi & ad nervum opticum deferri verisimile existimant Authores, qui à vitrei partibus stare videntur; Eoque magis, quod si in Arachneâ daretur, vitreus quasi fru-

stra esset humor, aliquidque refractioni ultimæ deesset. Cæterum hisce omnibus ferè omiſſis, *Amphibleſtroidi* seu *retiformi tunica* primas tribuunt partes Neoterici quidam: Quum enim semicirculari forma in posteriori oculi parte sit situs, adeoq; vitreum humorem contineat, in illa sive tunica sive membrana visionem absolvi contendunt. Quod exemplo isto confirmare conantur, Si enim in Camera tenebricossissima, ubi neque rima hiat, foramen ex dolabra terebraveris, Crystallumque circa medium crassius, circa ambitum tenuius, illic impegeris, & linteolam aliquam sive chartam albam ad parietem Crystallo oppositum suspenderis, simulachra hominum juxta transcurrentium in linteolo sive charta illa, sed eversa prorsus figura, ostendentur. Hic igitur pupillam foramini, Crystallinum humorem Crystallo, retiformem tunicam camerae in qua linteolum sive charta alba parieti obtenditur, appositè respondere volunt, sed irritò conatu; Neque enim aliquid parieti albo simile, in imo *retiformis tunica* cernitur, neque reflectuntur species, sed intus suscipiuntur, neque organa refractionibus crebris idonea, ut in tunicis & humoribus dantur, neque objectorum species eversa figura in oculo exhibentur. Licet enim ubi de foris admissi radii in trajectu foraminis angusti decussatim intersecantur, præposterum partium obverti ordinem necesse sit. Haud aliquid simile tamen hîc deprehenditur, neque sufficit quod mentem humanam tanquam Apellem post tabulam

bulam ponè figuras vel simulachra ista delitescentem & deluper speculantem quo inversæ rursus erigerentur ita, constaréntque figuræ, comminiscantur, neque enim in effigie remotâ visuntur objecta, sed statu proprio, neque in retiformi tunica, sed eo loci ubi sunt, neque deluper tantummodo, sed undequaque objecta sua speculatur Mens humana. Quapropter etiam complura alia, quæ ex monogrammis lineis conflare nequeunt, simul percipit: Tamen si enim, quæ ab lumine eliciuntur primò, palantes passim evagari deinde species, exemplo super allato, satis pateat, haud tamen isto modo, unà cum *suu*, loco & reliquis *circumstantiis* vel internis *relationibus* nobis perferri existimaverit attentus causarum sensationis indagator. Quod igitur pro sententia illorum tuenda afferunt nè oterici (exemplo suprâ adducto) contra illos facit: Si enim intramittendò, ut ajunt, solummodo perciperentur objectorum species, eversæ proculdubio cernerentur eorum figuræ. Quapropter tum extramittendo tum intramittendo fieri visionem arbitramur, quum agant æquè ac patiantur spiritus visorii. Quod ex oculorum fascino, speculis ex menstruatatum mulierum aspectu infectis, &c. probant doctiores philosophi. Licet igitur retiformi tunicæ, tum arachneæ & vitreo humori suæ tribuendæ sint partes, ultimum videndi organum in *nervus opticus*, princeps sive primarium in *CrySTALLINO* libenter statuerim. Si enim linea per pupillam ad principium nervi optici

ducitur, in medio respectu laterum situs est Crystallinus ut imperium utrinque isto modo capefferet, haud tamen respectu totius oculi in centro positus est, sed versus anteriora ut uberior ita fieret visio. Quapropter ex una parte Sphæricus, ex altera depressus & acuminatus est, ut tam indistinctæ ac distinctæ visioni inserviret. Quæ enim lineæ ab objectis derivatæ, ad nervum opticum rectè feruntur, species indicant; quæ ad latera, non ita, nisi per anfractus quosdam sinuosos, tandem sed imperfectè suscipiantur. Vitrei humoris qui Crystallinum proximè sequitur usus est, non ad nutricatum tantum sed ad refractionem, uti suprà diximus. Nam si opacum aliquod corpus post Crystallinum, suffectum fuisset, reflecterentur omnino species, neque ad nervum opticum pertingerent: Sed quia Crystallino rarior est vitreus, ideo radios à densiori illo medio versus axem refringit, & minimo puncto tandem unitos nervo optico exhibet. Quemadmodum igitur non sine spirituum visoriorum ministerio, ita nec citra refractionem fit visio: Quam etiam in solo aqueo vel albugineo humore dari posse ex Iride quæ nonnullis circa candelam apparet evincere conantur percelebres auctores. Si enim revera heic ulla daretur Iris, adstantibus pateret, quum tamen ii soli qui *suffusi* nis morbo in aqueo illo humore existente tentantur se Iridem videre existimant. Ex cataracta enim vel suffusione, perverti, reflecti, vel intercepti posse objecta produnt Anatomes periti,

qui

qui etiam hoc in argumento consulendi sunt.

Postrema videndi organa sunt *nervi optici*, qui separati ab exortu suo & aliquatenus progressi, in unum tandem cœcunt, unde iterum divaricati proferuntur, ita ut dexter in sinistrum, sinister in dextrum oculum abeat. In quibus etiam totum visus mysterium absolvi-
tur, dum externæ hæc sive cōcidunt, sive à Spiritibus visoriis renunciantur species, & advocato Judicio, recognoscuntur, cui ministerio spiritus animales per cava nervorum opticorum transeuntes *natura* dicavit. Quum enim perforatos ex antica parte, quæ decussatim interfecantur, molles meatuique aptos ex altera nervos opticos videre sit, huc ultrà citràque commeant animæ satellites, spiritus. Quantum enim ad visionem conferant ex eo liquet, quod iis deficientibus, turbatis, vel etiam (quod mirum est) exuperantibus, erroris causa detur. Citato enim spirituum agmine, confertim ingruente, ita præcipitatur visus ut haud satis expenderit objectum. Quapropter in gyros pro-
voluti aut *vertigine* correpti, objecta ipsa circumagi existimant, dum indistinctis speciebus imprægnati spiritus, sive ex motu, sive ex vaporibus in caput assurgentibus circulantur, & omnia in orbem rapi videntur. Neque alia porro ex causâ nervos acutiore sensu quàm sint reliquæ humani corporis partes præditos esse verisimile ducimus, quàm quòd spiritus includant ac commeatum illis præstent. Atque hæc breviter de oculi fabricâ dicta sunt. Plurima

Er- enim circa ejus tunicas, membranas, musculos, *rores* adnatâsque partes consultò mittimus, & ad *circa* argumentum nostrum quod præcipuas hallu-
Vi- cinationum causas indagat, devenimus.

sum. Quum autem objecta tam justò majora, quàm minora exhiberi queant, ubi media non adsint debita, ea primò expendemus, unde majora videri possint; ut interea speculis quibusdam concavis, specillis vulgaribus, aquæ & caliginoso aëri, (unde majora seipsis videri possint) supersedeamus, ad fabricam internam accedentes, observamus; Eos quibus pupilla, quam pro partium Symmetria paulo angustior obtigit, omnia magis perspicuè nedum justò majora cernere, sive quòd radii ex oculo micantes angustiori transitu conclusi intensius lumen gignant, (lumen enim innatum in oculo, ut aërem in aure concedunt doctiores Anatomistæ) sive quòd specierum radii, eâdem ex causâ magis uniti, propiora, eoque majora, ostendunt objecta, sive tandem, quod maximè verisimile, utroque modo eveniat. In ipso enim specierum insultu, tum *objecta* tum *facultatem visivam* agere ipse sensus docet. Quapropter ubi objectum aliquod per speciem suam ad oculum corrivatur, ejus *locus, situs, magnitudo, &c.* ex facultate aliqua analogâ extra corporis ambitum latâ dignoscitur. E contrario, quibus plus justo amplior est *pupilla*, aut aliquo ex accidenti præter naturam nimis dilatur, iis *μυωδίασις* morbus oritur, unde omnia minora quàm sint apparent; Ita tamen ut co-
rum

rum quidam noctu acutiùs cernant, quod in ampla pupilla plures colligantur radii, quod interdum non ita, dum diffunduntur adeò sive species objectorum, sive emissarii radii, ut aliquid objecto depercat. Quum enim per lineam rectam ferri debuissent omnes sive species sive radii, ad latera obliquatur pars aliqua, quod ex refractione indebita contingit. Nisi enim quædam proportio, tum magnitudinis, tum densitatis partium, tum latioris, tum reliquarum conditionum, quæ refractioni inserviunt, heic detur, haud satis sincera sit visio, ut quàm ardua utrinque, neque aliter quàm ex medio desumenda sit visionis ratio, exinde constet; Quântum interea ex refractione perficiatur visio, vel inde urgeri potest, quod quum nova ex Tubo optico accedat refractionis idonea causa, sive propiora sive majora cernantur inde objecta, sed ista clariùs oculi fabricam intuentibus liquent, quam adeo accuratè inspexit magni nominis author, ut ignem in oculo ex variis refractionibus accendi posse, haud aliter quam ex speculo visorio existimaverit. Quia tamen nullum hac ex causa occæcatum fuisse, tradunt (quod sciam) Scriptores, ideo conjecturam tanquam incertam & dubiorum plenam authori permittimus. Cæcitatem enim quæ ex pelvi ænea ignita, diu oculis apertis objecta, sequuta est, non tam nervo optico torrefacto, quàm oculi temperiei exquisitæ corruptæ, aut humoris aquei (qui insigniter tenuis) absorptioni, tribuerim. Qui enim ex spiritu

rituum exinanitione, cæcitatem ortam fuisse contendunt, haud meo iudicio causam explicant, quum jugiter renoventur spiritus, ubi reliquæ partes suo non desunt muneri; quod etiam ex specillis vulgaribus urgeri potest. Si enim ex spirituum inopia insensibus visus obscuritas sequeretur, parum vel nihil auxilii ex remediis externis accederet, quum tamen specilla juvare, tum ea præsertim topica, quæ paulatim deterunt levigantque oculi superficiem, compertum fiet. Quum enim in corneâ tunica, ex morbo vel senio exsiccata & deinde incrassatâ, caligo oritur, hisce opus est, ut referatur visus, uti etiam ubi albugine ita obducitur pupilla vel eius pars aliqua, ut cæcitas vel imminuta visio sequatur. Est & quædam in adnatâ oculi membranâ excrescentia ad parvæ alæ, vel (ut aliquibus placet) unguis similitudinē accedens, unde visus aliquando obtenebratur. Porro si aqueus humor ex morbo, senio, aut ignis vel ignitorum aspectu nimio absumitur, corrugatio & constrictio quædâ oculi sequitur, flaccescuntque partes, unde etiam isto refractionis medio sublato, vel valdè imminuto, haud vera defertur apparentia; Dum uvea tunica, (exinde etiam) super Crystallinum concidit, reliquæ sive tunicæ sive humores loco cedunt, & tota inclinatur visionis officina. Sin verò ex mucosa aliqua materia, humor aqueus crassus vel impurus fit, nebula quædam pupillæ obtenditur & *ὑπόχρουσις* sive suffusio aut cataracta morbus oritur, cæcitatem inducens aut visum saltem depravans.

pravans. Si enim aut tota pupilla vel ejus pars aliqua tegitur, non jam plura confertim (ut solent) sed singula ex foramine nimis arctato ferè seorsim percipiuntur; At si in ipso pupillæ medio, aliqua hujus mucosæ materiæ sit congeries, quasi terebrata visuntur objecta, aut rei visibilis aliquid in medio deesse videtur. Sin verò suffusio sit inæqualis, ita ut aliqua crassior, aliqua tenuior sit pars, vel vapores (ut in phreneticis & ebriis solet) ad humorem albugineum vel aqueum perferantur, spectra & varia hujusmodi illusionum genera, aut trices, flocci, festuæ, &c. aut splendores eximii, vel tenebræ oculis obversari videntur. Quum tamen nihil eorum reliquis adstantibus cernatur; Ubi pupilla etiam non medio oculi sita, sed ad alterutrum latus vergit, vel obliquè cernuntur objecta, vel torus una cum pupilla torquendus est oculus, adeò ut non ex musculorum oculi contractione solummodo, sed ista ex causa oriri possit Strabismus. Ex Crystallino humore depravato quoque hallucinationes non leves sequuntur. Si enim debito sit crassior, *νυκτολαπία* morbus oritur, quo morbo laborantes interdum, (ubi multa aëris illuminatio, satis vident, crepusculo parum, nocte nihil. Ubi exsiccat porro humor Crystallinus, morbus *γλαύκωμα* vel *γλαύκωσις* oritur. Quum namque ex siccitate pellucidum amittit colorem Crystallinus, in glaucum vergit, unde omnia quasi per nebulas & fumum repræsentantur. Cujus tamen non ita in proclivi reme-

dium, quum qui ex siccitate morbi difficulter curantur. Ubi situs etiam Crystallini mutatur, depravatur visio. Si enim ad superiores vel inferiores oculi partes vergit, omnia dupla apparent. Quod an ex axe pyramidali non uno modo ad nervum opticum delato, an quod ex situ Crystallini diviso, dividantur radii visorii, an verò utraque ex causa (quod magis verisimile) hallucinatio ista accadat, inter doctiores ambigitur. Sin verò versus pupillæ centrum Crystallinus vergit, quæ non longè absunt, rectè, quæ dissita, haud satis percipiuntur, adeò ut hoc morbo correpti lusciosi, nusciosi vel *μύωπες* dicantur. Sin è contra, versus anteriorem pupillæ partem fertur Crystallinus, quæ propiora, minus rectè, quæ paulo remota, satis videntur; quod tum Senibus, tum iis qui studiis incumbunt familiare admodum, quum ex capitis demissione assiduâ, Crystallinus humor unâ cum vitreo sensim ad anteriora labatur, & tum præsertim, ubi aqueus humor quacunque ex causa absumitur vel loco cedit. Ex vitrei humoris depravatione quoque hallucinationes accidunt. Quum enim post Crystallinum locum habeat, eaque quantitate sit constitutus, quæ ad specierum refractionem, (respectu magnitudinis & densitatis Crystallini) sit idonea, si quid heïc variatur, vel desciscit, haud satis percipiuntur objectorum species; Fit ita, ut ubi ex plaga vel concussione antevertitur Crystallino, vel situm mutat, hallucinationes sequantur. Nam quum rarior sit, natura sua, Crystalli-

no,

no, densior a quo humore, nisi debita servetur proportio, aliquem errorem vel illusionem dari necesse est: Sed & totus oculus nonnunquam ex Catarro vehementi, inflammatione, tumore, vel paralyfi, læditur, adeò ut hac quoque ex causa depravetur visus. Quapropter siue oculus plus justo promineat, vel recedat, vel muscoli oculum moventes aliquà ex causâ convellanrur aut dissecantur, error visus sequitur. Sunt & aliæ ex cerebro, vel nervis vulneratis aut distortis, hallucinationum causæ, quas persequi singulatim, tum operosum, tum præter institutum nostrum esset. Satis habemus præcipuas hæc attingi hallucinationum causas, quæ ut variæ, ita insolentes adeò, ut ubi acciderint, tum medicis, tum ipsis tonsoribus manifestæ sint. Quapropter non morari debent lectorem aut scrupulum injicere, ne vel Scepticus aut alii fortasse, hujusmodi morbis facillè tententur, ut negari tamen non possit ingentibus & variis casibus patere oculos; Solus quippe Deus res secundum earum essentiam propriâ videt, homines saltem secundum vicarias species, aut si ulterius aliquid detur, per imaginum istarum (veluti in speculis) Imaginem. Adeò ut tenuibus simulacris minus quiddam, non majus hac in vita cernere detur.

De primario objecto visus dubitatur. Quidam enim lucem, alii colorem statuunt: *Luci* faventes, illam per se, *colorem* non nisi ratione lucis cerni docent. Ex adversa parte stantes, lucem ipsam haud aliter quàm *colore* imbutam

cerni contendunt ; sed quia *color* luci ex refractione, variâ oculi positurâ , vel ipsâ distantia accidere potest , absque *luce* verò *color* sit inanis, ideò *lux* primariò, *color*, ratione lucis, visus objectum haberi potest. Colorum autem quidam sunt corporei & crassi, cujusmodi in Gypso albedinem , in carbone fossili nigrorem videre est: Totâ enim substantiâ inhærent, neque abradi ullo ex ferramento aut deteri possunt. Alii non prorsus corporei , sed tanquam corporeorum exuviæ, vel propagines visuntur: neque enim penitus infiguntur aut inhærent , sed tum luminis , tum ipsius coloris ope intersunt nitentque ; ita tamen ut ubi eorum effectrices amoventur causæ , langueant illico & evanescant. Ultimò phanatici quidem colores (ut in Iride & prismati) oculis obijciuntur, nullam enim realem existentiam in aliquo subjecto possidentes ex *opaco & lumine* non nunquam *reflexo*, non nunquam *refracto* oriuntur. Quemadmodum intereâ ignis proprium est , heterogeneis secretis , partes homogeneas in unum cogere, ita luminis. Quapropter tum species ab invicem distinguit, tum ab objectis decisas, oculis integras densio exhibet. Neque obstat quod alia sese unâ ingerant sensilia: Tam enim à facultatibus Analogis , quæ in nobis, quàm in ambiente lumine, inter se disparantur; ita tamen ut facultatibus analogis præcipuum obtingat munus , dum confusas propriis notis sive Characteribus discernunt species , & menti deinde consignant. Quapropter etiam faculta-

res variè à coloribus afficiuntur. Licet enim versutissima res sit color, ita ut sensus eludat, nullóque satis cohibeatur termino, ex iis tamen quosdam gratos, quosdam ingratos dari compertum est. Dum enim ex albi & atrii commixtione variâ producuntur, *Candoris* autem proprium sit ut aciem disgreget, *nigroris* ut hebetet & obtundat, qui inter illos medii maxime visum recreant: Ea lege tamen, ut alii magis, alii minus, in facultates suas analogas agere videantur. Ideo inter ruborem qui perstringit, & virorem qui reficit, *Cyaneus*, *hyacinthinus*que color medio sese modo habeat. Sed ista ex ipsorum sensuum examine dum aspectantur colores, petenda. Satis fuerit in præsens indicasse, ad colores diversos, diversos utiq; exeri sensus. In quibus omnibus idcirco, aliquid circa medii Quidditatem, Qualitatem, Quantitatem, &c. (prout in Zeteticis nostris) quod diversum fuerit, dari comperies Lector, adeò ut ad tenuia & exilia ista spectra, varia sese prodant internarum sensationum suppellex. Atque hæc de oculo ejusque partibus, tum etiam de visu ejusque objecto primario, & erroribus præcipuis breviter more nostro dicta sunt. Quæ enim de communibus ut vocantur objectis, putà *magnitudine*, *figura*, *motu*, *numero*, &c. hæc adjici possent, post externos sensus (cum bono Deo) explicabimus.

De Auditu.

Post visum, sequitur *Auditus* maximè conditionibus intermediis, unde cum objecto suo conformetur, obnoxius. Hujus adæquatum objectum est sonus. Quod enim simul proferri solet, putà *animi sensus, harmonia*, altioris est rationis. Ideò quod aliquibus *sonus*, aliis *Vox* vel *modulatio* est, ut hic *auditus* illic *Intellectus* omnisque provocetur mentis *affectus*. Medium soni est aër; De aqua quippe dubitari potest: Quod enim ex ranarum coaxatione evincere conantur nonnulli, Urinatores negant, dum adstantium voces ab iis qui aqua teguntur sentiri posse negant. Sed ut ista experientiæ relinquamus. Partes auris (quæ oculis longè simpliciores) sinuosis anfractibus conspicuæ, ideo circumflectuntur, ut illic illis, ingentes repercuterentur soni, tenues per Mæandros ambagisque illas molliter delabentes, intus susciperentur, aurisque tympanum levius pertingerent; dirumpi enim posse ex nimio fragore constat. Articulantur porro magis inde voces. Quibus enim præciduntur aures, soni tanquam fluctuantes excipiuntur. Per meatum autem auris (qui osseus, oblongus & tenui cute operus,) obliquo tramite ad tympanum feruntur soni, adeò ut hæc quoque ex tortuoso flexu, nova daretur ingentium sonorum percussio, vel reverberatio, tenuinum acceptio & complexus. Succedit deinde *tympanum, membrana du-*

ra,

ra, tenuis, eadēque siccissima. Ex sicco enim reboare sonos optimē ipsa docent musica Instrumenta. Huic deinde connectuntur ossicula tria nuda, quæ nominibus *stapidis, incudis & mallei* vocantur: Inter quæ Malleus ea ferē forma membranæ jungitur, quā pediculus herbæ quæ umbilicus Veneris dicitur. Sunt autem uti oculi, ita aures geminæ, ut sonos undequaque capesserent, qui haud geminati tamen propter conjugationem nervorum utrinque disseminatam, admittuntur. Dum enim idem præstant officium in nervis conclusi spiritus, eundem neque duplicatum renuntiant sonum. Quod enim multiformiter inter se distinguantur soni ex facultatibus diversis habent, quarum differentias tamen solennes, internus solummodo dictare potest sensus. Quemadmodum interea colores omnes ex albo & nigro, ita soni ex gravi & acuto variè commisto temperari videntur. Inde etiam Musica. Dum enim diversi querulorum, gementium, admirantium, fiscitantium, dubitantium, anxiorum, sperantium, amantium, gaudentium, &c. ex ipsa rerum natura in nobis eduntur, inter gravem & acutum soni: Ita ubi sonos illos aptè inter se componit Musicus, affectus notis assueti sonis, excitantur, & concinna appositæque pro verborum significato datur Harmonia, dum modulationi variæ variè respondent affectus interni. Sicut autem oculi fenestris, ita aures portis,
xix

ritè assimilantur. Ex oculis enim tanquam procestris vel podiis (omnia quæ sibi cognata) latè speculatur mens humana. Ex auribus verò tanquam ex portis, advenas præsertim & peregrinos hospitio excipit: ita tamen ut nonnullos secum diversari sinat, alios post brevem moram dimittat vel ablegat. Ad eas igitur, quæ per auditus portam appellant, Janitore opus est, ne parùm reverenter sese habeant alienigenæ, aut aliis fortasse aditum præcludant. Qui enim semel in contubernium admittuntur, haud facillè loco cedunt, aut alios ad conclavia & recessus jamdiu ab istis usurpatos deduci patiuntur. Veluti porrò oculi propriè naturalia, aures solummodo artificialia percipiunt: ita illi longè veritatum sæcundissimi, hi verisimilium. Quia tamen in distantiam insignem haud excurrit visus, præterita prorsus ignorans, ideo spatia ex auditu supplenda, dum ex traditionibus sive scriptis, sive non scriptis, præterita cum præsentibus (quantum fas est) connectens, futura colligit mens nostra. Cæterum, quia hallucinationes plurimæ hac ex parte accidere solent, summâ cautelâ traditionibus ubi convenit, ne nobis

Er- ipsis imponamus: De quibus, ubi de erroribus
vores Intellectus, erit sermo. Hallucinationes
circa ex organo auris vitiato sequuntur nonnul-
Au- læ. Ut igitur quæ supra allata ex aurium
di- præcisarum causâ accidunt mittamus; hîc
sum. solummodo adnotabimus Tympanum au-
ris

ris quovis modo ruptum, aut *Stapideum*; *In-*
cudem vel *Malleum* ex Catarrho vel ictu lo-
 co motum, aut nervorum conjugationes
 auditui inservientes extra situm naturalem
 latas, *δυσήκτιστος* sive graveni auditum, aut
 surditatem sive *ἀνώγειον* invchere.

De Odoratu.

AD tertiam aëris regionem, & citeriores
 inde cœlestium corporum partes, fertur
Visus, ad extrema tantum spatia finitus;
 Quæ in secunda aëris regione, impressio-
 nes, ex tonitruum fragore colligunt aures,
 haud ulterius lata; sed ad primam regionem
 tantuminodo exporrigitur vel sagacissimus
Odoratus. Ita tamen ut magis è longinquo
 sua percipiat objecta quàm *gustus* vel *tactus*.
 Quapropter quasi in medio externorum
 sensuum locum obrinet. Objectum ejus est
odor, quorum ut varietas sit ingens, necdum
 tamen ad differentias insigniores excogitan-
 tur nomina. Quæ enim in Scholis usurpan-
 tur vocabula, è saporibus mutuata videntur;
 Serò quidem ad Colorum Nomenclaturam
 neque adhuc satis pervenere sæcula, sed in
 saporum differentiis investigandis tardi, in
 odorum quasi nulli videntur Philosophi.
 Quum tamen, hâc unicâ ex methodo rerum
 omnium odoratarum *definitiones*, *divisiones*
 confici possint. Quæ enim eodem modo af-
 ficiunt facultates nostras, eadem erga nos
 esse

esse, sæpe libro de Veritate adnotavimus. De organa *odorationis* haud satis inter nasutissimos conventum est auctores; sed propius meâ sententiâ rem attingunt qui spiritibus per *processus mamillares*, sive per *nervos* naribus dicatos transeuntibus, munus illud deferunt; Medium non aër tantum, sed aqua *Er-* aliquibus est. Hallucinationes circa *odorationem*, organi vitii causa, fiunt, ubi aliquo *circâ* ex accidenti constringuntur nimis vel dilata-
Odo- tantur nares, aut excresecientia carnis qualis
ra- Polypus inibi visitur, aut palatum oris sub-
sum, sidit, aut ex Ozenâ vel Cancro corrosio vel ulcus sequitur.

De Gustu.

*G**ustus*, sensus summè corporeus proximè succedit, cujus nulla extra linguam latitudo. Hujus objectum est sapor, qui plurimis tamen differentiis insignitur, quarum investigatio ad alimentorum, medicamentorum & ipsorum venenorum dignotionem cum primis necessaria. Medium est aqua *Salinâ*; Organon, pellicula linguæ obducta, quæ spongiosa & mollis, qualis nulla in toto *Er-* corpore. Hallucinationes in gustu dantur, *rores* ubi ex nimis exsiccatis externis partibus, *circâ* sapores haud satis per linguæ poros ad *Gu-* bras nervosque gustui intervientes transfe-
sum runtur. Hinc insipida quædam, Causone laborantibus, tum ipsis senibus existimantur, quæ

quæ aliis sapiunt. Quum enim ex corrugata lingua constringantur meatus, hærent sapes neque ad ultimum examen perducuntur.

De Tactu.

SENsorium *Tactus* per totum quasi corpus diffusum reliquorum sensuum familiam ducit & continet. Quomododum igitur ex oculis & auribus ad animum, ex olfactu & gustu ad corpus nostrum feruntur objecta, ita ex Tactu ad quadripartitas hæc domicili nostri portas datur aditus. Quæ igitur reliquorum sensuum Criterium subire apta nata sunt, *Tactum* primò sollicitare videntur; dum excessus ex utraque parte ita expendit ut quantum à temperie ingenita discesserint exploratum habeatur. Hujus porò sensorii adminiculo facultates diversæ, quæ in nobis statum medium inter *siccum & humidum, durum & molle, viscosum & aridum, grave & leve, crassum & tenue, glabrum & scabrum* explorantes suas perficiunt operationes. Diversas enim huic subesse facultates, sensus qui suboriuntur diversi satis docent. Quorum quæ circa medium, illud quod inter contraria positum, in quæst. *Quid*, quæ ad extrema in quæst. *Quantum & Quanto* quid ex methodo nostra respondent. Tametsi enim quæ *contraria* vocantur, ad invicem commodè æstimari soleant; quia tamen inter *calidum & frigidum, siccum & humidum, durum & molle, viscosum & aridum, grave & leve, crassum & tenue, glabrum*

& *scabrum*, quidam medius intercedit status, hunc primò tanquam sibi cognatum prætentant facultates objectis hisce Analogæ; quas etiam diversas esse ideo constat, quod diversa hæc intersunt media, ex quorum interventu, diverso modo afficiuntur facultates, dum hæc *epidermis*, hæc *nervi*, hæc *musculi*, hæc *membranae*, &c. prout opus fuerit alternatim officio suo funguntur. Quod autem inter objecta, quæ sub tactu ex communi sententia cadunt, Temperies illa quæ inter *frigidum* & *calidum*, primarium vindicet gradum, in causa est, tum ex communioribus causis percipi, tum affici citius inde sensorium, quàm ex reliquis, quæ supra recensuimus, objectis. De principe tactus organo dubitatur, adeò ut seipsum haud satis asserat, sine quo nihil satis asseritur, *tactus*. Aliis enim *caro*, aliis *cutis*, aliis *nervi*, aliis *spiritus* sentire videntur. At carnem per se non sentire liquet, sed quia fibrarum nervosarum est particeps, neque alia porrò ex causa cutis ipsa sentit, quàm quod nervosæ sint substantiæ. Denique haud aliter ipsæ membranæ sentiunt, inter quas tamen nonnullas, quæ exquisitissimo sunt præditæ sensu, dari constat. Verùmenimverò, si rem aliùs speculemur, spiritus uti reliquorum sensuum, ita tactus organa præcipua existimari possunt. Illis enim quocunque modo obstructis, interceptis, vel deficientibus tollitur (maximè in inferioribus partibus) sensus sive motus. Hallucinationes circa tactionem vires præcipuæ, è *stupore*, *paralyti*, *Epilepsia*, *Caro*, & Apo-

Apoplexia ortum habent; ex quibus etiam in- *circa*
signiter depravantur sensoria tactus. Ultimo *Ta-*
Tactus cum Visu summam intercedere neces- *fit.*
situdinem observamus, dum qui alterutri acci-
dunt, castigat uterque, mutuò emendatque
errores. Breviter, uti, libro De Veritate dixi-
mus, Si compressa, constipata, tumida, convul-
sa, eversa, erosa, distorta, distenta, disrupta, con-
tusa, scissa, puncta, vel resoluta fuerint faculta-
tum organa, totus ad modum depravari orga-
ni vitatur *Conceptus*. Quibus denique acce-
dunt *actiones* (uti à Medicis vocantur) *lesæ*.
Quantumvis enim organa sint benè disposita,
si tamen spiritus animales ex organi vitio haud
satis influant, enervantur actiones. *Spiritus*
enim cum calore innato conjuncti temperiem
ex debita proportionem perficiunt, adeò ut si-
ve *ruptis* sano, si-ve Symptoma morbi vel
causæ; aut Symptoma Symptomatis tandem
ægroto accidat, multis modis frustrari sensa-
tionem contingat. Hæc autem paulo prolixius
quàm pro more nostro de vitiatis organis di-
cta sunt.

*Ad Veritatem Conceptus Conditio se-
cunda fuit, ut Organum nullâ pravâ
qualitate esset imbutum.*

Organis sensoriorum externorum, & hallu-
cinationibus quæ ex eorum luxatione, vi-
tioque consequuntur, ita explicatis, Qualitates
jam

jam perpendendæ sunt. Sub *qualitatis* autem nomine ea omnia complectimur, quæ naturali & genuinæ hominis constitutioni tanquam subiecto inhærentiæ, ita accidunt vel accidere possunt, ut sive excedant mediocritatēque illam quæ ad hominis perfectionem postulatur exuperent, sive desint, aut deficient, sive depraventur tandem, *Subiecti qualitas* indè denominetur. Hic igitur naturalis hominis status in *Quest: Quid* ex methodo in Zeteticis nostris traditâ, primò investigandus est, ut quid deinde accedat vel accadat exploratum habeatur. Multifariam autem peccare qualitates constat; Si enim actiones internæ in homine, quocunque modo, læsæ fuerint, aut adventitiæ ex elementis, alimentis, &c. statum illum corporis corruperint, ipsæ una, plus minus, vitiantur *qualitates*. Abolentur autem in malis Existentialibus, diminuuntur, ubi debilis actio; depravantur, quotiescunque aliud, quàm par fuit, efficitur. Hisce modis omnibus Igitur frustrari, vel errare sensus contingit. Ut abolitas intetea ac diminutas actiones sive qualitates, Medicis quorum interest instaurandas vel resarciendas relinquamus; De depravatis hæc hæc præcipuè sermonem instituemus. Pravas autem qualitates eas omnes vocamus, quæ debitæ objecti, cum facultate sua analogâ conformationi impedimento esse possint; Ubi igitur ex restagnante felle, citrino colore imbuitur oculus (quemadmodum regio morbo laborantibus occidit) quæ aliis alba, illis citrina vel

vel flava conspiciuntur. Dum enim per aqueum humorem sub corneâ tunicâ contentum, species transeunt, eodem quo humor ille tingi videntur colore. Cui consimile aliquod etiam in illis qui *ὕπνοφάρμακτος* morbo laborant, observare licet : Dum enim sanguine ex oculi venis erumpente inficitur humor oculi aqueus, omnia alba rubra apparent. Quin & *spleniside* & *hepatiside*, (ubi plumbeo colore totum inficitur corpus) & Elephantiasi & hydropse & Leucophlegmati correptis (ubi pallet vel livet cutis) objecta haud ita grata lætâque, ac sanis videntur. Quum enim omnis coloris experitum humorem aqueum esse oportuit, quotiescunque sive flavo, sive rubro, sive plumbeo, sive livido, sive inter istos medio, & (ut paucis dicam) extraneo aliquo colore imbuitur, Erroris causa datur, & vitatur conceptus. Ita porro auribus accidit, dum ex sordibus crassis & viscidis obturantur, Calorque innatus in vapores ita resolvitur ut tinnitus varii exoriantur & eludatur auditus. Ita ubi alæ hircum, vel nares, pedes, &c. tetrum odorem spirant, undique vitatur odoratio & oblatum haud satis exhibet objectum. Ita ubi salia, amara, acida, acerbâ, &c. è stomacho evomuntur, aut sudor illuc defluit, intercipitur gustus, & diversum haud satis delibat saporem. Ita denique ubi nimius calor, nimia frigiditas, humiditas vel siccitas, durities vel mollities, nervos occupant, pervertitur tactus; neque satis objectum debitum pertingit. Sed non exteriorum sensoriorum causa solum.

solummodo, sed ex interiorum quorundam organorum qualitatibus depravatis (raro enim luxari contingit) hallucinationum causæ dantur; Ita dum ex immodico Spirituum animalium ad sensoria vel cerebrum confluxu, vel vaporibus attenuatis, aut siccâ & calidâ eorum intemperie, pervigilium oritur, ineptitudo quædam ad munia debita obeunda sequitur, & ipsum nonnunquam delirium. E contra, Ubi ex frigidâ & humidâ cerebri intemperie, vel narcoticorum usu, nimis condensantur spiritus, vel vapores caput tentant, hebetudo quædam vel immodicus somnus, & ipsum tandem *ἁπλοῦς*, vel *ἁπλοῦς*, vel *ἁπλοῦς* sequitur. Ita ubi aliqui sensus interni otiantur & cessant, alii incitantur & fervent, *ἁπλοῦς* morbus sequitur, & mira dantur deliria; ut aliter tamen eveniat, ubi citra morbum, facultates aliquæ noëticæ recluduntur. Sive enim cœlitus edocta sit, sive ad proprias conciatur notiones Mens humana, exoriuntur facultates quædam, unde etiam varicinari, nonnunquam futuræque prænuntiare licet. Dum enim speculationibus assuetis postpositis, propriam è cœlo originem suspicit anima, ita æternorum fit compos ut latè prospiciens lustret omnia. Sed quia altioris sunt rationis facultates istæ, ad præsens redeunt argumentum, ex Medicorum schola observamus, inter illos quibus aliqui exciuntur sensus, alii sopiuntur, somniambulos numerari. Dum enim imaginatio & vis motrix expergiscuntur, aliæ non item facultates, imperfectas & mancas videre

dere est actiones, unde etiam absque sensuum
 externorum satellitio, ad diffitos feruntur lo-
 cos; Aut si lecto continentur, sese jactant, vel
 vociferantur, rident, plorant, &c. prout ex varia
 specierum in somniis insultu, irritati fuerint.
 Sed & ipsius ratiocinationis organa lēdi multis
 modis posse ex qualitatibus depravatis liquet.
 Tametsi enim vis ejus primaria ab animā di-
 manet & proficiscatur, adeoque à corpore, to-
 to disparetur genere; quatenus tamen instru-
 mentis corporcis & ipsis tandem speciebus in
 memoriā asservatis utitur, licet haud proximē
 & per se, per accidens tamen falli contingit.
 Quamvis enim ubi species debito retexuntur
 ordine, organaque interna constant, mens no-
 stra de præmissis semper citra errorem judicat:
 Quia tamen hac ex parte defectus, ex illa re-
 dundantiæ accidere possunt, nonnunquam ru-
 des & imperfectæ, nonnunquam fallaces & de-
 pravatæ dantur ratiocinationes. Fit indē ut
 multa ignorantia, non nisi aliqua erroris in In-
 tellectu subsit causa; Haud ulla interea sine
 morbo dementia. Ubi igitur cerebrum, ex na-
 turali constitutione, sive alio quovis modo re-
 frigeratur nimis, stoliditas & *parvitas* sequitur.
 Dum enim animales Spiritus ex cerebri torpo-
 re, vel constipatione, transitu intercluduntur,
 vel non omnino vel haud satis deferuntur veræ
 objectorum species, memoriæque consigna-
 tur. Hic etiam alias aliis ad sapientiam magis
 idoneas capitis figuras observare licet: Caput
 enim nimis parvum, depressum, vel cacumina-
 rum,

tum, stoliditatis signum est. Dum enim haud justam cerebri molem, aut saltem extra situm debitum constitutam continent hujusmodi capita, aliquid vel Spirituum animalium transmissioni solitæ deest, vel iniquè saltem disponitur ad eorum commercium ordo; An vero ex natura capita dentur aliquando nimis magna, (nequè enim de ὑδροκεφαλῇ loquimur) modò non inconcinna fuerit figura, dubitari potest, quia ingens ita spirituum officina instruitur: sed quum in capite ratiocinationis organa præcipua (ipso sensu interno docente) deprehenduntur, ea jam seorsim expendenda sunt. In anticâ autem capitis parte *Imaginatio*, in posticâ *memoria* viget: Judicium enim altioris quum sit rationis, ad ipsam mentem notitiis suis communibus instructam attinet. Multis autem modis læditur imaginatio; Ut taceam enim quæ ab *apparentiis* falsis, *conceptu* falso & aliis externis causis eveniunt, si intemperies in ipso organo existit, si vapores nimii, ut in ebrietate, & aliis morbis, illuc feruntur, si narcotica aliqua propinantur, si tumultuantur quavis ex causa spiritus, aut ut in Causone inflammantur, si tandem nimius dolor, nimia ira, concupiscentia, metus, exultatio, reliquique brutales affectus illius sedem occupant, vitatur *imaginatio*; *Memoria* tamen haud ita obnoxia est, licet enim aboleri ex morbo cerebrum lædente vel imminui possit, fidè tamen depositas ut plurimum refert species; ex imaginatione autem insigniter depravatâ delirium sequitur,

quitur, Cujus generis etiam plurima; Quod ex vaporibus inflammatis oritur *phrenitis* vocatur, quæ sine tumore calido, vel *φλεγμώδη* in cerebro aut ejus membranis, vix unquam invenitur; ex igneorum spirituum insultu, aut cerebro inflammato, *mania* oritur, & gravia produntur Symptomata, quæ sæpe in *Sphacelum* desinunt. Sin vero ex fuliginosis vaporibus è splene orientibus obscurantur vel offuscantur spiritus unà cum corde, ipsum obsidetur cerebrum, & actiones in utroque læsæ deprehenduntur, ut cor tamen cumprimis muniendum sit ubi morbi istius curatio instituitur. Quum autem in hisce omnibus, primas teneant partes virales spiritus, utpotè quæ animæ sint ministri, (neque enim affines dixerim) oportet ut lucidi, subtiles, puri, mobiles & temperati sint, quò jussa capestant & exequantur. Quando enim è naturali statu excedunt, & vel ita præfervidi ignei que evadunt, ut citati undique feruntur, vel *opaci*, crassi, impuri, segnes, torpidi que fiunt, tota intervertitur actionum vitalium *Syndrome*. Contenebrantur autem sive inquinantur, sive tabescunt, multis modis spiritus, sive enim furvis fædisque miscentur vaporibus, aut ex immunda turpique materia creantur, aut præ caloris naturalis inopia subsidunt squallentque, debitam operam præstare nequeunt. Ubi verò altera ex parte (ut in Maniacis) ignei æstuantèsque, torrefacti que exeruntur spiritus, tota crepat humana fabrica, & miræ produntur insanix, adeò ut adustis per to-

tum venosum genus diffusis indèque efferatis spiritibus augeantur aliquando maniacorum vires, ipsàque intendatur imaginatio; unde etiam nudos ambulantes, nullùmque medio hyeme persentientes frigus videre est. Ex quibus patet non nisi ex defæcatissimo temperatissimoque sanguine idoneos generari spiritus, qui mille modis indè depurati ab anima collustrantur: Quò tamen diu statu manere nequeunt, nisi sanum undique sit corpus. Ubi enim ex obstructionibus aut alio morbo ap-
paratu, Cor, hepar, lien reliquæque deinde (putà cerebrum) plus justo frigent membra, æqualem illam temperiem exuunt, qua præditos esse oportuit. Ex arterioso autem sanguine optimos, limpidissimòsque creari spiritus docent medici, ut qui procul à cordis officina procusos, minus elaboratos sinceròsque existiment. De nitrosis, sulphureis aliisque mineralibus spiritibus, quæ nobis (ex Chymicorum schola) inesse dicuntur, vix est quod certi aliquid loquar; Dum enim asperæ eorum qualitates, in herbas & animalia, quæ nos alunt, transplantantur, levio-rem jam induentes naturam, mitescunt & in nutricatum abeunt. Tametsi igitur mineralibus spiritibus consimilia quædam in humano corpore dari possint, post tot tamen præparaciones, maturaciones, coctiones, digestiones, &c. ita domari subigique tandem, ut in temperiem veniunt, rationi consentaneum ducimus; In hujusmodi igitur siue minerales, siue vegetales, siue animales spiritus
imperium

imperium exercent homines. Quod tamen iis qui à lupis canibusque rabidis, sive mordentur, sive lambuntur, non accidit. Dum enim in Salivariâ eorum spumâ delitescens venenum, naturales hominis transversas agit facultates, in toto corpore & ipsa phantasia jam stabulantes atroces ferarum istarum spiritus, diram luem invehunt, quæ vix ullo satis profligatur remedio; Cujus Symptomata, præter omnium aliorum morem sæva horrendaque captum humanum superant; Ex quibus etiam ita insigniter depravatur phantasia, ut dum jam non humani sed bruti rabidique illic diversantur spiritus, Anima propriis destituta ministris, vel feriat, vel in iis quæ destinaverat actionibus, ex fervorum suorum sive pervicacia, sive ineptitudine frustratur vel eluditur; Quod neque absonum videri debet, quia famulatio proprio uti, non alienum omne in jus suum pertrahere valet anima humana, præsertim ubi naturalium spirituum pomœria egressi, nullis coerceri possint ferocientes finibus, spiritus. Quum enim sub humano arbitrio redigi nequeant, suo fato utuntur, ni fortior ex divina providentia, quæ calamitosum avertat statum, accedat causa: Hæc autem paulô fusius (uti libro de Veritate promisimus) de organis corruptis qualitatibusque vitiatis dicta sunt.

Ad Veritatem Conceptus Conditio tertia fuit, ut facultas quæ se sentire sentit haud vacillet.

Aliud est sentire, aliud persentire : Ita ea sæpe (quæ etiam linguâ vernaculâ proferuntur) audimus, quæ ubi avocatur animus, non satis intelligimus, Ita ea confuso modo videmus, quæ non satis articulatè percipiuntur; & quod magis mirum, ea odoramur, gustamus, tangimus, quorum vero sensu haud satis imbuimur. Quum enim è munere suo quacunque ex causa desciscit mens, ultra sensuum externorum vestibula haud feruntur objecta. Quemadmodum igitur quæ obversantur objecta, nugantes malèque feriati haud unquam calluerint sensus : Ita ubi munere suo funguntur, nisi animus unà advertatur, tanquam rejectæ, loco cedunt rerum species, nullaque sequitur indè conformitas. Auxilio heïc igitur mutuo opus fuerit; sed tum præsertim ubi attentius agendum est. Dum enim vel absistit animus, aut aliorum objectorum contemplationi totus vacat, vel sensum externum, non ita pridem excubitoris stationariique militis vices præbentem, in castris continet, vel ad tempus saltem exauctorat, Hallucinationis causa datur; Quin & frustra esse solent tum conditiones ex quibus species indicantur, tum ipsum ad conceptum organa, ubi consilium, objectorumque recognitio non adhibetur.

Qua-

Quapropter tum animo adesse oportet, aciemque ejus intendere, tum aliena prohibere, ubi vera objecti notitia præponitur. Quum enim (uti sæpè diximus) omnis veritas sit conformitas, totus in objectum suum converti debet intellectus, ubi illud explorare, dotésque ejus lustrare operæpretium fuerit: Methodus demum in Zeteticis nostris tradita percurrenda est, ut objecta, tum in seipsis, tum in *relationibus* suis, *causa, fine, &c.* constent. Licet enim plura simul distinguere valeat mens humana, suo tamen singula retexens ordine, universalem indè naturam compingit. Hallucinationes ex propositione ista non satis expensa sequuntur ingentes; Dum enim mancæ imperfectæque plurimæ dantur sensationes externæ, dum etiam illæ ab animo aliud agente haud satis advertuntur, mutilæ vel adulteratæ sese ingerunt species. Unde notiones etiam depravatæ oriuntur. Adeò ut unum idémque objectum, aliud in sensu, aliud in conceptu, aliud in ore vel sermone haberi novum non sit, distrahi que undequaque facultates, quorum remedia idcirco ex superioribus petenda.

Ad Veritatem Conceptus Conditio quarta fuit, ut facultas Analoga applicetur.

Non omne sensorium speciei cujusvis susceptioni idoneum est, sed proprium propriæ;

frustra enim patulas aures, aut expositam manum ad colores, aut exertam linguam, vel oculi aciem, ad sonos distinguendos adhibueris. Ita neque ex odore vel gustu simpliciter durum vel molle, aut ex tactu aromaticum, vel foetidum percipitur. Porro ubi ad forum interiorius ventum fuerit, haud unquam ex simplici colore virtutes mineralium, herbarum, &c: diversasque earum dotes conjicies, aut ex simplici sono, hominum sensa, verborumque significationes varias, vel modulationem harmonicam concentumque musicum intellexeris. Hic igitur Analogæ quædam subsunt facultates, quarum ex conformitate debitâ, notitiæ multiplices oriuntur. Quum autem facultates omnes sint tribules, adeoque in aliquam classem vel tribum distribui possint, operæpretium visum est, eas hic describere; Primæ classis sunt eæ, quæ ab objectis suis excitæ ad notiones communes, in ipsâ animâ provocant, quarum quædam Deo, quædam mundo insigniter respondent. Secundæ sunt facultates quædam internæ quæ notionibus istis necessitudine quadam singulari junguntur, unde etiam res bonæ vel malæ sentiuntur. Tertiæ sunt facultates externæ, quæ circa colorem, sonum, odorem, gustum & tactum, communiæque (uti vocantur) objecta versantur. Quartæ sunt quæ circa ista discurrentes, novissimam rerum latitudinem investigant. Ultra hasce demum facultates, quasdam in homine statuunt ritæ authores, quæ gratiæ siue providentiæ rerum par-

particulari respondent, quæ ut citra Numen in corde operans recondantur & sileant, ab illo tamen excitatæ reliquas expergefacerere solent facultates, sed quia earum conformitates inter sensus internos aptè reponi possint, haud opus est ut quintam hæc excogitemus classem. Hæ igitur sunt classes in quas triburim & centuriatim singulæ referri possint facultates. Quod enim de *revelato & extatico* pervulgari solet sensu, nisi indubiam fidem ab ipso *Revelante Supernaturali* accipiat, eliminandum censeo, quum innumeræ aliter consequi possint hallucinationes & imposturæ. Ut sensum istum, in præsens, igitur missum faciamus, de iis solummodo agemus, quæ in omni homine sano & integro *xuplus* deprehendi possunt. Primum autem locum facultatibus quæ ad notiones communes provocant ideo tribuimus, quod ab instinctu naturali ortum ducant; Quum enim in homine & in universo primarium locum vendicet instinctus ille, qui circa propriam conservationem versatur; ideo ejus leges non in compositis mistisque corporibus solummodo, sed in ipsis elementis videre est, dum quaedam vi internâ instigante unumquodque sese pro facultatibus incitis tueri nititur; Cujus rationem igitur notionibus quibusdam à providentia universali inditis acceptum referimus; Nihil enim prorsus invenitur quod non consueque sapere videatur. Mira autem est facultatum harum tribulium, ubi debito ordine retentur, efficacia: Neque enim promiscuè u-

surpari posse statim docebimus; Quod sine notionibus communibus interea nihil magni perfici queat, vel ex eo urgeri potest, quod haud satis absque earum subsidio reliquæ juvent facultates, neque ultra brutorum solertiam ferri possint; Quid quod inter varias quæ in nobis extant facultates, aliter quàm ex notionum communium subsidio, à qua incipendum sit facultate, dignosci nequeat? hisce igitur docentibus, primò *an* res sit, deinde *quid* sit, *qualis*, *quanta*, *ad quid*, &c. investigari solet, de quibus plura suo loco. Sensus deinde quidam interni succedunt, qui à primæ objecti cujusvis apparentiæ insultu, illud vel tanquam gratum amplecti, vel tanquam ingratum & malum, (vel ominosum saltem) averfari solent, nisi ubi medio quædam sese habeant modo. Antequam enim suo ordine explorentur partes (quod munus sensibus externis præcipuè obtingit) sensiculus saltem aliquis internus excitatur, de-procùl, quùm nos afficere nedum ferire soleant nonnullæ, quæ tamen haud satis percipiuntur; unde etiam præensiones quasdam mirandas in aliquibus observare licet. Tertium locum sensibus externis tribuimus, quod non nisi intra propinquam quandam distantiam suo prorsus defungantur munere, tum quod externas tantùm lustrent rerum apparentias, vel species, neque ulterius per se ferantur. Postremæ accedunt discurrentes facultates, quæ ubi debito displicantur ordine (prout in Zeteticis nostris videre est) tum res in ultimam
suam

suam latitudinem deducere, tum dubia quæ circa ista (medio notitiarum communium) vel enodare & solvere posse, vel eliminare saltem queant; hinc etiam certitudo, quæ unicuique facultati obtingit, colligi potest. Quæ enim à notitiis communibus pendet, indubia est, tanquam à sapientiâ universali elicitæ & constans; quæ ab internis facultatibus, (modò non obstruantur, aut alibi intendantur) proximum vendicat locum, uti quæ notitiis communibus proximè hæreant. Aded ut minoris sint notæ sensus externi, utpotè qui conditionibus sint admodum obnoxii, & circa finitimas tantùm rerum partes versentur. Ultimò ut subsequantur loco facultates discurrentes, tum quod ex fallacibus speciebus non rarò desumant argumenta, tum quod nullibi fere consistant, nisi ex præcedenti aliqua facultate stabiliantur; Si ne earum subsidio tamen, quum angusta fuerit scientia, plurimum illis (ubi probè conformantur) tribuendum est. Ex quibus videre est tum quid singulæ præstent facultates, tum quatenus fides illis adhibenda sit. Quemadmodum interea ex istis probè conformatis & in seriem debitam dispositis & alternatim demum (ubi opus fuerit) complicatis, cunctæ rerum scientiæ hauriuntur; Ita quando distorquentur aut præpostero obvertuntur ordine, aut inepte usurpantur, aut non satis tandem reconcinnantur, vel nihil satis appositè percipitur, vel errores hallucinationesque saltem restibili quadam fecunditate oriuntur. Quandocunque interea

Interpolis ille negotiosusque discursus dubitationes eas affert, ut veritates necessarias non raro dispungat, notitiasque communes inde convellat & exagitet, Sacrosanctis vim facit principiis: neque enim ullum in examen revocari potest dubium, quod non aliqua asserat, vel exterminet saltem communis notitia, nisi ubi tanquam verisimile vel possibile tantum, (iis decernentibus) statuitur. Ex adverso, ubi, quæ ad objectum simplex excitatur, notitia communis, in proxima eaque maximè Analoga hæserit propositione, ita ut quasi missum fecerit discursum, seque ipsam intra suos totam continuerit limites, haud in novissimam suam latitudinem proferuntur Objecta, mutæque rerum inter se relationes non satis pertinguntur.

Ita, ubi *discursus* sensuum internorum aggredditur, impetitque jus, & *voluptatem, dolorem, libertatem*, &c. ex quæstionibus suis, potius quàm *interno sensu* reputat, Veritatem intervertit, noxamque infert eo graviolem, quod certior pollentiórque in objecto suo sit *sensus internus*, quam in suo *discursus*. Ex adverso, ubi *sensus internus* vice *discursus* adhibetur, ineptit, & stat pro ratione voluntas. Ita ubi *discursus* externos *sensus* probè conformatos adoritur, vix habet unde seipsum asserat, licet ubi inter conditiones quas suprà recensuimus, aliqua defecerit, discurrere & omissam reparare peropus sit. Ex adverso ubi *externi sensus* vice *discursus* applicati fuerint, *singularia* tantummodo

modo percipiuntur, nullâque datur adeò apta rerum inter se connexio ut aliâ quàm protritâ ignobilisq; veritates proflent. Ita ubi, (mirum dictu) seipsum excruciat & angit *discursus*, concutitur cerebrum, & deliria sequuntur, unde se nihil scire, neque hoc ipsum jactanter prædicat Scepticus. Porro ubi *sensus externi* vice *Noticiarum Communium* vel sine earum adminiculo adhibentur, spectra vel imagines rerum ab oculis, *sonorûmque* differentia ab auribus, *odores, sapes & tactilia* demum, à reliquis externis facultatibus, tum ipsa deindè communia objecta percipi possunt, sed non nisi obscuro quodam, vel singulari modo, neque aliter quàm ut nihil insuper deprehendi queat. Ex adverso, ubi *notitiæ communes* sine *sensuum externorum* ministerio applicantur, *Causæ* quidem, *Media & Fines* rerum in promptu esse possunt; sed omnino externa latebit forma, &c. quæ suprà retulimus; Unde Chimæaræ etiam fingi plurimæ, ubi ineptus quidam *discursus* simul adhibetur. Ita ubi *sensus externi* vice *sensuum internorum* agunt, veri & falsi ratio in procinctu esse potest, non utique boni & mali. Ex adverso ubi *sensus interni* absque *externis* applicantur, *voluptatis* quidam vel doloris *sensus* in proclivi esse solet, sed reliqua fere delitescunt. Porro ubi *sensus interni* absque *noticiarum communium* subsidio & fulcimine applicantur, quod *bonum* & *gratum* quidem, vel *malum* & *ingratum* aliquatenus percipi potest; an *verum* tamen vel *apparens* tantum sit *bonum* &

gratum, vel malum & ingratum illud, non facile neque sine ope notitiarum communium dijudicari potest. Ex quibus igitur posthabitis vel inconsultis errores non leves sequuntur, dum improvidè & præcipitanter objectis suis hære-
re *sensus interni*. Ex adverso ubi *notitiæ commu-
nes* vice *sensuum internorum* adhibentur, *causæ*
quidem, *media & fines* rerum expediri possunt,
sed *internus* rerum obstruitur *sensus*, ipsaque
Stoicorum *ἀσέπεια* sequetur. Porro (quod sæ-
pius accidit) ubi perperam complicantur fa-
cultates, quas sub titulis *notitiarum communium,
sensuum internorum, sensuum externorum, & dis-
cursus* digessimus & *interni sensus* cum *discursu*,
loco *notitiarum communium*, aut *externi sensus*,
vel vice versa adhibentur, vel quovis alio mo-
do ab objectis suis, diversâ, ab eâ quæ à nobis
proposita fuit, methodo, distrahuntur, nova
eaque magis distorta difformisque inde nasce-
tur, errorum propago; Quorum descrip-
tionem tamen ideo omisimus, quod ex prioribus
facile erui possit; adeò ut sive duæ sive plures
ex his facultatibus quas in classes (uti suprâ vi-
dere est) retulimus, præpostero ordine usur-
pantur; eadem tamen errores detegendi ratio
millitaverit.

Haud explicatu interea facile est quanti er-
rores ex hisce non satis animadversis oriantur.
Quum enim antehac nemo, quod sciam, facul-
tates humanas in classes proprias distribuerit,
aut earum in objecta potestatem virisque ex-
plicaverit, aut justum ad earum conformatio-
nem,

nem, ordinem methodumque tradiderit, haud aliter fieri potuit, quam ut tumultuariâ operâ doctrinas suas posteris consignaverint minoris notæ Authores plurimi, perinde se habentes ac Emperici imperiti, qui ubi in horto publico, quô omnigenæ surgunt herbæ, quæ ad manum sunt collegerint, illas indiscriminatim inde ægrotis exhibent priusquam vel utiles & salutiferas à venenatis sive ab ipsis surdis ignobilibusque herbis seceverint, in classes proprias, vel juxta cognatas aut dispare carum dotes reposuerint, vel secundum leges artis deindè probè paraverint. Ordinem enim & Methodum prius advertere oportuit, quam ut ad condens vel affirmandas disciplinas idoneos & habiles semetipsos existimaverint, scriptores, adeò ut in aliam causam haud commodè rejici possint frequentes authorum (qui summo perè Classici habentur) ἀντιλογίαι, dum omnibus aliis ferè, nedum sibi ipsis crebrò contradicunt. Quod nunquam evenisset, si methodum Veritatis ex proba facultatum conformatione satis intellexissent. *Verum* enim ubique *vero* congruit, *falso* nec *verum* simpliciter nec *falsum*. At non solummodo ex facultatibus istis tribulibus sive non satis probè cum objectis suis conformatis, sive perperam inter se complicatis, hallucinationes oriuntur, sed ex illis præsertim quæ in classes istas vel tribus convocari nequeunt, Circa quas attamen fidem nostram obsecrant Authores, cujusmodi sunt facultates quædam quæ circa *verisimilia* & *possi-*

possibilia propriè versantur. Quum enim ea tantummodo in universum vera habentur, quorum causæ communes, necessariae, æternæque sint, vel quæ nobis ipsis ex facultate aliquâ attestante singulari quodam modo constiterint, sequetur ut ea omnia quibus istæ haud satis competunt conditiones, inter *verisimilia*, vel *possibilia*, (modò non sint omnino falsa) connumerentur: Cujus generis quidem plurima tum inter Scriptores celeberrimos jactantur, tum ex aliorum autoritate accipi solent, adeò ut ea omnia quæ ob defectum aliqujus conditionis postulatae ad veram objectorum conformationem, mutilas imperfectasque exhibent species, tum ea insuper quæ haud aliter quàm ex aliorum traditione sive Scriptâ, sive non Scriptâ creduntur, hac in classe reponantur. Quoniam autem ab eo *Verisimilis* genere, quod ex aliorum autoritate circa præterita, vel *Possibilis* quod circa futura (& ad prophetiam, prædictionesque pertinet) incipiendum propriè sit, haud opus est ut alia verisimilium (in præsens) genera tractemus. Ut satis igitur fuerit hîc indicâsse, quod ubi facultates nostræ quæ circa *vera*, *communia*, *necessaria*, *æternâque* versantur, vice illarum quæ circa *verisimilia* vel *possibilia*, usurpantur, vel vice versa, maximæ inde sequantur hallucinationes: Quod neque absonum videri debet illis qui attentius argumenta nostra speculantur. Quum enim ex vulgari sententia, propositio quævis aut vera aut falsa hucusque habita fuerit, Nos

errore

errore isto profligato, *Lib. de Veritate* docuimus propositiones quasdam esse tantummodo *verisimiles*, alias porro *possibiles*, in æternum, respectu nostri, ita mansuras, quum neque prosterint nobis olim, neque in aliquibus prosterare possint unquam conditiones, unde vel asseri, satis, vel repudiari queant. Quantumvis igitur istorum varii dentur gradus, ad eò ut hoc magis ad *verisimile*, illud ad *absurdum* accedere videatur, quia tamen intra facultatum nostratum tribulium ambitum propriè non cadunt *verisimilia* vel *possibilia* ista, hæud aliam propriè sortientur denominationem, quum neque inter *vera*, neque *falsa* (nisi ubi contradictio aliqua datur) aptè collocari valeant. Ut concedamus interea quod nobis *verisimile* tantum, *Verum* aliqua regione, vel sæculis illis fuisse, qui facultates ad veritatum conformationem requisitas debite adhibuerint. Ubi tamen conditionum intermediarum veritas, & certitudo, vel quidem falsitas vel defectus, hæud ullo satis affirmari potest argumento, Nos nihil hæc ultra facultates quasdam ad *fidem* & *assensum*, vel *dubitationem*, aut *dissensum* pronas porrigere possumus. Quum autem (uti suprà diximus) ex transpositione facultatum iniquâ, scædissimi errores gignantur, nos eorum qui magis noxii existimari possunt adumbrationem hîc quandam dabimus, pleniorẽ huius argumenti tractationem suo loco servantes. Nihil quovis sæculo Antistitibus sive sacris, sive prophanis prius fuit, quàm ut circa præ-

præterita mirandas quasdam populo ostentarent historias, quibus etiam prophetias circa futura non rarò adnectere solebant; Unde plurima in *fidei*, nonnulla etiam in *rationis* excitationem proponebantur. Hic igitur ubi *ratio* pro *fide* sive *sensu* interno, vel *fides* pro *ratione* illa, (quæ ex notitiis communibus & discursu præcipuè oritur) usurpata fuit, gravissimi exitialesque nonnunquam sequebantur errores. Quæ ut clariùs intelligantur, sciat lector *fidei* acceptionem vulgarem penes illos duplicem esse & fuisse, adeò ut nonnunquam *præteritis*, nonnunquam etiam *futuris* ex illorum sententiâ responderit. Quæ porrò circa *præterita fides* dupliciter accipiebatur, Primò vel tanquam *assensus*, qui effectibus à causis suis necessariò dependentibus præbetur, quo pacto à rectâ ratione non abludit. Quorum enim causæ sunt æternæ, æterna est Scientia. Secundò vel tanquam *assensus* historiis & narrationibus quibusdam adhibitis, quæ citra Scriptorum auctoritatem, qui nobis ista demandarunt, non sciri neque credi possent; Adeò ut omnis in illos reciderit Nota, sive verum sive falsum dixerint.

Fidei porrò acceptio vulgaris, circa futura dupliciter intelligi solent. Primò vel (uti suprà diximus) *assensus* ille internus, qui ex causarum effectuumque nexibus mutuis & consequentiis in sublunari hoc, & intercidente mundo oriri posse & debere præviderit sagax naturæ Indagator. Unde etiam *fides*, vel *assensus*

circa

circa æternum animæ statum futuramque Vitam, juxta summi Numinis providentiam notionumque communium Sapientiam, ita aptè suaderetur, ut hujusmodi plurima rationi rectæ optimè cohæreant & quadrent.

Secundò vel tanquam *assensus* sive *fides* quædam *prophetis*, sive prædictionibus nonnullis adhibita; quarum autoritas tamen haud aliunde quàm à traditione aliqua sive scriptâ, sive non scriptâ manavit. Quæ enim tanquam ex revelatione divinâ derivata ostenduntur, nisi divinam utique & indubiam fidem secum invehant, exagitari posse non semel monuimus. Quum autem vel naturalis rerum à Deo Ordo, vel ipsa potestas, providentiâque divina quæ supra communem rerum Ordinem constituta, vel hominum autoritas cum primis suspiciantur, delectu Judicioque uti opus est. Licet enim circa ea, quæ necessariò ex causis suis sequuntur, haud unquam vacillaverit mens humana, circa ea tamen quæ conditionibus plurimis obnoxia sunt, dubitare licet, & modò in hanc, modò in illam propendere partem, prout magis vel minus *verisimile* vel *possibile* objectum, de quo agitur, in seipso fuerit.

Quapropter ubi res, vel facultates aliquo modo tandem intervertuntur, & vel hoc objectum pro illo, vel rationales facultates, pro iis quæ fidem assensumque facilè præbent aut vice versa usurpantur, multis modis rescinditur *veritas*. Quum enim scire sit per causas scire, temeraria fuerit illa ratio, quæ de objectis sibi ipsi

ipsi haud satis exploratis, nullóque indicio proprio cognitis, aliquid certi decreverit; tum sublesta ancépique fuerit illa *fides*, quæ tota ab humanâ authoritate ducitur; adeò ut quæ sive præteritis sive futuris eventibus tribuitur eo nomine *fides*, haud ita firma fuerit ut aliquid indubii indè statui possit. Conditiones enim quum nobis defuerint unde aliorum assereretur *veritas*, hæere necessum est; Quod ne mirum videatur, intrepidè dicimus, tantum abesse ut humana auctoritas quidquam contra rationem rectam valeat, ut ipsa etiam auctoritatis auctoritas ex ratione petenda sit: Quin citra ejus subsidium neque aliquid certi satis circa revelata statui potest. Communes igitur hinc adhiberi debent notitiæ quæ ex usu sunt, ubi de revelatis ipsis agitur. Tamen si enim Deum qui hanc dedit vitam, cum meliorem, tum pejorem dare posses ex revelatione tradatur, veritas tamen hujus propositionis à notitia communi utique stabilitur, veram enim esse ipsa Conscientia dicat, suas igitur ut heic quoque teneat partes recta ratio, Quam fucata interea dolosâque sit humana auctoritas vix dici potest: ut enim fallere non voluisse detur, quis falli non potuisse asseverabit? præsertim cum hi qui sartam rectamque indè tumentur dignitatem, imponant aliis facilè, quod in barbaris imperiis vel religionibus passim videre est, dum subditi illi, quorum interfuit ea omnia exequi, quæ docentur vel jubentur, neque mussitare, nedum aliorum placita in exam-

men

men revocare audebant; Sed animum despondentes, siue piam, siue impiam, iis quæ publico promulgarentur edicto adhibere solebant fidem. Atque utinam hisce satis terminaretur finibus misera hominum fors, neque ipsa Mania Rabiésque accederet, sed (quod dolendum) adeò malè cum humano genere agitur, ut ob fides, vel commenta sua, quæ alterutrinque deriserit sapiens, adeò sæviant mutuò digladianturque mortales, ut regiones integras devastare, hominesque superiorum suorum dictis audientes, cæteraque bonos, neci dare satius ducant, quàm ut non credant, quæ neque ipsi sanè credere possunt. Quorum calamitatum per totum ferè orbem grassantium, haud ullus sperari potest exitus, donec *Verum à verisimili, à possibili vel à falso* in religione quavis distinguatur: ubi hæc enim ex communi ratione (particularis enim ad *hæresim* ducit) & consensu publico disparantur, tum verum illud necessarium & æternum in quo solo elucet providentia divina universalis, constabit, tum reliqua faciliùs vel adjungi vel ferri vel dispungi possunt. Quod in remedium igitur errorum ex præposterâ rationis & fidei usurpatione proponimus. Jam autem patet quod utcumque veræ in seipsis (etiam nobis invitis) sint æternæ communésque rerum causæ, & in causis suis effectus, siue Deum immortalem ejusque providentiam universalem; siue statas rerum vices spectes, quæ tamen citra conditiones intermedias ad Veritatum conformationem postulas exhibi-

exhiberi solent, vel quæ ab sola autoritate humana pendent, meritò ambigi posse; præsertim cum ardua quovis sæculo fuerit veritatis investigatio, tum in errorum proclivis via, eoque magis, quod an probè sciverint, an vero ab alijs serie bene longà acceperint Authores, quæ posteritati consignaverant, in incerto sit. Multum enim hîc interest, fides enim ut apud omnes sit, penes illos solos stabit Veritas quires uti gestæ fuerunt ex aliqua facultate probè conformatâ noverint, ad eò ut penes illos, siue veritas, siue falsitas steterit, penes te solummodo Fides; Amanuensium potro fides per tot sæcula haud suspitione vacat siue aliqua ex causa falsi, siue falsarii fuerint; Ut fecunda hîc dubitationum seges, unde haud facile sese extricaverit attentus rerum speculator, Ea enim *fidei*, perpetua, per plurimas siue manus, siue ora traduci potest *fides*, ut dum hîc nonnihil, ille aliquid amplius, (pro variis hominum sensibus siue affectibus) immutat, illud ut referatur tandem specimen, quod haud suum unquam agnoverit author. Quia tamen inter ista, alia alijs sint magis *verisimilia*, vel *possibilia*, quoniam delectus hoc in scrutinio habendus, suo loco, (cum bono Deo) docebimus. Satis fuerit in præsens indicasse rationem ubique præponi debere, sed tum maximè, ubi de *verisimili* vel *possibili* est quæstio. Quando enim facultates nostræ tribules, explicari affatim pro earum latitudine nequeunt, ex vago quodam discursu notitiis communibus inniso, conjectanda est

veritas, rationisque pomœria quatenus licet proferenda sunt, adeò ut siue de præteritis quæ seræ posteritati ab Authoritate humana consignata fuerint, siue de futuris, quæ ex Haruspiciis aut vatis alicujus prædictione evenire possent, sermo sit, rationem ubique præmittendam esse congruum existimari possit; Qui enim rationem fidei cujusunque reddere nequeunt, haud satis mea sententia sapere videntur. Neque obstat, quod angusta admodum isto pacto sit fides; Haud unquam enim in documentum cedere potest, quod extra rationis confinia & jus ponitur. Supra rationem igitur ut quædam tanquam *probabilia*, neque aliter credi possint; Nihil præter rationem, aut saltem citra illam, sanè credi potest, Quum quod præter rationem, Verum ut reipsa esse possit, (quod tamen dictu difficile) verum tamen respectu nostri haud unquam fuerit, utpote quod nullo facultatum indicio constet. Paulò aliter, circa futurum statum se res habet, licet enim, uti in præteritis contingentibus, haud alia iusta fidei sit causa, quam quæ a recta ratione deducitur, quia tamen in sempiternis, *fides* ratione pollentior est, familiam ducit, adeò ut *ratio* fidei inde famulari & subservire cogatur, utpote quæ plurimum sit compos quæ nulla *ratio* pertingit, Futuram enim animæ felicitatem anticipat prensatque quodammodo recta firmaque in Deo *fides*, præteritum animæ statum, ut nulla *ratio* *fides*ve assequatur.

Attamen, non solummodo cum ratione illâ
rectâ,

rectâ, quæ ex *notitiis communibus & discursu* præcipue oritur, *fides* sive circa præterita sive circa futura sese connectit & complicat; sed etiam (*notitiis communibus & discursu* fere posthabitis) cum facultatibus sive sensibus internis. Quum enim collegæ quodammodo congenereque sint, *fides & sensus interni*, facile sociali junguntur foedere, eoque magis quod in eundem scopum ut plurimum colliment; unde tamen turpissimi errores scaturiunt, ita ut ex semi, vel sesquifalsæ religionis cultu glorientur superstitiosi & gratiam in corde operantem, solamenque internum (etiam abnuente numine) semetipsos sentire passim prædicent; Cujus remedium ex *notitiis communibus & discursu* ritè adhibitis petendum est.

Porrò ubi *fides* cum *discursu* solo complicatur, ratiocinationes ineptæ sequuntur & controversiæ miræ excitantur, quas nulla satis diremerit ætas; adeò ut nisi *notitiæ communes* in subsidium advocentur, de interna pace desperandum sit, quum nullo alio Criterio idoneo eximantur, quæ circa fidem istam oriuntur, dubia. Hæ autem sunt præcipue errorum circa fidem causæ, neque enim cum *sensibus æternis* commune aliquod obtinet *fides*, nisi ubi præstigiæ oculis vel auribus obversantur, quibus medicina igitur ex reliquis facultatibus ritè conformatis facienda est, si tamen fidem quancunque, reliquis facultatibus omissis, cum fide, uti umbram cum umbra committi & complicari posse contenderit quispiam, nã illic

illic tanta caligo inducetur, ut vix ulla satis dis-
 cuti possit rationis luce. Ultimó sequi debuit
 facultatum nostrarum tribulium cum *falso* (sub
verisimilis vel *possibilis* specie forsan adumbra-
 to) complicatio & nexus. Cujus etiam Sym-
 ptomata eò graviora magisque horrenda exi-
 stimari possunt, quòd à *veritate* longiùs distet
falsum quàm *verisimile* vel *possibile* quodvis;
 quia tamen ex prioribus ista investigari pos-
 sint, haud opus est ut plura subjungamus. Hæc
 autem de facultatum Analogarum applicatio-
 ne debitâ (utpote quæ ad *veritatem* adipiscen-
 dam errorésque devitandos maximi sit mo-
 menti) dicta sunt.

Supereft ut exemplum subijciamus, unde
 conditionum nostrarum intermediarum usus
 & certitudo addiscatur & constet. Detur Polye-
 dron Adamanta prope compitum inopinanter
 à viatore disiectum fuisse, *Veritas* rei hic sit.

1. Quod intra nostram steterit *Analogiam*; (neq;
 enim inter ea quæ supra vel infra facultatum
 nostrarum potestatem, recenseri potest *Ada-
 mas*.) 2. Quod *Iustam* demum habuerit *magnitudi-
 nem*, vix enim adamantis scobem aut minimas
 partes ab aliis quibusdam distinxeris. 3. Quod
differentiam habuerit *signatam*, ita enim à To-
 pazio, Crystallo aliisque pellucidis lapillis di-
 sparatur. 4. Quod *alicui facultati fuerit cognat-
 um*, ita enim *visui* & *taetui*, præ reliquis sensi-
 bus exponitur.

Veritas Apparentiæ, sit *species* illa quæ, 1.
 Ex *debitâ distantia* emanat; neque enim inter-
 vallum

vallum iusto majus esse oportet, vel quidem minus, (quum quod nimis admoventur obstruat visum.) 2. Ex *medio debito* (neque enim noctu, caligine aut ipso crepusculo satis visitur Adamas.) 3. Ex *mora debita* (haud enim ex fundâ jactum satis videris.) 4. Ex *Situ commodo* (neque enim ex quavis positione, Adamanta à reliquis Diaphanis lapillis dignoveris.

Veritas Conceptus sit, 1. *speciei illius susceptio in Organum integrum* (neque enim disrupto & distorto constabit) *Veritas.*) 2. *Quod nulla pravâ qualitate fuerit imbutum* (neque enim ubi impuri sunt aqueus CrySTALLINUS & vitreus humor, munus suum obeunt visorii spiritus, aut sine temperie debita juvat Tactus, quum ex frigore obtorpeat, nimio calore resolvatur.) 3. *Quod facultas quæ se sentire sentis applicetur*, neque enim ista si vacillayerit, aut alibi intenta fuerit, proficient facultates reliquæ. 4. *Quod facultas Analoga tandem adhibita fuerit*, neque enim sufficit, quod attentus sit animus, nisi debitæ facultates applicentur, quas hic sub visu & tactu reducimus. Haud enim Olfactus, gustus, vel auditus, qualitates adamantis deprehendere queunt. Ex his igitur Canones tum incomplexarum *veritatum* confici possunt, tum methodus ad simplices errores, vel defectus, investigandos; *verus* quippe Adamas fuerit, etiam nobis insciis & invitis, ut inde igitur *veritas rei* stabiliri possit; sed in iis quæ ad speciei emanationem postulantur, sive defectus sive hallucinationis causæ dari possunt.

Qua-

Quapropter ex nimis magna distantia haud percipietur omnino objectum, ex eâ quæ justo paulò major fuerit, percipietur quidem, sed indistinctè, adeò ut illic ignorantiae, hic hallucinationis ansa subsit. 2. Ex *Medio indebito* (putà saxo vel cespite) obstructa erit species, ex *Medio impuro* aut *opaco* (putà caligine aut diaphano colorato interposito) falsa erit & refracta; Adeo ut illic ignorantiae, hic hallucinationis ansa subsit. 3. Ex *mora indebita*, putà transcurso velocissimo, haud satis afficietur Sensorium, adeò ut hic ignorantiae ansa subsit, non ita *Erroris*. Ex *situ indebito* haud influxerint radii illi qui Adamantis à Topasio aut Crystallo differentiam consignaverint, adeò ut hic hallucinationis praesertim ansa subsit. Ubi demum ad *conceptum* ventum fuerit. 1. Si *Organum non sit integrum*, hærebit aut intercipietur species, adeò ut ignorantiae hic ansa detur. 2. Si *prava qualitate*, (ut ex fellis reſtagnatione in Ictericio morbo) imbutum fuerit organum, flavus & tanquam Hyacinthi Ideam referens videbitur Adamas; sin suffusione tinctum (ut in *ἰκτερός πάγματι* morbo) tanquam rubinus coloratum erit, adeò ut hinc hallucinationis praesertim ansa subsit. 3. Si *facultas quæ se sentire sentis* feriat, aut alibi agit, frustra admotum erit sensorium, aut ipsæ ex usu erunt facultates, adeò ut hinc ignorantiae potissimum ansa subsit. 4. Si *facultas Analoga* minimè adhibita fuerit, incassum animo praesens fueris, reliquæque accesserint conditiones, quum nulla extra po-

materia sua efficax aut utilis sit facultas; adeò ut ignorantiae hîc potissimum ansa subsit. Hisce modis omnibus igitur, frustrari aut eludi sensum contingit, nisi intellectus communibus suis notitiis instructus, eas suppetias tulerit, ut veritate rei apparentiae & conceptus inter se conciliatâ, totum cum partibus unâ constet. Quo pacto interea ex defectibus ignorantiam, ex hallucinationibus errores sequi necessum sit, non obscure ex doctrina nostra liquet; Quod tamen alia lege haud ita explicatu facilè; Hisce præcipuè circa sensum externorum conformationem cum objecto simplici explanatis, superest ut ea exponamus quæ ex notitiis communis cum sensibus externis, & discursu complicatis adjici valeant; Ast notitia communibus cum discursu solo, lapidem esse Adamanta illum docebit, quia eodem modo ac lapis afficit facultates nostras; cum sensu interno connexa, ceu gemmam vel lapidem pretiosum judicabit, tum quod aspectui gratissimos radios vibret sensusque internos afficiat, tum quod omnia alia Diaphana corpora ferè sint tenuia, aut ea saltem quæ ex malleo facilè comminuantur; Adamas autem ex differentiis suis essentialibus quidditativus ex quibus pellucidus unâ, tum summè durus, & haud vulgaris notæ prorsus lapis est, tanquam gemma eo nomine magni æstimatur, eoque magis quod universus ferè orbis in eam opinionem concedere videatur. Certissima ista adamantis prædicata, ubi stabiliuntur ad Zetetica nostra deveniendum est, & ultra supradicta,

ita, quæ in Quæst. *An & quid* statuuntur, ea quæ quæstionibus, *Quale, Quantum, ad quid, quomodo, &c.* ex facultatibus Analogis expendenda sunt, (prout amplius illic videre est) & *gemmæ qualitas, quantitas, relationes, modus, causa, finis, locus & tempus* indaganda sunt. Quia tamen pauca ista ratione addiscere solus possit viator, ex Authorum celeberrimorum scriptis, Adamantis natura, quatenus licet, eruenda est; Ex quibus tamen, ne tibi fucus fiat, summâ cautelâ utendum est: Huic enim propositioni quæ vera fuerit, *adjectivum*, (uti vocant)adjungi potest, quod *dubiam*, aliud porro, quod omnino *falsam* reddiderit sententiam. Quapropter singulatim disparanda sunt verba, atque ita, ut prædicatum quodvis (mediante verbo est) seorsim constet; Ut primò igitur ex methodo nostra quæras, *An veritas* simplicis cujusvis propositionis, rectè statuatur (quo in scrutinio egregiè opitulatur distinctio nostra, in *veritatem rei, apparentiæ, conceptus, & intellectus* dispartita) adeoque an quod prædicatur intra nostram situm sit analogiam, an ob *magnitudinem* nostrum exuperet captum, vel ob *parvitasem* delitescat, an *differentiam* habeat aliquam *signantem*, an *alicui* demum facultati sit cognatum, primò disquirendum est. Deinde in *Veritatis Apparentiæ* explicatione, an *medio debito* usus fuerit author, eamque deinde verborum Syntaxin adhibuerit, ut nihil æquivocum obtruderetur. 2. *An mora debita* usus fuerit, ita ut haud nimis festinaverit, aut scitu necessaria ad probationem omiserit.

3. *An distantiam debitam* servaverit, ita ut termini rerum sive verborum distinguantur aptè; *An situ debito* verba sua ita composuerit, & coagmentaverit, ut ordo in partibus facile deprehendi possit, excutiendum est. Cæterum, in *veritate conceptus*, an *Organa* Authoris fuerint *integra*, an ulla *pravâ qualitate* imbuta, an *animus* vacillaverit, an *facultas Analoga* tandem applicata fuerit, ad eò in incerto est, ut anceps hîc omninò sit iudicium. Quapropter etiam ex rebus ipsis quatenus licet potissima aucupanda est *fides*, eâ lege tamen, ut ubi alii per celebres in eandem sententiam convenerint Authores, id quod statuitur *magis verisimile*, ubi ab eâ discesserint, id *minus probabile* habendum sit. Multa igitur celeberrimis condonanda sunt authoribus, præsertim ubi eodem tenore simplicem aliquam adstruunt propositionem, ut haud nescius tamen sis, *veritatem conceptus* ita in lubrico esse, ut ex supposito *falso*, in multiplicem errorem proclivis sit via. Ultimò advertendum est, an ex propria, an ex aliorum Authoritate suam stabiliverit propositionem quispiam. Plurimum enim interest inter ea quæ scire vel quæ credere saltem potuit Author. Quæ ut clariora in allato supra exemplo fiant, propositio hæc sumatur, *Adamus Indicus* est optimus, quæ proculdubio *vera* est, Nullus enim qui in *Europa*, *Asia*, vel *Africa* invenitur, durior, nitidior aut qui gratiores vibret radios ostendi potest, ad eò ut differentias gemmam consignantes, Indicus eminentissimo

nentissimo gradu ostendat Adamas, *veritatem*
 hujus si demum petieris respondendum est, ex
notitia communi; *Ea omnia nempe suo in genere*
perfectiora haberi debent quæ ex differentiis suis
essentialibus constitutivis ita signantur, ut præ reli-
quis magis luculenter & eximie existant & constent.
 Circa locum proximum quo invenitur, inter au-
 thores disceptatur, alii quippe in metallorum
 fodinis, alii sub terra quadam nigricante, ita
 tamen ut supernas infernati præstare credatur,
 reperiri contendunt. Hic igitur in quæst. *Vbi*
versari Authores cogita. Quapropter etiam in
 memoriam revocandæ sunt *facultates* in quæ-
 stione ista respondentes juxta methodum in
Zeteticis nostris traditam. Quum autem *exer-*
nus sensus hic comprimis ex usu sit, disquiren-
 dum est, quatenus licet, an Author ipse Ada-
 mantes ex utrovis loco eruerit, an ita erutos
 fuisse ab aliis solummodo acceperit; hoc quip-
 pe interest, ut quæ ab aliorum Authoritate
 pendent respectu nostri, non nisi *verisimilia*,
 uti altera ex parte, quæ ex facultate aliqua
 tum Authori tum nobis ipsis attestante consti-
 terint, *Vera* omninò fuerint. Dicunt porro
 Neoterici Adamanta nuciis avellanæ magni-
 tudinem non exuperare, quum tamen securim
 inde factam fuisse affirmer Poëta vetus. Hic
 igitur in quæst. *Quantum* versari Authores co-
 gita, quo in argumento idcirco *Zetetica* nostra
 uti supra consulenda, eaque porro quæ nuper
 adduximus advertenda sunt, ut quid *verum*,
 quid *verisimile*, isto modo statuatur. Sed non

minus circa dotes *Adamantis* disceptatur. Veteres enim Authores infragilem esse contendunt, sed Neoterici experientia edocti, etiam pistillo ferreo atteri posse asseverant. Hic igitur ut methodum nostram in animo infigas, Authorem in quæst. *Quid ad quid*, quæ relationes objecti exquirat, versari cogita. Quum autem *durities* inter differentias essentielles quidditativas *Adamantis* recenseatur, videndum, an in relatione ad malleum (in quæst. *Ad quid*) ita resistat *Adamas*, ut frangi hic igitur facultates his in quæstionibus respondentes, primò consulendæ sunt, ut experientia tandem adhibeatur, ubi *veritas* digna exploratu videbitur. Veteres porrò *magnetis* vim attractricem ab *Adamante* adimi scribunt, sed neotericorum experientia hisce posterioribus sæculis reclammat; quum enim ex *notitiarum communium* doctrina, *Causa id omne sit, quo posito ponitur effectus, & sublato tollitur*, haud illis comperitum est, posito *Adamante*, vim magneticam lapidis illius mirandi tolli, aut eo ablato recipi: Quin etiam docent Neoterici, vim quandam *Adamanti* calefacto inesse ad paleas attrahendas, ut fateantur tamen ex igne vehementiori diutulè objecto, splendorem ejus amitti, quod antiquorum sententiis ita adversatur, ut *Adamanta* nulla arte incallescere posse scripserint, quum revera tamen ignibus cedat & in calcem tandem redigi possit. Veteres insuper scribunt *Adamantis* scobem potu propinatam interficere, quod *falsum* tamen esse Neotericus magni

magni nominis Author testatur, Innoxie enim à quodam sumptum fuisse asseverat. Cujus *Veritas* igitur ab experientia (ubi citra periculum fieri licuerit) desumenda est, Alia tandem circa *Adamantia* utrinque jactantur, quibus immorari haud necesse est, quum haud ita *Adamantis* historiam contexere, ac methodum nostram libro de *veritate* traditam, illustrare propositum sit. Quod etiam haud magni negotii esse videbitur, ubi authorum sententiæ ad simplicissimas propositiones (mediate verbo est) reducuntur, & unaquæque seorsim ex facultate sua, aut facultatibus suis Analogis, asseritur. Neque te turbet, quod *negativæ* quædam propositiones in authoribus reperiantur, ad *affirmativas* enim (mediate verbo est) uti suprà reduci possunt, idem enim sonat, *Adamas* non est vilis pretii lapis, & *Adamas* est gemma vel lapis pretiosus. Ex quibus liquet propositiones istas, *Adamas est lapis*, & lapis ille præsertim *Indicus* (Genera *Adamantis* enim sex noscuntur) est pretiosus, extra omnis dubii aleam positas esse reliquas ferè controversi, neque aliter satis idoneè, quàm ex experientia sensuum externorum & notitiarum communium ope suffultà, asseri posse, ut hæc igitur tanquam prima veritatum rudimenta habenda sint. Siquid interea circa *Adamantis* Historiam heic desit, id omne ea methodo in Zeteticis nostris traditâ supplendum est.

*De Objectis sensuum externorum quæ
Communia vocantur.*

CONDITIONIBUS jam explicatis, quæ ad veritatem incomplexarum conformationem postulantur, Erroribusque detectis quæ ex earum defectu aut depravatione oriuntur, superest, ut ea quæ à Scholis communia objecta vocantur, expendamus.

Quem in censum, quidam, Motum, quietem, numerum, figuram, & Magnitudinem referunt. Alii supradictis, Distantiam, Locum, Situm, Consinuitatem, discretionem, asperitatem, levitatem, eminentiam, & profunditatem, equalitatem & inæqualitatem addunt. Quibus etiam Diaphanitatem & Opacitatem annectit magni nominis author: Non nemo etiam similitudinem & dissimilitudinem adjecit, quod tamen ab egregio authore reprobatum, qui novam omnino afferens sententiam, similitudinem & dissimilitudinem quamcunque, mediâ quadam viâ, inter communia & propria objecta collocat.

Cæterum, nos aliam prorsus methodum instituentes, ea omnia communia objecta vocamus, quorum species ex differentia aliqua quidditativa emanantes, per plura uno sensoria transeunt, vel transire possunt; veluti propria quæ per unum solum; Neque igitur Diaphanitas vel opacitas vel (si nobiscum sentis) medium illud quod diaphanitas vel opacitas utrinque tanquam ejus gradus obsident) Commune objectum

jectum vocari potest, quia visus sensorium solummodo permeat; Neque *similitudo* vel *dissimilitudo* illa quæ inter concordem statum objecti, de quo quæstio, versatur, (eoque nomine ab eodem & contrario distinguitur) Commune objectum rectè statuitur. Licet enim ejus ratio ex speciebus (omne sensorium afficientibus) exagitari possit, Quia tamen quod *simile* vel *dissimile* haud ita in quæst. *Quid*, ac ad *Quid* responderet (uti quod semper respectu alterius dicatur) haud hac in classe rectè reponitur, Quum ea tantummodo, (uti nuper diximus) *objecta communia* appellari possint, quæ in quæst. *Quid* respondentia, & plura uno sensoria permeantia, propriam speciem incurrunt. Quapropter etiam *æqualitas* & *inequalitas*, (utpotè quæ respectu alterius semper dicantur) hanc in classem haud ita idoneè referri possunt.

ATamen *Motus* in quæst. *Quid* ex differentia sua essentiali signatus, & plura uno sensoria pervadens, *Commune objectum* rectè dicitur. Licet enim ex visu solo, uti in *phenomenis* quibusdam, ex tactu solo, uti in *pulsibus* quibusdam, ex auditu solo, ut in *rotationum noctu vertentium stridore*, *Motus* percipiat; Quia tamen isto modo, tum plura successivè sensoria afficiuntur, tum quia ex visu, & tactu & ipso auditu alternatim complicatis, quædam *Motus* genera ex iis-

dem sensorii simul ferè deprehendi queant. Idcirco, & quia propriam speciem invehit *Motus*, à colore, sono, gustu, odoratu, & tactu planè diversam, *Commune objectum* habendum est. Cuius postrema tamen ratio non sine ope *discursus* ex quæstione *Vbi*, quando & quantum propriè delumitur. Neque enim aliter *motum solis*, vel etiam *umbrae* ejus æstimare licet, Ut *quies* igitur ex motus cessatione omnimodâ, post interjectum aliquod tempus, tandem percipiatur. Plurima enim tacitè moveri, quorum gradus tum juxta *quantitatem*, tum *qualitatem* nos latent, experientia docet. Quum enim *tempus* sit *mensura motus*, tot instantia ex molis hujus rotatæ vertigine citatissimâ, in quâvis actione prætereunt, ut eorum calculus subduci nequeat.

Num. Ita Numerus differentia sua quidditati *me-* gaudens & *discursui* in quæst. *Quomodo* *Quantum* respondens aliquando per solam *visus* portam, (ut in astrorum supputatione) aliquando per portas *visus* & *tactus*, (ut in calculis) aliquando per *auditus* portam (ut in harmonicis sonis) præcipuè transiens deprehenditur, reliquis frustra tentatis introitibus.

Fig. Ita Figura Characterismo sive differentiâ sua cusa, & *discursui* in quæst. *Quomodo* *Quantum* respondens, aliquando per portam *visus*

visus solius veluti in remotioribus) aliquando per portas *visus* & *tactus* (uti in propinquioribus) unà percipitur.

ITa *Magnitudo* differentia sua quidditativa *Ma-* insignita, & *discursui* in quaest. *Quantum* respondens, nonnunquam per portam *visus* *in-* infertur, aliquando per portam *tactus*; *Quin do.* & per ipsius *auditus* portam in quibusdam sonis quodammodo exploratur.

ITa *Distantia* ex differentia sua quidditati- *Di-* va eminens, & *discursui* in quaest. *Quantum* *flan-* *Vbi* respondens, nonnunquam per solam *sia,* portam *visus*, nonnunquam successivæ præ- tentationis ministerio, per portam *tactus* colligitur, ut nonnihil etiam ex *auditu* con- jiciatur.

ITa *Locus* differentia sua quidditativa con- *Lo-* spiciuus, & *discursui* in quaest. *Vbi* respon- *ens.* dens, nonnunquam per *visus* portam è lon- ginquo, nonnunquam per *tactus* portam proximè deprehenditur.

ITa *Situs* ex differentia sua quidditativa à *Si-* loco distincta, & *discursui* in quaest. *Quomo tus,* *do* *Vbi* respondens, nonnunquam (uti *locus*) per solam *visus* portam, aliquando etiam per *tactum* dignoscitur; Quatenus *Ordo* etiam *verborum* & *sonorum* harmonicorum advertitur, *Situs* per portam *auditus* intrat.

Con- **I**ta Continuitas magnitudini affinis sed differentia sua quidditativa, (quatenus Discretioni non parvitati opponitur) gaudens, & discursui in quæst. Quanto quantum respondens, aliquando per solam visus portam, sed magis appositè per tactus portam & nonnunquam etiam per portam auditus deprehenditur.

Dis- **I**ta Discretio numero affinis sed differentia sua quidditativa (quatenus continuitati non magnitudini opponitur) gaudens, & in quæst. Quoto Quantum & Vbi respondens, nonnunquam per solam visus portam aliquando per portam tactus & ipsius auditus, nec minus idoneè deprehenditur.

*Asperitas, Levitas, Eminentia,
Profunditas.*

Ita Asperitas & Levitas, Eminentia & Profunditas, differentiis suis quidditativis gaudentes, figuræ tamen cognatæ & seorsim sensui subjectæ, haud, ex aliis portis, quam quæ figuræ parent, sibi aditum comparant. Communium autem objectorum ea conditio est, ut alia aliis citiùs vel tardiùs conformentur.

Ita Magnitudo ante figuram, Locus ante situm, &c. Ubique deprehenditur. Quum enim id quod Commune in universum est, tum secundum formam, tum secundum genus,
Pro-

Proprio sit prius, id cum primis *commune* fuerit, quod tum deprocul maximè tum per diversa sensoria sese ingerit, tum quod ex quæstionibus plurimis (prout in *Zetesicis* nostris videre est) exagitaturn, magis suo genere constat ; Quod igitur in objecti cuiusvis insultu primo percipitur, commune quiddam existimandũ est, quum quod proprium (non nisi morâ adhibita) sensibus reliquis, sed præcipuè externis, innotescat; qui ab internis tamen sæpenumero præcipiuntur, dum *boni* vel *mali* *Ominis* indicia quædam recondita, ante objecti appulsum in quibusdam præsentiantur.

Hiscæ autem ex aditibus, omninò ea quæ *Communia objecta* à Scholis vocantur, in animæ domicilium immigrant; quorum unumquodque etiam à *facultate* sua *Analogâ* percipitur, quum & *diversum sensum* inducat, & *diversum* aliquid *circa media* ad ejus *conformationem* postulet. Licet enim eorum ratio suprema, ex supradictis quæstionibus optimè petatur, haud ullum datur tamen objectum *Commune* quod non seorsim in seipso constet. Quapropter *Motus* vel *Quies*, ubi *Numerus*, *figura*, *Magnitudo*, &c. non satis advertitur, & *Numerus* (Arithmeticus præsertim) sine *Motu*, *figura*, *Magnitudine*, &c. modo quodam abstracto deprehendi solet.

Ita *Figura* sine *Motu*, *Numero* & exacta terminorum *magnitudinis* disquisitione, & *magnitudo* etiam sine *figura*, deprehendi solet.

Ita *Distantia*, sine *motu*, *numero*, *figura*, *magnitudine*,

tudine, &c. Et motus, numerus, figura, magnitudo, &c. vicissim sine *Distantia* colligi solent.

Ita *Locus* sine reliquis; hæc etiam sine *loco* considerari solent. *Situs* etiam pari modo sese prorsus habet, ut pluribus non sit opus. *Continuitas* sine reliquis, & ipsa etiam *Magnitudine* (quatenus enim *continuum* non magnum considerari potest objectum) Illa etiam sine *continuitate* deprehendi possunt. Pari lege, *Discretio* sine reliquis & ipso etiam *Numero* (quatenus enim *discretum* non tanquam *Numeri Pars* considerari potest objectum) Illa etiam sine *discretione* deprehendi possunt. *Asperitas* porro sine reliquis, & ipsa etiam *figura* (quatenus *asperum* enim, non quatenus *figuratum* sentiri potest objectum) Illa etiam sine *Asperitate* deprehendi possunt; quod utique de *Levitatem* statuendum est. Quod ad *similitudinem* vel *disimilitudinem* spectat, quia ex aliis & aliis elicitur, ejus ratio haud per se obtinet, adeoq; nulli facultati peculiari propriè & per se competit. Neq; enim circa *similitudines* vel *disimilitudines*, sed communes vel particulares rerum existentias, juxta diversam qua erga nos constituuntur habitudinē, facultates nostræ versantur; Ut *similitudinis* igitur & *disimilitudinis* ratio, mediante vi quadam animæ particulari intus describatur, quæ tamen haud aliter quam sub genere *Verisimilium* aptè reponitur. Eadem enim esse (& non similia tantum) quæ eodem planè modo afficiunt facultates nostras, non semel monuimus. Quantumvis igitur sine reliquis, *similitudinis* vel *disimilitudinis*

militudinis ratio quodammodo investigari possit, haud tamen Commune objectum rite statuitur. De æqualitate & inæqualitate secus sentiendum est. Quantumvis enim ad aliud ita dicantur ut inter Relationes reales in quæst. Ad Quid numerari possint, eaq; ex causa haud extra facultatum Veritati inservientium pomœria existant, quia tamen in quæst. Quid haud propriè & per se respondent, ea-propter inter objecta communia ex definitione nostra supra allatâ, haud apte collocantur. Quatenus vi tamen animæ particulari gaudent, quæ tanquam Analoga statui queat, longe superiorem illâ quæ circa similitudinem & dissimilitudinem versatur, conditionem sortitur, ex illa enim non nisi Verisimilia, ex hâc etiam vera elici possunt; quorum rationes postremæ ex quæst. Quantum ad quid, desumi possunt. Licet igitur Æqualitas vel Inæqualitas sine reliquis quodammodo sed satis improprie æstimari possit, haud tamen Commune Objectum fuerit. De Diaphanitate & Opacitate, quum suprâ nostram sententiam attulerimus, non est opus ut plura hęc inseramus. Ex quibus liquet, quod quum supradicta Communia objecta in quæst. Quid propriè & per se respondeant, & diversa porro media sive leges conformationum postulent, (quas ex experientia tamen, quam prolixo verborum apparatu, citiùs addisceret quispiam) facultatibus utrique diversis analoga esse censendum est. Si enim ab unicâ aliqua facultate perciperentur, haud diversum sensum inducerent, aut diver-

sum

sum aliquid circa Gradum conditionum, aut modum, ad eorum conformationem adhibendarum, postularent. Hæc igitur manifesta sunt.

Ne tamen *contrarius* supra enumeratis, isto modo contrarias *facultates* tribui putaverit quispiam, sciat lector, non *Motui & Quiesi* diversas respondere facultates, sed unam aliquam intercedere quæ statui intermedio est Analoga; Gradus enim quosdam *motus* (nisi post bene longum tempus) ferè imperceptibiles dari posse in iis qui quiescere videntur, supra monuimus. In *motu* enim citato dari non dubitaverit ullus. Ita haud diversæ facultates *Continuitati & discretioni*, sed aliqua una statui Intermedio respondent. Continua enim plurima videri possunt, quæ tamen quum Contingua solummodo fuerint, revera hiant; ut in occultis parietum rimis, arenæ & calcis commissuris & plurimis aliis, quæ derepente ex situ decidunt, vel desiliunt, observare licet. Ex sensu enim externo, nedum ipso Cornelii Dribbel perspicillo huiusmodi plurima haud satis percipiuntur.

Ita inter *Asperitatem & Lævitatem* status quidam medius interponitur, unde eorum gradus æstimantur; *Lævia* enim & *Plana*, sensui externo videri possunt, quæ tamen ex *Norma* adhibita, haud ita revera fuerint. Inter *æqualia* tamen & *inequalia*, vel *similia & dissimilia*, utpote quæ in quæst. *Ad quid* respondent, haud aliquid medium rite statui potest, quum respectu ad aliud quiddam habito, semper dicantur.

Sed

Sed quia ad plurima alia in vocabulariis tradita protenditur regula hæc, nos Veritatis huius Canonem paucis dabimus. *Quæcunque mediâ quâdam viâ, inter duo contraria, sita, in quæst. Quid (ex methodo in Zeteticis exhibita) prædicantur, & inde porro in quæstione, Quale, Quantum, Adquid, Quomodo, &c. respondent, ea omnia alicui novæ facultati sunt Analoga,* quod & ipse sensus diversitas docet. Aliter enim atque aliter seipsum affici, ex unaquaque *differentia quidditativa solenni* (ut ita dicam) nemo non sentire potest; Quæ omnia clarius liquebunt, ubi ad *internos sensus* ventum fuerit; Neq; enim eodem modo afficiuntur *facultates internæ ex Motu naturali & Congruo, ac Incongruo & turbido.* (Et ne à vulgari loquendi modo deflectam.) Ex *quiete naturali*, ac illa quæ præter naturam, vel ex *Numero* proportionato aut harmonico, ac ex *proportionione* carente, & incondito, vel ex *Magnitudine* iustâ, ac enormi, vel ex *figura* concinna, & pulchra, ac indecora; vel ex *distantia* objecto propria, ac impropria, vel ex *loco* commodo, ac inopportuno, vel ex *situ* ordinato, ac præpostero, vel ex *Continuitate* seu discrezione apta, ac inepta, vel ex *Asperitate* seu Levitare debita, ac indebita; Ubi observare licet, tum plures ex facultatibus *internis* quam *externis* elici sensus, tum luculentius conformari. quæ enim vix ulla satis differentia, *externis* consignantur *sensibus*, *sensus* *internos* diverso afficiunt modo, & heic plus minus *Pulchra, Grata, Bona, &c.* illic *Turpia, ingrata, vel Mala* judi-

sum aliquid circa Gradum conditionum, aut modum, ad eorum conformationem adhibendarum, postularent. Hæc igitur manifesta sunt.

Ne tamen *contrariis* supra enumeratis, isto modo contrarias *facultates* tribui putaverit quispiam, sciat lector, non *Motui & Quiesi* diversas respondere facultates, sed unam aliquam intercedere quæ statui intermedio est Analoga; Gradus enim quosdam *motus* (nisi post bene longum tempus) ferè imperceptibiles dari posse in iis qui quiescere videntur, supra monuimus. In *motu* enim citato dari non dubitaverit ullus. Ita haud diversæ facultates *Continuitati & discretioni*, sed aliqua una statui Intermedio respondent. Continua enim plurima videri possunt, quæ tamen quum Contingua solummodo fuerint, revera hiant; ut in occultis parietum rimis, arenæ & calcis commissuris & plurimis aliis, quæ derepente ex situ decidunt, vel desiliunt, observare licet. Ex sensu enim externo, nedum ipso Cornelii Dribbel perspicillo hujusmodi plurima haud satis percipiuntur.

Ita inter *Asperitatem & Levitatem* status quidam medius interponitur, unde eorum gradus æstimantur; *Levia* enim & *Plana*, sensui externo videri possunt, quæ tamen ex *Norma* adhibita, haud ita revera fuerint. Inter *æqualia* tamen & *inæqualia*, vel *similia & dissimilia*, utpote quæ in quæst. *Ad quid* respondent, haud aliquid medium rite statui potest, quum respectu ad aliud quiddam habito, semper dicantur.

Sed

Sed quia ad plurima alia in vocabulariis tradita protenditur regula hæc, nos Veritatis hujus Canonem paucis dabimus. *Quæcunque mediâ quâdam viâ, inter duo contraria, sita, in quæst. Quid (ex methodo in Zeteticis exhibita) prædicantur, & inde porro in quæstione, Quale, Quantum, Aliquid, Quomodo, &c. respondent, ea omnia alicui novæ facultati sunt Analoga, quod & ipse sensus diversitas docet. Aliter enim atque aliter seipsum affici, ex unaquaque differentia quidditativa solenni (ut ita dicam) nemo non sentire potest; Quæ omnia clarius liquebunt, ubi ad internos sensus ventum fuerit; Neq; enim eodem modo afficiuntur facultates internæ ex Motu naturali & Congruo, ac Incongruo & turbido. (Et ne à vulgari loquendi modo deflectam.) Ex quiete naturali, ac illa quæ præter naturam, vel ex Numero proportionato aut harmonico, ac ex proportionem carente, & incondito, vel ex Magnitudine justâ, ac enormi, vel ex figura concinna, & pulchra, ac indecora; vel ex distantia objecto propria, ac impropria, vel ex loco commodo, ac inopportuno, vel ex situ ordinato, ac præposterio, vel ex Continuitate seu discrezione apta, ac inepta, vel ex Asperitate seu Levitate debita, ac indebita; Ubi observare licet, tum plures ex facultatibus internis quam externis elici sensus, tum luculentius conformari. Quæ enim vix ulla satis differentia, externis consignantur sensibus, sensus internos diverso afficiunt modo, & hæc plus minus Pulchra, Grata, Bona, &c. illic Turpia, ingrata, vel Mala judi-*

judicantur. quarum ad explicationem tamen idonea prorsus defint Vocabula, satis tamen fuerit, si ad examen *sensuum externorum* perducta, quæ hæc attulimus, methodum nostram astruant; Neque enim hæc ad Authorum, sed facultatum ipsarum ritè conformatarum testimonium provocamus. Denique advertendum est, circa ea quæ sunt Naturæ non Artis propriè versari doctrinam nostram. Licet enim *Circulus, Trapezium, Rhombus, &c.* diverso modo afficiunt tum *externas* tum *internas* facultates; Adeoque tum ipsa formâ *externâ*, tum *interna relatione*, diverso sese habeant modo, unde etiam hæc *elegansior*, illa *invenustior* existimari possit: Quia tamen quod *Externum* est sub *figura* in quæst. *Quomodo Quantum* reduci potest. Sed quod *internum* haud ita explicatu facile, juxta facultatum differentias, haud opus est ut nova hæc confingantur vocabula. Ultimò adnotare placuit, circa hæc omnia notitias quasdam *communes* in foro interno describi: Adeò ut non solum circa differentias nostras *quiddisativas* solennes, facultates *externæ & internæ*, sed ipsæ etiam *notitiæ communes* versentur. Neque enim aliâ legē controversiæ quæ ex istorum discussione oriuntur, dirimi possunt. Quæ tamen sint illæ *communes notitiæ*, haud ita in expedito sunt, ut eas facile enumeraverit quispiam; Tum ob id præsertim, quod verba inter Philosophos vulgata restituere, & in novum sensum pertrahere sine multiplici admodum definitione & distinctione sit impossibile.

sibilè. Satis igitur fuerit tum in unoquoque homine extare, tum in nobis coli posse *notitias* illas, ubi eadem sub iisdem conditionibus obversantur objecta. Quicquid enim neque ad *externos* neque ad *internos sensus* apte revocari potest, vel quæsitum aliquid est ex *discursu* in *Zeticis* nostris, vel ex *notitia* aliqua *communi* affirmatum est & statutum, Nisi ubi aliquid vel tanquam *Verisimile* aut *possibile* tantum dimittitur, aut tanquam *falsum* rejicitur & exploditur, de quibus plura (Deo juvante) ubi de *notitiis Communi*bus erit sermo. Superest, ut *fallacias* quasdam iis quæ *Communia* objecta vocantur obtingentes explicemus. Licet enim earum *Elenchus* ex superioribus peti possit, quia tamen haud ita vulgaris notæ sunt *fallaciæ* istæ, ut hæc detegerentur, operæpretium duximus.

Motus.

A *Motu* incipiemus, qui ita accipi solet ut nonnunquam tanquam *loci*, nonnunquam tanquam *qualitatis* mutatio intelligatur. Quapropter hujus ratio ex quæst. *Vbi & Quando*, Illius ex quæstione *Quale & Quantum* præsertim desumitur; Fit ita, ut *Motus* ad *Locum* ex *visu & tactu* præcipue (parum enim sine *discursu* alicubi juvat *audiri*. *Motus* in *qualitate* ubi extra nos) ex signis quibusdam diagnosticiis, vel observatione accuratâ, intra nos, tum ex eâdem *methodo*, tum ex *sensu interno* æstimatur. *Motus* autem ad *Locum* genera varia enumerantur.

merantur. Aliud enim est *Latio* sive recta sive obliqua, sive sursum, sive deorsum tendens; Aliud *Circinatio*, quâ res circa centrum suum moventur; Aliud *Gyratio*, quâ res eodem consistens loco, circa polos vel cardines suos vertitur; Aliud *Volutatio* quæ ex Gyratione & latione simul conficitur, uti in globo vel saxo rotundo per declive ruente, videre est. Aliud ex *Gyratione & Circinatione* simul oriens, ut in planetis quibusdam. Aliud ex *Agitatione* ut in conchyliis & Limacibus, quæ ex repetitis quibusdam motibus, sese quaquaversus intra testas suas cient. Aliud ex *trepidatione* dum in se recurrunt spiritus. Aliud ex *Exultatione*, dum extra statum proprium profiliunt. Aliud ex quodam *spirituum Motu* vicissim eunte & redeunte, ut in *Dubitatione*. Aliud tandem ex horum pluribus compositum, cujusmodi quidam *Incessus*, *Digressus*, *Cursus*, *Saltatio*, *Casus*, *Natatio*, *Reptatio*, *Volatus somniantium*, *delirorum*, *amentium impulsus* haberi possunt. Duplíciter autem *Motus* ad *Locum* considerari solet, scilicet ex *oculi* vel *objecti* mutatione, quod ex *objecti motu* desumitur iudicium, certius est, *Partes* enim *successivæ Motus* ex principio aliquo fixo, satis fæliciter æstimantur, quod ex *oculi Motu* haud evenit. Licet enim ad *objecti motum* moveantur *oculi*, vel ipsi jugari oculorum axes, ut in præterlabente amne, vel nube circumlatâ; *Termini* motus tamen isto pacto haud aliter quàm ex proportionem illa, quæ inter oculi Motum, *animæque* vel *nubis lationem*

nem intercedit, conjici possunt, quod uti difficillimum, ita multam fallaciæ causam præbet, cum *Motus* gradus non nisi ex comparatione vicini corporis quiescentis satis percipiantur. Neque porro ex *Situs* objecti mutatione perpetua, satis colliguntur gradus, ex quibus *Motus* fit; Alius enim & alius sæpe obvertitur *situs*. Et tamen si idem conspiceretur semper latus, nihil certi statui posset, quum è longinquo prospectus, vel, fugiat visum *situs*, vel, obscuratur; Manente tamen, ex loco mutato, Indicatione; *Distansia* tamen ad *motum* dijudicandū confert, uti ipsa *figura*; quo propiora enim objecta mota, eo majora, quo remotiora eo minora visuntur; Unde etiam *Velocitas* aut *Tarditas* *Motus* conjici solet. Quædam tandem post interjectum aliquod tempus, mota esse deprehendimus, quorum *motus* nos latet, quum momenta motus eo in recessu sint posita, ut nullo facultatum Criterio colligi possint; Quapropter *Quietis* in arduo positam esse rationē, supra monuimus: Quod etiam exemplo mihi ipsi comperto illustrare placuit. Quum enim in Belgio olim ex adversis Castris, globus ferreus è majori tormento, displosus, in terram cadens, & motu desultorio inde sæpius provectus, tandem quiescenti similis prope pedes jacuisset, ea tamen globi interna fuit concussio, ut, ubi illam leviter tantum contrectaveram, tum Chirotheca quā manus tecta fuit, tum ipsa fere cutis

cutis abraderetur. Ex vehementi quippe pulveris pyrii impulsu, in contrarias partes minutissimæ quævis globi portiuncula profilientes, reciprocabantur, externoque motu cessante, interno trepidationis rapidè circumvolutæ, admotam exterebant Chirochocæ pellem.

Circa Errores circa *Motum* accidunt plurimi;
Mo- Ubi enim conditionum nostrarum aliqua
sum deest, & vel *Distantia* datur nimia, vel *Situs*
Er- præposterus, vel *medium* indebitum, aut
ro- mora non satis idonea, aut *Organa* præve affe-
res. cta, vel vacillantia sunt, aut facultates quæ
 minimè Analogæ, applicantur, falli contingit. Ex *Distantia* in proclivi est error, ubi
 duo objecta, quum unum propinquius, aliud
 remotius pari velocitate in parallelis lineis
 moventur, quod remotius enim ob *distan-*
tiam majorem tardius incitari videbitur,
 quum segnius isto modo sive spiritus visorii
 sive vicariæ species suo munere defungan-
 tur; quam etiam ob causam fit; ut quod o-
 cyus reipsa movetur, oculo tardius promo-
 veri existimetur; quod sæpè numero in ho-
 minibus vel equis qui stadium aliquod per-
 currunt observare licet, ut nonnihil (ne fal-
 lax sit judicium) *distantiæ* concedere oportet.
 Quæ adeo dissita tandem esse potest, ut
quiescere videantur quæ revera tamen *mo-*
ventur. Ita, *Sol*, *astra* & ipsæ tandem *naves*
 in alto de procul visæ quasi loco stare vi-
 dentur, quia partes gradusque motus, ex ni-
 mia

mia distantia, haud satis percipiuntur; Sed & *quiescere*, nedum *retrogrado-motu* moveri existimantur aliquando, quæ tamen revera promoven-
tur. Ita ex duabus ejusdem dimensionis *navibus*, & eadem velocitate (uti quibus paria fuerint vela) motis, si in posteriori, nova panduntur Vela, prior posteriori navi accedere videbitur; Motus prioris enim, (quâ speculatorem vehi supponimus) haud satis percipi potest in seipso, dum posterioris motus interim multiplici ratione colligitur: uti supra monuimus. Ex quibus etiam liquet non minus circa *quietem* quam circa *Motum* erroris causam dari. *Situs* inordinatus quoque erroris causam plurimam præbet: Ita qui pisces quosdam nantes in alto à posticâ tantum parte viderit, haud illos ab invicem satis distinxerit; Plurimi enim pisces haud aliter ferè quam ex capite dignoscuntur. Ita ex limbo rotæ celerrimè vertentis, reciprocum quendam motum observari oculo contingit, unde ire & redire perpetuò videtur, qui ex absidis parte spectatus non evenit. Ita humi reptans è longinquo spectatus, haud statim à Bruto discernitur; Ex *Medio* quoque indebito falli accidit, vel enim non percipietur satis *mobile*, vel latebunt saltem momenta, unde ejus incitatio vel impulsus æstimari queat. Maximè tamen ex *mora* non satis idonea hallucinationes sequuntur. Ita navigantibus littus moveri, navis stare videtur. Dum enim non satis figitur obtutus, errat. Ita ex interpositarum in infima aëris regione nubium

E motu,

motu, *Luna* nonnunquam ad earum motum moveri videtur, cuius erroris tamen causa, cum superiori coincidit: ita ubi, biremem scapham ex adverso venientem præterierit alia, quæ pari celeritate concitatur, duplo ferè ocyus quàm revera impelli videbitur. Dum enim occurrentis Scaphæ motus prorsus advertitur, propriæ motus tum ex *animo* alibi intento, tum ob *moræ* satis idoneæ defectum haud satis percipitur, & accedere in motum alienum, videtur propriæ scaphæ motus, adeò ut illius *iusto* *velocior*, hujus *tardior* censeatur. Ita ocyllimè circumactæ torres, totum per quod feruntur spatium occupare videntur, adeò ut in ignitum circulum abire videantur.

Ita in *missilibus* quibusdam ex *pulvere pyrio* confectis & in altum (ubi accenduntur) projectis, lineas quasdam igneas videre est, quæ tamen haud aliter cohærent, quàm quod spatium, per quod feruntur complere videantur. Quod etiam in vestigiis ignium de suprema ætheris regione delabentium, observare licet. Neque enim ejus sunt figuræ vel molis, ut in bene longam lineam produci queant. Ita repetita crebrius rotæ orbita, è sublimi perpendiculariter spectata, rectam lineam æmulari videtur, quod tum ex *situ* indebito, uti supra monuimus, tum ex *morâ* non satis idoneâ, accidit. Ita tandem quod magè mirum, trochi celerimè ex verbere agitati, quiescere videntur: Dum enim voluminum periodi sensum fugiunt, in proprium redire videntur orbem, adeò

deò ut non minus circa *quietem* quàm *motum* heic quoque erroris causa detur,

Auditus etiam circa *motum* decipitur ; Ita an accedant, an recedant, an deflectantur equi, ex auribus solis haud satis conjicies: sed & ipse *tactus* aliquando imponit, Neque enim horologii *Indicis* motus ex digito superposito capitur. Ex *gustu* nihil per se, ex *odoratu* parum admodum circa *motum* indagaverit nasutulus.

De Errorum *Motus* in quæst. *Quale* causis, quædam monuimus, quarum fusiorem explanationem (modò Deus vitam suppediret) suo loco dabimus: Satis fuerit in rem præsentem, indicasse ex *qualitate* spirituum mutata & extra propriam temperiem latâ, non erroris tantum, sed ipsius *dementiae* causam præberi. Ita Ebrii & vertigine correpti, ea quæ quiescunt moveri existimant, quemadmodum olim in cœnopolio temulentis accidisse narratur, qui se navigio vehi, & ex procella vel turbine in alto jactari credentes, Scamna, Crateres vasâque vinaria è fenestris projiciebant, ut navigium quo se vehi existimabant, servarent. Ex *organo visitato*, aliæ porrò circa *motum* hallucinationes oriuntur, quorum maximè insignes supra (ubi de erroribus *Visus* sermo fuit) adnotavimus.

Numerus.

Numerus proximè sequitur, inter *multitudinem* & *Paucitatem*, medio quodam modo constitutus: Cujus extrema igitur in *Maximū* &

minimum desinunt. Ita tamen ut neutrum sensibus pateat. Quum nihil enim adeò *parvum* vel *magnum* cerni possit, cui non aliquid saltem adimi vel adjici queat, sapienter hîc terminos statuit humanum genus, dum pro Minimo *Unitatem*, pro Maximo *Infinitem* sive id ultra quod supputari non datur, supponit. Quorum proprium igitur est, ut neque ad *Qualitatis* modum, majus vel minus suscipiat, adeoque intendi, aut remitti nequeat. Vel ad *Quantitatis* continuæ modum sit divisibile. Si enim medietas unitatis dari posset, haud jam *Minimum* quiddam esset, veluti altera ex parte si medietas *Infinitalis* dari posset, haud jam *Maximum* foret. Nam ex medietate *Infinitalis* ter sumptâ *Infinitem* majus seipso insurgeret, quod ad impossibilitatem & absurdum ducit. Ubi igitur de *Infinito* est sermo, haud aliter accipi debet quàm ut *Infinitem* id sit, ultra quod facultates sub conditionibus agentes ferri non possint; Adeò ut non realiter, sed pro termino comprehensionis nostræ intelligi debeat *Infinitem*. Hîc tamen *facultatis numerantis* angustiam suppleant *notitiæ communes*, dum plurima superesse docent, quæ captum humanum excedunt. Numerus igitur in quæst. Quoto Quantum facultatis numerantis objectum est. Cui *differentiæ* etiâ suæ tum in Arithmeticis, tum in Harmonicis obtingunt; cum enim ex partibus dissimilibus, putà *pari*, aut *impari*, *sesquialtera*, *sesquitertia*, &c. tum ad *Visum* & *tactum*, tum ad ipsum *auditum* constet, fieri nequit quin *plagibus* dispareretur modis, Numerus. In

In *Número* autem omni, tum *Identitas* tum *Discretio* aliqua considerari solet, *Identitas* Numeri continenter statuitur, ubi hec Numerus, facultates nostras eodem prorsus modo, ac illæ olim afficit. *Discretio* verò ex eo provenit, quod ab invicem distinguatur, & quasi intervallo distet *Identitas* ista, ita ut in numerato inde esse possit.

Fallaciæ circa *Numerum* non uno tantummodo eveniunt; ita objectum unumquodque toties numerari solet, quot locis cernitur distinctis, cujus exemplum egregium in medicorum situ quodam dedit, Medicorum princeps quod igitur consulendum. Ita *Erin* præfactis speculis, & virris aliquibus, quæ multis planis lateribus celantur: unum ut multa videmus, quas præstigias ex *Situ* & *Medio* indebito provenientes, *Tactus*, nedum ipsa attentior visio corrigit. Ita in *Transitu* velocissimo, *Mora* debita desideratur, dum enim non satis distinguuntur, haud rectè satis numerantur objecta. Ita ex *distansia* nimia quæ *consigua* solummodo, dum *consigua* videntur, falli circa *Numerum* contingit. Ita ex *medio* indebito, putà nimio humorum oculi madore, & ipsis lachrymis, quod unum tantummodo, geminatum apparere solet. Ita ubi ex *spasmo* vel *paralyse* distrahuntur oculi, *Strabismus* quidam in aliquibus sequitur, unde cuncta geminata videntur: Neque enim *strabonibus* cunctis, errorem istum evenire, vel ex eorum confessione colligere

licet. Quum nihil enim nisi in ipso nervorum optidorum congressu, veram suam apparentiam exhibeat, ita oculos suos torquent, (ut plurimum) Strabones, ut tandem recta feratur species, & *unum* quiddam solummodo indicet, quod convulsis & resolutis organis non accidit. Ita ex oculis prava qualitate imbutis, accidere possunt *facultati numeranti* Errorum causæ, uti suo loco innuimus, quemadmodum etiam ex animo vacillante, vel alibi intento, quod in iis, qui æris numerationem oscitanter aggrediuntur, satis exploratum esse quotidiana experientia docet. Quæ, ultimo, ex *facultate Analoga* non *adhibita* dari potest erroris causa, adeò est insolens, ut nemo quidem oclusis oculis, & auribus, vel semoto tactu, calculum subducere se posse existimet, nisi ubi ex memoriâ rerum desumitur ratio.

Circa *Numerum* etiam per *Auditus* potam Hallucinationis causa datur; unus, idemque quippe sonus ex uniformi quadam percussione iteratus sæpè redditur, adeò ut septies ingeminari novum non sit, prout in heptaphono porticu olim liquebat; quod ex apposita in eum finem partium structurâ, evenisse æquum est credere, quum rationem unde conficiatur Echo, præclare doceant Neoterici; Error iste ex *Situ* ad multiplicem sonorum reciprocationem disposito proveniens, mutata statione tandem apprehenditur; uti enim non nisi ex quodam

Situ,

Situ, ita neque aliter quàm ex quadam *distantia*, fit *Echo*.

Circa *Numerum* etiam *Tactus* fallitur, ubi enim (uti suo loco docuimus) implicatis vel perplexis digitis contrectatur pila, vel globulus, &c. quod *unum* est, *binum* putatur. Quem errorem ex *Situ* digitorum præpostero castigat *visus*, dum re ipsa non *duo* esse, sed *unum* quiddam, quod bis sentitur, cernit. In mutuum enim subsidium à natura progigni *Tactum* & *Visum* non semel monuimus. Per meatus *Olfactus* & *Gustus* nihil propriè circa *Numerum* statuitur. *Sensus* tamen *internos* quosdam, qui per meatum *Auditus* sollicitantur, circa *Numeros* harmonicos falli contingit; Quorum Errorum causæ ex arte *Musica* petendæ, suoque loco explicandæ sunt.

Figura.

Circa *figuræ* cognitionem mirè torquentur Scriptores; Neque enim ex intuitu solo, facile capi posse contendunt, nisi minutissimarum ejus partium detur, tum investigatio accuratissima, tum ad invicem collatio. Ideo *re-ctum* & *planum* (quæ ejus affectiones, uti vocantur) ex uniformiter difformi partium à visu *distantia* dignosci asseverat Magni Nominis *Autor*, sed in scitè. Cui enim non ipsa *figura* citius constet, quàm ejus uniformiter vel difformiter difformis partium à visu *distantia* explorari valeat? Nonne enim *figuratum* aliquid in

genere prius cernis quàm *Rectitudo & Planities*, vel *Irregularitas*, vel *Curvitas* ejus, vel *Convexitas*, quæ præceptis (ex ejusdem authoris sententia) partium extremarum recessus est, vel *Concavitas*, quæ (illi) ex minore partium extremarum elongatione, (quàm in rectis accidat lineis) deprehendi possit. Idem demum de *Eminentibus & profunditatibus*, *Asperitate* vel *Levitare figurae*, vel *acuta*, *obtusa*, *circulari*, *rectilinea*, *polygona* & *solida* ejus forma existimandum est. Hærebit quippe nimis, qui divisibiles in tot divisibilia partes ex sola imaginatione discernere, & inter se conferre, vel commensurare, prius aggressus fuerit, quàm ipsam figuram agnoverit. Suæ igitur facultati analogæ in nobis figura respondet, quæ an *recta* sit, vel *plana*, vel *irregularis*, & *curva*, vel *convexa* vel *concava*, &c. supra allata in quæst. *Quomodo Quantum* subinde expendit: Quam etiam *sensus internus* stipat, dum hanc plus minúsve *gratam* vel *ingratam*, &c. esse perhibet.

Figura, autem, per contraria secundum *Esse & non esse* ex primariæ Scholæ sententiâ, dividitur, utpote quæ medio quodam modo inter utrumque se habeat, Fit ita, ut corporeum omne alicujus figuræ sit particeps, quod ad eò late verum, ut *Odores*, *sapores* & ipsos *sonos* sub figuris aliquibus nobis deferri sit *verisimile*. Si enim terminis quibusdam clauduntur, quidni figuræ (invisibiles licet) etiam illis competant?

Figuris autem proprium esse eadem Schola docet, ut generentur simul & alterentur; Neque

que enim tanquam qualitates adinvicem misceri constat. Quapropter etiam *figura* non dividitur in *figuras* sibi similes, sed in alias & alias. Quæ autem inter omnes perfectissima, ex communi sententia, existimatur, est *Circulus*. Quatenus enim haud excurrit, sed in seipso cogitur, tum compactior, tum concinnior reliquis est *figura*: Quatenus etiam intra sinus suos, qualvis alias *figuras* continere apte potest, præ cæteris laxior capaciórque est, ideo Cœlis eorumque motui cumprimis idoneus censetur. Si enim angularis quovis modo esset Cœli figura, hæc plus, illic minus justo occuparet spatium, tum haud ita in seipsum recurret, sed hæc citatior, illic tardior volveretur.

Ad perfectionem *Circuli* autem maximè facit, quod nec *Additionem* nec *diminutionem* suscipiat, nec *contrarium* propriè habeat. Quod interea præclarus de Opticis scriptor asseverat, *figuram Circularem* ea nota dignosci semper, quod ejus peripheria, à centro versus, partibus undique distet radiis, verum quidem est, ubi desuper ex *distancia* debita spectatur, quia tamen obliquè plerumque cernitur, in *Ellipticam* formam paulatim transit *circulus*, & tandem contrahi videtur.

Figure autem sive *Planæ* sive *solidæ*, vel in *rectam* & *curvam*, uti supra, vel in *convexam* & *concavam*, *eminentem* & *profundam*, *asperam* & *levem*, *acutam* & *obtusam*, variatur,

tur, quæ omnes ex *Tactu & Visu* sese mutuo auxiliantibus, vel corrigentibus, deprehendi solent, neque enim ex alterutro sensu satis feliciter ubique æstimantur; Ubi observandum est, circa *figuras*, quæ soli *Visui* obijciuntur plurimas *hallucinationum* dari causas, nisi *situs* commodus, *distantiæ*que debita adsunt, Adeo ut conditionibus hisce deficientibus mille modis illudi contingat.

Circa Quum autem inter planas *figuras*, *Circulus*, *Quadratum*, *Trigonum*; inter solidas *Sphæra*, *Cylindrus*, *Conus*, sint cum primis spectabiles, fallacias quæ circa illustriora illa Schemata obveniunt, detegere operæ pretium visum est; præferim, quum ex istis, reliquarum causæ & modi non magno negotio investigari possint. Quum enim *figurarum* planarum omnium (præter *circulum*) principia notissima sint anguli, utpote quæ ex lineis variis in angulos desinentibus consistant, qui, circa lineas & angulos, *fallacias*, & errores communiores adverterit, reliquis facile medebitur; quos egregios tamen esse vel ex eo liquet, quod ex aliquo *situ & distantia*, *Quadratum* in *Rhombum*, ex alio in *Rhomboides*, transeat, è converso *Rhomboides* in *Rhombum* ex oculi *situ & distantia* mutata restituitur, & utraque *figura* in primum exactè *quadrum* redire videtur. Ita unum idemque *Triangulum*, nunc *Orthogonium*, nunc *Oxigonium*, nunc *Amblygonium* apparere, iisdem ex causis, (variatis scilicet *figurarum* an-

gulis) tum demonstrant Optices periti, tum communis experientia (ubi observatio accesserit accurata) docet; Quarum *fallaciarum* causarum insignes ubique ferè advertendæ sunt, quod *Parallæ* vel quovis modo inter se *distantes lineæ*, è longinquo visæ paulatim coïre videantur. Secundo, quod *acuti anguli* semper ex *accessu* minuantur, ex *recessu* augeantur, *obtusis* è contra ex *accessu* auctis, ex *recessu* minutis; Ubi enim nimia interponitur *distantia*, perit *Anguli* plaga, uti olim eleganter dictum. Quapropter turres angulares è longinquo visæ in rotundam formam cedere videntur, unde Architecti, columnas ex diametro suo crassiores quinquagesima parte faciendas docent, quod ab aëre circumcidantur & graciliores esse videantur aspicientibus: Aut quod magis *verisimile*, ex crassitie aëris deprocul visi, angulorum acumen compleatur.

Circa *formam Circularem* quoque falli contingit, quando ex rectâ lineâ ad ejus Centrum ductâ, *peripheria* è longinquo spectatur: Quæ enim cernitur pars, in rectam lineam utrinque accedere videtur, tum ea præsertim portio quæ visui propior, tum quod minus curvetur, tum quod ex aëris crassitie eo loci præsertim, paulo obtenebretur. Adedò ut utrique eadem communis sit causa. Quemadmodum enim *Acutum* in *rotundam Formam*, ita *rotundum* in *rectam lineam* transire videtur. Aliter tamen evenit, ubi obliquè spectatur deprocul *Circulus*, ut *Ellipsis* enim apparet, quod in curruum rotis

observare licet, quæ quantò longius dimoveantur, eò magis in *Ellipticam* formam vergunt. Cujus *centri* tamen inveniendi modum docent Optices periti, uti è contra quendam oculi *scutum* dari demonstrant ex quo *Ellipsis* ut *circulus* apparet. Circa *Quadratum* præsertim falli contingit; ubi è longinquo Anguli ejus remotiores spectantur, tum quod obtusiores quàm *revera* sunt videntur, tum quod latera ejus magis congregi existimantur. *Parallelas* enim lineas paulatim coire, angulosque quam *revera* sint obtusiores apparere, ex *distancia* immoderata, supra docuimus. Error quoque pro *Situ* ratione accidere potest, & magis in dextram, sinistramve partem protendi potest *Quadrati* Angulus, quàm ut *vera* ejus norma constet. Sin verò ex perpendiculari linea, spectatur *Quadratum*, extrema ejus linea solummodo apparebit, sed *diffusæ* magis oblitescunt partes. At si erecto paulum oculo *diametrus* ejus *verus* ex eadem *distancia* spectatur, magis remota ejus pars, minor justo videbitur, *Quadratum* tandem obliquè ex aliquo *Situ & Distancia* spectatum, nec *equilaterum* nec *parallelogrammum* nec ejus oppositos *angulos æquales* videri, docent *multiformi* Schemate optices periti. Quarum omnium *fallaciarum* causæ, uti etiam plurimæ aliæ, quæ circa diversa *figurarum* genera obveniunt, ex iis quæ circa lineas & angulos supra docuimus, petendæ sunt. Si enim ex lineis & angulis conficiuntur, eadem ubique *deceptiones* investigandi & castigandi erit ratio, ut ea quæ

quæ de *triangulari forma*, &c. adjici possunt, ex superioribus petenda sint. Sed circa solidarum figurarum apparentiam non minus falli contingit, Ideo ubi variæ pro *Distantiæ* varietate cernuntur *sphæræ*, (sed semper *hemisphærio* minores) portiones, non uno tantum modo illuditur oculus. Quò propius enim semper accesserit quispiam, eò portio *Sphæræ* quæ spectatur, minor est, quia posteriores magis obliquesunt partes, sed major apparet, quia ex accessu propiores illæ augeri videntur partes, unde totum facilius æstimatur. Circa *cavæ* tamen *Sphæras*, dissimiles observantur *fallaciæ*: quum enim non quædam tantum ut in *convexis*, sed omnes in *sphæra cavâ* partes sunt aspectabiles, in medio cavæ positus oculus, *hemisphærium* justum sed in cirima parte majorem justo portionem, in ulteriori minorem cernet. Aded ut nisi *cavæ* centrum adinveniat, (quod tamen difficile est) proclivis in *Error*em erit lapsus. Circa *sphæricas* autem *superficies* (sive *cavæ*, sive *convexæ* sint) maximè falli contingit, ubi è longinquo spectantur; utraque enim ferè ceu plana apparet; Aded ut, *Cœli*, *Solis* & reliquarum planetarum, sive *convexæ* sive *concavæ* fuerint superficies, non absimilis earum (ex intervallo isto ingenti) daretur forma, quum quovis modo idem ferè obversaretur schema: quod etiam in *Sphæris* majoribus fictilibus, ejusdem magnitudinis observare licet. Sive enim *concavæ* sive *convexæ* fuerint, ex immoderatâ quadam distantia tanquam paulo protuberantes, ex ma-

jori adhuc tanquam planæ apparebunt, ubi tamen coruscans affulget lumen, non ita difficile circa utramque erit judicium. In *concauâ* enim recepto lumine, ad eandem ferè projicitur partem *umbra*, unde *lumen* manavit, adeò ut intra parietes ejus concludi possit, sed in *convexâ* ad adversam recedit partem *umbra*. Quæ omnia clariùs, experientiâ docente, liquerunt, ut anceps ita non videatur doctrina, quæ *concauâ*, ut *convexâ*, è longinquo apparere perhibet: *Rosundas* enim quasdam in montibus *excavatas* Specus eminùs prospiciens, illas, ceu extantes vel elatos cernet, adeò ut multæ hujusmodi præstigiæ, siue *concaua* siue *convexa* è longinquo spectantibus eveniant. Circa *Cylindrum* fallaciæ, cum iis quæ circa *sphæram* ita coïncidunt ut ad earum detectionem pluribus non sit opus. Circa *Conum*, tum ea quæ de *Circulo* diximus, tum quædam de *Angulo* (ubi ad *Coni* sectiones devenitur) præclare adverti possunt; Miras enim præstigias hinc oriri, norunt Gatoptricorum periti, quæ suo loco explicandæ sunt. Nihil enim istis subtilius vel excogitari potest; adeò ut non ad *visum* solummodo sed etiam *Auditum* pertingat *Conicarum* sectionum efficacia & *Virtus*; Ex sectionibus enim *Conicis* quibusdam, ad parietum latera aptè dispositis intendi sonos, clariorésque evadere docet recens Author: *Conum* autem quinque modis dissecari posse docuit Vetus Schola: 1. *Plano* per *verticem*, unde semper producuntur *triangula*. 2. *Sectione* basi *parallelâ*, quæ

sem-

semper gignit figuram basi similem. 3. Sectione *Parabolica*, (uti vocatur) quæ à basi non ad verticem, sed ad per axem *Coni* ad latera protenditur, axem habens suum, *Coni* lateri *Parallelam*. 4. Sectione *Hyperbolica*, quæ cum priori fere coincidens, eò tamen differt, quod neutri laterum trianguli, sit per se *parallela*, sed producta, cum altero illorum, aliquo supra *Coni* verticem puncto conveniat. 5. Sectione *Elliptica*, quæ inter *Parabolicam*, & *circularem*, media est. Hæc autem à basi non æquidistat, neque subcontrariè ponitur, sed utrumque latus trianguli (ubi ex Sectione prima dissecatur) infra verticem *Coni* secat; sed de his suo loco. Denique advertendum est circa figuram non sollicitari aures, utpote quæ non omninò circa figuras ex seipsis decernant, quod etiam de *Olfactu* & *Gustu* statuendum est, quum nulla prorsus figurarum vestigia per earum portas deprehendi queant.

Quantitas sive Magnitudo.

Quantitas omnis ab facultate sua Analoga percipitur; alium quippe sensum quam color, & reliqua objecta oculum afficientia, invenit. Sub aliis demum conditionibus conformatur; Deinde non per *Visus* portam solummodo intrat, sed ex *tactu* etiam colligitur, ut non nihil etiam circa *magnitudinem* objectorum suorum, per reliqua sensoria subinferatur. quomodo in oculum transeat, monis Magnitudo

do inter Authores celeberrimos disceptatur, at si tota in toto, & tota in qualibet parte est objecti cujusvis species, haud magno negotio solvetur dubium. Certè haud alia lege sonos ad innumeras ferè aures simul ferri facillè dixerit quispiam, sed ex quantitate anguli Verticalis, pyramidis opticae Magnitudinem percipi contendit illustris Author. At non satis peritè, mea sententia. Cui enim intra pupillam ita cernitur Magnitudo, ut ab angulo verticali prius incipiendum sit, quàm tota ejus area constiterit, haud quidem verisimile est, Magnitudinem objecti quæ nullo nisi proprio loco cernitur, in oculi centro comparere, & lineis penè innumeris opticis inde commensurari priusquam ulla agnoscì possit quantitas. Quid quod Mathematicos immò & Dialecticos à natura esse supponendum sit: Nisi enim quantitatem angulorum & rationem, antequam ipsam quantitatem advertit, isto modo supputare autòdidactus possit, haud ulla dabitur magnitudinis notitia. Ecquis demum speciem rigidi saxi deprocul visi festinantem ad oculos magis cogitaverit, quàm spiritus ignei sive animalis facultatis motum sive actionem, tardiùsque hanc quam illam appellere? præsertim, cum eò tandem deveniendum sit, ut à frigida speciei insultru, per pyramidem suam opticae tanquam Haustrium quoddam investo, tot Geometricas & Logicas conclusiones etiam in instanti perfici necesse habeat istius opinionis author. Quamvis igitur Quantitatem Magnitudinis cujusvis, ex dimension-

sionibus istis colligere tandem valeat *Ma-*
thematicarum artium magister, ipsam tamen
 (etiam in instanti) vel sciolo constare, loco
 proprio, *Magnitudinem* communis experien-
 tia docet. Quæ neque *Stagyritam* olim la-
 tebant, dum per alium à visu sensum com-
 prehendi *Magnitudinem* fateretur. Inter *Ma-*
aximum autem (cujus terminum saltem ex
 nostra sententia infinitum esse supra statui-
 mus) & *Minimum* sive punctum sita est o-
 mnis *Magnitudo*, sive *Quantitas* continua.
 Quoritatem sive quantitatem discretam isto
 modo æmulans, quam inter *Multum* &
Paucum constitui suo loco adnotavimus.
 Adeò ut huic *Par* & *Impar*, illi *Æquale* &
Inæquale propriè competant, utrisque de-
 mum in hoc convenientibus, ut neque in-
 sensuionem vel remissionem suscipiant, vel con-
 trarium per se habeant. Sunt autem *Magni-*
tudines aliæ veræ, aliæ tantum Apparentes.
Magnitudines veræ ex debita distantia, situ,
 medio, reliquisque conditionibus, ex metho-
 do nostra allatis percipiuntur Apparentes
 ex earum, aut alicujus saltem conditionis
 defectu, suo modo ostenduntur, Unde etiam
 fit, ut inæquales non rarò tanquam æqua-
 les visantur, & è converso. Circa quantita-
 tem demum habitudines quædam depre-
 henduntur, ita hæc major, illa minor, hæc
 crassior, illa tenuior, hæc longior, illa latior
 spectatur, quas tanquam quantitatis sive
Magnitudinis gradus, sive affectiones in Ze-
 teticis

reticis nostris ideo, tum advertere tum investigare licet. Neque igitur *sensu* aliquo *interno* (quemadmodum aliquibus videtur) opus est ut ita percipiantur, satis enim fuerit ut *Magnitudo* ipsa sive *Quantitas* ex facultate externa aliquâ illi *Analogâ* juxta *Macrocosmi & Microcosmi Analogiam* percipiat, quum frustra aliam causam comminiscatur vel subtilissimus opticus.

Circa Errores circa *magnitudinem* eveniunt, *Ma-* 1. Ex *Mora* indebita, neque enim satis explo-
gni- ratur *Magnitudo*, ubi tempus deficit.

sudi- 2. Ex *medio indebito*, ex caligine quippe
nem vel nebuloso aëre, majores quam revera
Er- sunt, apparent.

tores. 3. Ex *Situ* non satis idoneo. Ita (quod semper in animo habere oportet) objectum quodvis *obliquè* spectatum, minus quam ubi *directè* cernitur, *Visui* apparet, quum ita quædam oblitescere possint partes.

4. Ex *distantiâ immoderata*, Ita enim minores quàm revera sunt apparent *Magnitudines*, resque minimæ tandem visui pereunt. Ita *Sol* qui nobis vix pedalis videtur, ejus est magnitudinis, ut Mathematici doceant, terram è *Sole* spectatam, vix puncti rationem obtinere. E contra auctæ magnitudines, oculo appropinquare videntur. Sed propioribus ex causis quoque *fallitur visus*: Ita ubi *organum* non est *integrum*, hallucinationes sequuntur, præsertim ubi albugo medio pupillæ oculi obducitur. Ita enim quasi perforata

forata apparere objecta supra docuimus. 2. Ubi *prava qualitate* imbuitur oculus, aliquando minora justo, aliquando majora, idque ut plurimum, visuntur. Tandem ubi *animus non applicatur*, nullum circa *Magnitudinem* objecti ferri potest iudicium. Circa *Magnitudinem*, reliquos præter *tactum* sensus falli novum non est, quum non nisi improprie de illâ judicent. Ultimò advertendum manet, Errorem quemvis circa *magnitudinem* (ubi *visui* offertur) non magno negotio corrigi. Ex *mora* enim debita, *medio* debito, & reliquis conditionibus quas supra attulimus castigantur errores, sed præcipue ex *Tactu & Visu* alternatim adhibitis.

Locus.

Loci alia acceptio est, alia *spatii*; *Locus* enim respectu locati proprie dicitur, *spatium* respectu universi. Quapropter ubi de *loco* questio est, *Termini* ambientes explorantur, ubi de *spatio*, aliquid amplius idque magis vagum innuitur; Inter *spatii Infinitum & puncti Terminum*, autem, medio quodam modo constituitur *Locus*; Cui sua igitur facultas Analoga respondet, Novum quippe sensum invenit, sub aliis demum conditionibus quam objecta reliqua, conformatur: Quod & fassus est olim *Stagyrita*, dum *locum* per se notum esse asseverat. *Locus* autem ex *Tactu & Visu* commodè percipitur, Parum enim

enim juvant reliqui sensus : At non nisi ex ambobus oculis simul in objectum libratis, *locum* satis percipi contendit magni nominis Author, sed quàm ritè viderint alii : Licet enim quod obliquè spectatur, oculo, plus minus, depereat, uti supra adnotavimus, ubi tamen lineâ rectâ obversatur objectum, neque Coclitem latere potest ; quod & experientia docet. *Locus* autem secundùm *Supernum, Infernum, Dextrum, Sinistrum, Anteriorius* vel *posterius* considerari solet ; quas *loci* positiones ex sensus cujusdam interni auxilio deprehendi contendit idem Author, reliquos *Communium* objectorum perceptionis modos, supinè prætervectus. Cæterùm nos, qui *sensus* internos circa *Bonum, Malum, Gratum, & Ingratum* propriè versari docuimus, prius allata omnia, *facultatibus* quæ circa *externa* versantur, tribuimus, uti suo loco videre est. *Locus* autem alius est *Circæ Verus*, alius *apparens* : Ad verum *locum* designandum oportet, ut conditiones intersint cum quas principio libri attulimus ; ubi enim *Erratum*, neque ejus *Locus* percipi possunt, ita *res*. nisi debitum adsit *medium* circa *locum* & ipsum *locatum* simul falli contingit ; Pisces enim in *Aqua* natantes, propius quàm *revera* sunt, apparent, *Sol* etiam in *nube* aliquando ante verum ortus *Tempus* apparet ; ita nisi *situs* detur commodus, *ambientis loci terminos* haud faciliè conjicies. Et ut paucis dicam,

dicam, nisi *organum* sit integrum, nullâ praviâ qualitate imbutum, & animus tandem applicetur, frustra in *loco* investigando sudaveris. Undè etiam evenit, ut multi pro vero *loco* apparentes *loci* substituantur, ut in *parallaxi* & *luminibus*, quæ *vitris*, pluribus *planis cælatis*, obijciuntur, &c. videre est. Aded ut *Errores* inde non leves proveniant, qui omnes tamen ex *Tactu* ubi adhiberi potest, & methode nostra corriguntur. Circa *locum* etiam per portam auditus falli contingit, Ita submissâ quadam & languidâ voce propè aures susurrans, tanquam deprocul loquens nonnunquam existimatur. Circa *locum* postremò fallitur *Tactus*, ubi *oculis* non simul adhibentur, reliqua enim *Criteria* frustra adhibentur, sed nec aliæ facultates vulgò usurpantur, ut *error* non tam illis ac *ignorantia* competat, sed circa *locum* errores, plurimi cum iis quæ circa *Situm* coincidentes proximè investigandi sunt.

Situs.

Situs omnis respectu partium est, ubi igitur non sunt partes, neque *situs* erit; *A positione* autem secundum aliquos differt, quod *positio* respectu *loci*, *situs* respectu *locati* propriè dicatur. Totidem modis autem differre secundum *Situs* possunt objecta, quot transponi eorum partes diversæ possunt, quum ex varia porro partium transpositione,

ne, varius etiam detur ordo, sequetur, quod absque aliquo ordine, nullus vel confingi possit *Situs*, adeò ut prædicetur de *habente partes, secundum ordinem partium*, quo nomine facultate suâ propriâ gaudet. *Situs*, demum, vel secundum ordinem partium in loco, vel secundum ordinem partium inter se, considerari solet, quo pacto inter *Locum & ordinem illum partium* medio quodam modo se habet, utriusque particeps *Situs*; *Situs* autem habitudines sive affectiones variae deprehenduntur: Alius enim est *rectus*, alius *obliquus*, *aversus*, *inversus*, *pronus*, *supinus*, *obversus*, *congruus*, *incongruus*, &c. quorum gradus diversos in *Statione*, *Sessione*, *Incessu*, *Natatione*, *Saltatione & partium dispositione* varia videre est. Adeò ut non solummodo corporis naturalis, sed sermonis, *Scripturae*, & ipsius *universi* considerari soleat *situs*, dum totum complectitur rerum ordinem, de quo plura Cap. de *situ* supra videre est, tum plura etiam passim deinceps sedulus inveniet Lector.

Cir- Circa *Situm* autem, hallucinationes variae
ca- Si-dantur: Ita sine *mora* debita transponi con-
sum tingit, aut non satis disparari obceptorum
Er- partes, sine *medio* debito obscurantur vel
vo- intervertuntur; sine *situ* debito neque ipse
res. *situs* ordo percipitur, quum uti alius alio ad
 objecta internoscenda magis idoneus, ita
 alius prorsus ineptus est corporis humani
Situs. Ob *distantiam* etiam immoderatam plu-

plurimis modis decipitur *visus*, sed tum præsertim ubi ex obliquo spectatur *situs*; In plures enim mendaces transcunt formas, objecti partes, quum quæ spectantur ex directo, veram apparentiam prodant, uti supra monuimus; Ita ex immoderata *distantia*, quæ parallelis *sita* sunt lineis, paullatim congregi videntur, adeò ut dextræ partes in sinistram, & sinistræ in dextram accedant. Ita remotiora objecta quædam assurgere oculo videntur, quod in exporrectis vallibus, quæ montibus utrinque sepiuntur, observare licet, dum ab editiore loco spectata, angustiora juxta extremarum partium strigas, tum altiora quàm revera sint apparent; quod in Horizonte, Marisque (etiam in Malacia summa) tumore videre est, altius enim quam revera sunt efferri videntur: E contrario, *Planorum* quæ supra *visum* incumbunt, remotiores partes delabi & inclinare videntur: Cujus rationem eleganter servavit olim *Phidias* de *Alcamene* victoriam reportans, dum excelsioris loci quo *Minervæ* statua erigenda fuit, conditionem animadvertens, partes remotiores nonnihil iusto grandiores fecit, quod aliquid oculo è longinquo deperire nosset; Statua interea *Alcamenis* (qui ad Symmetriæ normam cuncta exegit) ludibrio habita, quod contractius constructiusquæ quàm ut Deæ conveniret, ab humili loco spectantibus appareret opificium. Circa *situm* proximè versatur *Tactus*, nonnihil etiam per Auditus portam conjicitur, sed *Gustus* & *Tactus* planè hebescent, nisi quatenus à

Tactus

Tactum adjuvantur. De organi integritate, nulla prava qualitate imbuta; animique applicatione non est quod plura subjungam, quum inter conditiones ad veritatem requisitas, apud omnes in confesso sint; haud tamen heic subticendum est quanti sit momenti ut *facultas Analogæ* applicetur, quum enim *situs* debitus sit principium ordinis, ordoque alius sit naturæ, alius dignitatis, alius proximitatis, alius relationis, &c. nisi apta serie *Analogæ* adhibeantur *facultates*, cuncta loco turbabuntur, totaque intervertetur *veritas*, de quo argumento plura igitur (Cap. ut *facultas Analogæ applicetur*) consulere licet.

Distantia.

D*istantia* sequitur, quam *magnitudinis* speciem quandam præferre contendit percelebris Author; sed aliud est *Magnum*, aliud *Disitum*: insuper *distantia* secundum lineam rectam solummodo, *magnitudo* secundum omnes lineas, *distantia* demum respectu *Loci*, *magnitudo* respectu *quanti* propriè dicitur. Est igitur per se nota, diversumque sensum sub conditionibus propriis inducit, & proinde facultati suæ *Analogæ* responderet. Neque igitur opus est argumentatione vel *Syllogismo*, uti quibusdam placet, quò *Distantia* constet, per se ipsam enim manifesta est. Attamen ubi ad *quantitatem distantie* ventum est, per interjecta corpora, spatia inter *objectum* & *oculum* collige-

re

re licet, quæ per rectam lineam semper determinantur; neque enim aliter *maximum* vel *minimum* in *distantia* quavis æstimare licet. *Distantia* autem non uno tantum modo considerari solet; Quædam enim ex *loco* distant maximè, ut animalia ejusdem speciei in quavis mundi plaga; quædam ex propria natura, putà *cardiaca* quædam & *venena* quædam; utroque modo, putà *Elementa ignis & aquæ*; quædam neutro, quæ tamen origine diversa sunt, putà *mistum* omne in temperièm justam veniens, & quædam alia. *Distantia* autem omnis comparatione objecti dicitur, Quæ enim respectu *majoris* objecti *distantia* erit justa, *minoris* non erit; adeò ut *distantiâ* diversâ, pro objecti diversitate etiam cognatissimæ rerum species opus habeant, ut *facultatibus* nostris debitè consignentur; quum aliquid saltem intersit, ex quo partes objectum constituentes secundum proportionem ad totum, ritè interno-
 scantur.

Errores qui ex *distantia* indebita oriuntur, non pauci sunt. Quemadmodum enim *ca* oculo superpositum objectum obstruit *visum*: Ita nimis ab oculo abductum, secundum aliquem saltem gradum perceptionis, *tiam* oblitescit. Quum autem ex interjectis corporibus (uti supra diximus) *distantias* admetiri optimè possumus, ubi ad idonea spatia, *res*. ista desunt corpora, difficile erit circa *distantias* judicium. Porro accidit, ut *distantiæ*

minores quàm revera sint, conspiciantur, *maximè* verò, circa remotiores ejus partes. uti quæ longiùs absint. Fit ita, ut arborum quæ ordine perpetuo exponuntur, intercapedines remotiores, justo minores appareant, adèò ut tandem còalitæ videantur. Ita ædificiorum alte surgentium, superiores ordines resupinari videntur, quum enim ob aëris crebritatem oculi acies hebescit, falsa renuntiari solet modulorum quantitas. Quapropter etiam *Epistylia, Zophoros, Coronas, Tympana, Fastigia & Acroteria* inclinanda esse in frontis suæ (cujusvis altitudinis) parte duodecima, docent Architecti, ut in aspectu ad perpendiculum & normam videantur. Quod etiam in picturis editiore loco positis, observare licet, quo propensiores ita aspectantibus fiant, oculique æqualiùs afficiantur: Quum porrò in objecto quovis *figura* cum primis suspiciantur, illæ autem ex lineis angulisque præcipuè consistant, multò magis circa angulos quàm circa lineas falli contingit, quum ex *distancia* subducantur anguli, & obtusiores tandem longè quàm revera sint, sese aspectui prodant; *maximè* verò ubi ex obliquo obtutus fit, haud tamen inde arborum sive columnarum ordine longo dispositarum interstitia semper minora reddi cum Optico celeberrimo existimaverim, sed ob *distanciam* immoderatam; vix enim in rotundis ulla ex obliquitate, angulos invenerit, vel finxerit quispiam; Sed tum
maximè

maximè circa *distancias* errare contingit, ubi nulla omninò intercedunt corpora, ex quibus ad invicem commensurare spatia queamus, Fit ita, ut è longinquo quæ ad ulteriorem partem amnis crescant salices, ab iis quæ in cirimo rivo, haud satis distinguantur: Quum autem intercurrents alveo suo sese condit amnis, tanquam non spectatus pro nihilo habetur. Hic tamen *Erroris* remedium oculi acie pollutibus præstat; quæ enim ad *viride* magis accedunt salices, propiores existimari possunt, quæ ad *ceruleum* remotiores, quem colorem vel ipse æther ex *distantiâ* æmulatur. Quantum porro ob interjectorum corporum defectum errare isto modo accadat, ex stellarum inter se *distantiâ* observare licet. Quamvis enim immensis spatiis distent, (prout Astronomis peritis constat) quæ plus minúsve tamen, *visus* non assequitur. Ita etiam Navigantibus Sol ex ipso Mari oriens videtur. Sunt & alii circa objectorum apparentias Errores, qui tamen an ex *distantiâ nimia* simpliciter, an verò ex *medio indubitò* proveniant, ambigi potest. Clarè liquet, Cælum propè horizontem, magè dissitum videri, quàm juxta verticem: Cujus tametsi causa detur ex intercedente terræ latitudine, adeò insensilis tamen, cœli comparatione, est illa terræ portio, ut pro nihilo fere haberi possit, ut idcirco in defectum interjectorum corporum, illa cœlorum propinquitas apparens, rejici non incommodè possit, quod etiam percelebris Opticus fatetur, dum internum sensum (qui nobis

bis facultas, circa *distantiam*) omni externo
 præsidio destitutum non posse de proposita rei
distantia per se judicare censet. Huic alia acce-
 dit causa quod quæ sub tenebras vel circa cre-
 pusculum videntur objecta, uti etiam quæ per
 nebulam spectantur, putà turres montesque,
 longius quam sereno cœlo abesse credantur,
 quod in medii ineptitudinem rejicimus, quum
 ea quæ per tenebras vel caliginem spectantur,
 obscurè appareant, adeoque eo modo *faculta-
 tem* afficiant, quò illa quæ longius absunt. Ne-
 que enim ex infractione accidit, uti quæ obje-
 cta adaugeat, neque ob interpositorum corpo-
 rum defectum, quum viciniora isto modo ap-
 pareant objecta (uti supra demonstratum est.)
 Aliter tamen fit, ubi ignes noctu conspiciun-
 tur, viciniores enim quàm revera sunt existi-
 mantur, tum quod nullum interjicitur corpus,
 unde *distantiam* admetiri licuerit, tum quia ra-
 diorum infractione per aëris crebritatem obve-
 niens, majorem justo ignem ostendit. Quam
 etiam dari nemo negaverit, qui noctu lucentes
 è longinquo spectaverit faces, in orbicularem
 formam projectas, neque enim aliter quàm ex
 infractione, ista ita accidere posse, satis liquet.
 Neque tandem alia ex causa Sol major sub
 occasum per medios vapores apparet, vel Lu-
 na cum Sole occumbente exoriens. Hisce circa
distantiam erroribus detectis, superest ut alias
 causas exponamus; cujusmodi *Mora* indebita
 haberi potest quum ita nulla colligi possit un-
 quam *distantiæ* ratio, sicut etiam ubi *status* non
 datur

datur idoneus. Alia enim distantiaæ objecti in aperto & plano, est ratio, quàm in acclivi, & declivi vel profundo. Ex organo non integro vel pravâ qualitate imbuto etiam falli circa distantiam contingit, præsertim ubi spiritus visorii deficiunt, ob eorum enim hebetudinem, remotiora quàm revera sunt apparent objecta. Tandem nisi animus applicetur, facultasque Analoga adhibeatur, frustra erunt reliqua.

Auditum circa distantiam aliquid colligere notum est, adeò ut quæ clarè audiuntur, viciniora esse nemo non conjectare soleat; tamen si isto modo fallaciæ sæpenumero dari ansam observare liceat; Dum hîc surdi, magis, illic magis acuti, ex accidente aliquo, sentiuntur soni. Circa distantiam ex *Olfactu* aliquid etiam statuitur, sed nihil ferè ex *Gustu*. Attamen propriè loquendo neque *Auditus* vel *Olfactus* aliquid certi circa distantiam, explorare possunt, vel quidem omne aliud objectum commune, sed quatenus cum *tactu* conjunguntur, ex quo distantia gradus, segniter tandem, prætentare licet. Qui plura denique de distantia desiderat, L. de Veritate, C. de distantia consulere potest.

Continuitas.

Continuitatem Magnitudinis speciem quandam esse contendunt quidam; Sed non levia in contrariam partem occurrunt argumenta, neque enim parvitati sed discretioni opponitur Continuitas. Magnitudo porro respectu ma-

terix & molis præcipuè dicitur, *Continuitas* respectu formæ; A forma enim unitatem sequi, & ab illa deinde *Continuitatem*, rationi consentaneum est; Si enim à materia penderet, eaque deinde ex Atomis fieret, haud videat quispiam, quomodo ex illis quocunque modo hamatis vel uncatis *Continuum* in rebus dari possit. In forma externa igitur præcipuè spectabilem esse objectorum *continuitatem* facile dixerim; *Materiae* enim partes, ubi ad examen ultimum perductæ fuerint, ex poris sive rimulis quibusdam ita determinari, ut non penitus coalescant, *Experientia* docet; quum haud aliter dividi possint. Quis enim *Atomum* per medietatem dissectum finxerit? Ubi igitur in homine solvitur *Continuum*, non tam ex materia quam naturali vitalique forma corrupta læsio fit; ut doceant igitur in humano corpore solummodo affines plasticique spiritus, solito commercio interclusi; Unde etiam satis liquet, non tam *continuas* quàm *contiguas* esse *Materiae* partes, quum loco cedant & in alias & alias subinde transeant formas, sed quia ista non sine ope notitiarum communium & discursus satis disquiri possunt, nos eas quæ circa externas facultates in præsens advertentes, dicimus *Continuitatem* (juxta vulgarem sensum acceptam) per se notam esse, diversumque sensum ex *differentia* sua *quidditativa* inducere, suæque *Analogæ facultati* in nobis respondere, quæ nulla tenus interrupta vel intercisâ objectâ, *continua* judicat. Quantumvis igitur strictiore sensu ab aliquibus

bus accipiatur, ita ut quærant, an verè *Continuum* sit divisibile, quum ex *Stagyritæ* sententia, *Continuum* propriè id sit quorum est unum, adeoque ad unitatis instar haud in ulla secari possit partes; Nos tamen qui sub *Continui* Vocabulo ea omnia complectimur quæ in conspectum vel tactum sub idem tempus producta eodem modo (ubi debitæ conditiones adsunt) facultates nostras afficiunt, haud ita in illorum sententiam descendere possumus, quin ut *continuitatem* haud aliter quàm ex descriptione nostra satis intelligi posse contendamus: Tamen si enim vera sint plerumque quæ supra adduximus, minus tamen patent quàm ut cuius facile constare possint, antequam alia quædam addiscantur. Plura igitur suo loco (cum bono Deo) afferemus. Haud prætereundum tamen hîc est, arduam pulchràmque esse *Continui* investigationem, quum inter materiam & formam ita intercedat, ut in objecto quovis utriusque sit quodammodo particeps, dum ultimum corporum sensibilem, primam formæ externæ notam subit, quod neque veterem Scholam latuit, quæ *Continui* additionem ex forma, divisionem ex materia propriè esse docuit, Modis autem multis *Continuum* dicitur in quibus omnibus ea est dispositio, ut inter duo extrema, aliquo genere illorum existat. Sive igitur de *Continuo* in motu, tempore, magnitudine, &c. quæstio sit, commune illud vinculum inquiri debet, ea

lege (si veteri scholæ fides adhibenda est) ut à *magnitudine continuum*, à *continuo motum*, & à *motu tempus ubique* deduci cogitet. Sed ut ista scholis discutienda relinquamus, tribus præcipuè modis consideratur *continuum*, scilicet, *Natura*, *Arte*, vel *imaginatione*; ut ea interea quæ sunt *Naturæ* in præsens mitamus uti quæ alibi tractanda sunt, ex veteri Schola observamus, *Continua* in Artificialibus, ea dici, quorum ultima sunt unum ex arte; in Mathematicis verò quorum ultima sunt unum ex imaginatione, adedò ut haud ullam realem existentiam in *Natura* possideant Mathematicorum lineæ, sed in *phantasia* sola, quæ Chimæras quasvis ex æquo confingere valet: Verùm enimvero, multa

Circa inde hallucinationis causa; dum commi-
*Con-*niscuntur illi *Lineam* sine *latitudine* vel *pro-*
*sinn-*funditate, quæ divisibiles semper in divisi-
um bilia partes habet. Estò; inter illos, sed illos
Er- solos, sententia obtineat, ea lege tamen ut
*ro-*nihil inde in materialibus lineis evincere co-
rus. nentur. Quid enim cum vero necessario sen-
sibus obvio *fictum & phantasticum*, commune obtinet? sed neque effugient; Utcunque enim nugentur imaginosi isti, haud aliter divisibiles erunt in infinitum eorum lineæ, quàm sub ratione partium *inequalium*; (æqualia enim infinita esse nequeunt) vel ipso *Stagyrita* suffragante) Quum autem partes omnes sive *æquales* sive *inequales* sub ratione *numeri* cadant, ut qui illarum sit mensura,

jam

jam aliud supponunt : *Quantitate* enim exutâ, partes lineæ Mathematicæ , non tanquam *quantæ* sed *quotæ* dirimuntur , ita tamen ut in *imparem* tandem numerum resolvi eorum lineam necesse sit ; sed à præceptore discedunt, ista docentes ; Si enim in *Impar* solum, *Infinisum* prodit, vel producitur, lineæ medium, sine *mediæ unitatis* sectione dari nequit ; quod absurdum est : Atque ita haud *divisibile* in unum hoc *divisibile*, nedum in semper *divisibilia* fuerit eorum *linea*. At dividatur tandem quovis modo *linea*, non tam *lineæ* tamen, ac *divisionis* partes ab illis supputari satis liquet ; dum in *infinisum* abire sectiones suas contendunt, adeoque non ita de *quantitate*, quam nullam agnoscunt, ac de *numero* quæstio sit. Ex quibus liquet, non ultra unitates simplices vel aggregatas proferri posse lineæ partes, adeoque haud in infinitum dividi posse, nisi infinitas quoque numero partes actu supponas, quod à nemine hætenus quod sciam traditum. Restat, ut sola potentia lineam suam *divisibilem* in semper *divisibilia* fateantur. At quænam illa potentia, quæ nunquam in actum reduci potest, aut cui bono tandem fingitur ? Adde, quod non neminem supponere oporteat, qui in æternum & *infinisum* secet istam lineam, cujus partes infinitæ, sola imaginatione *divisibiles*, in quavis *lineæ* parte æquè ac in tota *linea* concedi postulant. Sed quorsum ista quæ ad impossibile & absurdum ducunt ? Quomodo denique *divisibilia* ex *indivisibilibus* punctis constiterint ? satis igitur

fuerit, ut ex *lineis* istis demonstrationes suas conficiant *Mathematici*, modò ad ea quæ realiter in rerum natura existunt, vel existere possunt, haud traducantur; Quæ ratione etiam *minimum* supponere queunt, sed quod nonnihil utique sit, cujus etiam plures in longiori, pauciores in brevi *linea* existant partes, solâ *Arithmeticâ*, non vaga imaginatione mensurandæ. Sed de his circa principium libri, (Cap. quod *objectum* justam habeat magnitudinem) quædam alia videre licet; satis fuerit *continui* naturam paucis hîc explicasse, ita ut dum integrum existit in quæst. Quid & quantum te versari cogites, dum dividatur in quæst. Quantum. Errores porrò alii ex indebita *Mora*, *Medio*, *Distantia*, reliquisque conditionibus quas supra jam sæpius attulimus, eveniunt. In errores circa *Continuum*, aliquando etiam *tactus* labitur, dum lævigantur admodum, commissa aptè inter se fabrorum opera; De *continuo* nihil propriè decernit *Gustus* vel *Odoratus*, aliquid tamen circa continuum percipitur ex *Auditu*, qui in discretis solers admodum videtur.

Discretio.

UTi *Continuum* in quæst. Quid & Quantum facultati suæ analogæ proximè responderet, ita *Discretio* in quæst. Quid & Quotum-quantum. Eadem tamen ferè circa utrumque prædicandi ratio subest. Quod enim non *continuum* suo genere *discretum* est, & vice versa; quapropter etiam

etiam diversum *sensum* inducit, suæque *analogæ facultati* in nobis respondet, ubi conditiones debitæ adsunt. Consideratur autem vel secundum partes simplices, vel aliquo modo commissas vel compaginas; de quibus quum capite superiori ea mentio fit ut quæ de *discretionem* aliàs opportuna essent, ex illis satis intelligi possunt, non opus est ut hoc in argumento prolixi simus, eoque magis quod ex quæst. de *numero* quædam alia peti valeant, quæ discretas partes *numeris* quibusdam ligari posse docent, unde *proportionem* variæ insurgunt; sed quia neque illic pro rei dignitate satis ampla instruitur *tractatio*, ex aliis multis sub *discretionem* merentibus, (quæ passim videre est ut quæ divisiones omnes complectatur) ejus naturam indagare licet; Vagum enim quiddam est *discretio*, terminosque rerum varios, ubi satis profertur, indicat: Quatenus tamen *objectum commune* est, in id solummodo restringitur, quod non satis *continuum* est; ut enim divisibile vel discretum sit aliquid, prius *continuum* esse oportet, nisi *numerus* excipias, quem improprie dividi, proprie distingui dicimus Juxta aliquos *discretio* secundum *quantitatem* etiam datur, quod ex modo intellectationis supponi potest; appositè tamen loquendo haud divisibiles erunt qualitates, nisi sub ratione quantitatis in quæst. *Quotumque*. Errores circa *discretionem*, ex iis quæ circa *numerus* diximus supra peti possunt.

Circa Hoc solummodo animadverto quod dividi
dis- vel dissecari possint plurima, quorum ut ex-
cre- quamur numerum, haud necesse est, non
tionē vice versa.

Er-
vires.

Asperitas & Levitas.

DE *asperitate & Levitate* non opus est ut
multa subjungamus, quum plurima
communia cum *figura* obtineant, de qua su-
pra; quum tamen circa *asperum & leve*, di-
versus sensus inducitur sub intercedentibus
conditionibus etiam diversis insurgens, *fa-
cultatem* aliquam propriam quæ respondeat
dari necesse est, quæ inter sua opposita, me-
dio quodam modo se habens, diversos co-
rum gradus expendit, & hoc magis ad *aspe-
rum*, illud ad *leve* accedere judicat. Dubita-
ri tamen hîc potest, num *asperum & leve*
inter *communia objecta* ritè statui possit. Nisi
enim per duo ad minus sensoria eorum spe-
cies transeant, extra communium objecto-
rum classem ponendæ sunt; adeoque quum
solus *tactus* propriè de illis secundum ali-
quorum sententiâ decernit, haud opus est
ut status ille qui inter *asperum & leve* inter-
cedit facultate sua propria gaudeat. Qua-
propter etiam haud hunc in censum recipi
posse contendunt. Verum enimvero etiam
per portam *Visus* (notitia communi adstipu-
lante) *asper* & *levis* ratio deprehenditur.
Quis enim infelicius hoc sæculo, quàm Ne-

ronis olim, ex solo intuitu, non asperum num-
mum (ex pustulis scilicet) judicaverit? Quis
non demum inter exasciatum & expolitum,
scabrum & glabrum ex obtutu solo decre-
verit?

Porro *Asperum* multis modis dicitur, est
enim asper quidam sonus, porro ex semicir-
culis suis *aspera Arteria* vocatur, sed quia
istius modi quædam figuratè ~~et~~ sunt mi-
nus ad rem faciunt, satis fuerint indicasse
Asperum & *Leve* pluribus uno sensibus pa-
tere, præsertim ubi de objecti materia con-
stat. Hallucinationes ex conditionum no-
strarum intermediarum defectu obvenien-
tes ita in proclivi sunt, ut facile cuivis me-
thodum nostram inspicienti consent.

*Circa a-
sperita-
tem &
levita-
tem er-
rores.*

Eminentia & Profunditas.

DE *Eminentia* & *Profunditate* proximè di-
cturis nihil serè occurrit, quod non ita
explicatum fuerit in *Cap. præcedenti*, & de
figura ut norma enarrandorum non multo
negotio ex illis peti possit; hoc solummodo
interest, quòd vix aliquid *asperum* esse possit,
quod non utique sit *eminens*, sed non vice
versa; sed leve dari posse quod non sit *pro-
fundum*, & vice versa, in confesso est. Ex qui-
bus etiam liquet *Eminens* & *profundum* per
se nota esse, diversumque sensum inducere,
& facultati suæ analogæ in nobis deinde
respondere, quæ diversos eorum gradus tum

ex *Tactu* tum ex *Visu* æstimat. Non uno autem modo circa *Eminens* & *Profundum* hallucinationes accidunt, sed tum præcipuè ubi *distantia* nimia interponitur uti supra

Circa e- C. de *distantia* monuimus, tum etiam pro-
minens priè ubi ex coloribus lineisque fucus ita fit,
& pro- ut non nunquam hîc assurgere, illic depri-
fundum mi eximiè iſturæ partes videantur, quas ex
errores. visu deceptiones dum tactus explorat, corri-
git, æqualisque inde digito subiecta renun-
tiatur planities. Ex reliquarum conditionum
ad objectorum conformationem pertinen-
tium defectu, alias etiam circa *eminensiam*
& *profunditatem* Errorum causas dari, adco-
motum est, ut pluribus non sit opus. Hæc au-
tem de *objectis communibus sensuum externo-
rum* dicta sunt.

De *objectis communibus sensuum interno-
rum*, cujusmodi sunt *Bonitas*, *Pulchritudo*,
harmonia, &c. sive de *objectis communibus no-
titiarum communium*. Quædam namque plu-
ribus artibus liberalibus competunt (tam
enim in *Mathematicis*, ac *Moralibus* locum
habet *notitia communis*, *Quæ conveniunt
alicui tertio conveniunt inter se*) uti etiam de
objectis communibus discursus; quædam enim
facultatibus nostris in duabus vel tribus quæ-
ſtionibus (prout in *Zeteticis* videre est) re-
ſpondentia, in reliquis quæſtionibus ſilent,
non est ut hîc aliquid amplius afferamus,
quàm opportuniùs alibi tractari poſſint, ad ſu-
periorum igitur explicationem deveniendum
est ut totum cum partibus ſimul conſtet.

De Analogia inter Facultates & objecta disquisitio, ubi Cap. I. de Veritate, tot sunt facultates quot sunt rerum differentiae, exponitur.

NOVUM quibusdam videri potest, diversas facultates, objectis communibus supra allatis ex methodo nostra respondentes tribui. Haud aliquid enim, nisi ex quinque eorum sensibus aestimari volunt, parum advertentes interea, ex istis proprie, nihil nisi sonum, sed incertum & sine mente, &c. Colorem, sed sine figura vel proportionem partium, &c. odorem, saporem, & Tactile denique, sed sine eorum causis, mediis, finibus, &c. quæ in Zeteticis nostris videre est, percipi posse. Neque evadent, quod externos istos sensus demum complicari posse contendunt, quò universalis inde oriatur scientia; si enim quinque tantum dentur sensus, quorum unusquisque nisi quatuor modis complicari potest, sequetur ut haud ultra viginti propositiones easque jejunas satis proferri valeat scientia humana, cunctæque ita exulent Artes Liberales. Sed ut medicinam istis faciant, alia ex sensu quodam communi deprehendi asseverant, qui circa varietatem objectorum versatur. At quinam est ille sensus (communissimus licet) qui omnia complectitur, præsertim quum unius rei non sit nisi unus sensus, vel ipsa Schola suffragante? Anne tot diversa objecta quæ
per

per quinque sensoria tanquam totidem portas in Amphitheatrum aliquod transeunt, uno sentiendi modo quovis percipere valet *sensus aliquis communis*, eaque sub propria uniuscujusque specie *Intellectui* vel *memoriae* consignare? Anne objecta non solummodo ex ipsa rerum natura discrepantia, sed & contraria, & quæ demum diversas conformationum leges postulant, comprehensione unâ quâvis capere potest? Hoc enim nisi detur frustra erit *communis sensus*. Hocnè in promptuario seu nido condì oportet, donec singulæ excludantur incubante *Intellectu*, vel illo decernente; suo ordine displicentur species; Mihi quidem impossibile videtur, ut ex uno aliquo *communi sensu*, tot diversa objecta percipiantur, præsertim ubi adedò diversæ conformationum leges unicuique *differentiæ* competant, atque hæc *instinctui naturali*, illa *sensibus internis*, vel *externis*, aut *discursui* respondeant. Ut longe æquius igitur fuerit, iis omnibus, quæ *differentiâ* aliquâ signantur, suam utique *facultatem Analogam* tribuere? Cur enim aliquas differentias, easque minoris notæ, putà *colorem*, *sonum*, suis facultatibus donarent, alias non item Philosophi? Equidem, si eorum Ante signanum ritè intelligo, huc respicit dum ait, *ὅτι γὰρ ἡ ἐὶ λογία αἰσθητικῆς καὶ αὐτὴν ἴσας δυνάμεις, ὅτι αἰσθητικῆς αἰσθητικῆς ἴσα*, quia tamen leges diversas conformationum nesciebant aut non satis advertebant scioli, circa numerum & ordinem *facultatum* hæsitabant plurimum, ad *sensum communem*

de

de quo supra sese recipientes ; veruntamen, haud minus, præclari Authores *sensum* illum communem exploserunt. Quorsum enim *externi sensus*, inquirunt, circa *colorem, sonum*, si omnia ex *communi* quodam *sensu* percipi valent ? Vel quorsum tandem ipsa *phantasia* ubi isto modo prævertitur ; ut supervacaneus igitur ex eorum sententia fuerit *sensus* ille *communis*, & merum figmentum uti à celeberrimo Medico vocatur. Quæ mihi placet omninò sententia, cum communissimus ut sit *sensus*, separatim tamen advertit objecta sua, dum unamquàmque *differentiam* singulari quadam percipit vi : Quòd à nostra de facultatibus doctrina non multum abludit, quum quas Nos animæ separatim & distinctè, sub quibusdam conditionibus, illi *sensui communi* tribuere promiscuè videntur *potentias*. Reliquum est ut explicemus modum ex quo diversa objecta suis causa differentiis, ab intellectu percipiantur, & aliquid tandem ultra *colorem, sonum, odorem, saporem & Tactile* percipi valeat, neque tot in vocabulariis frustra sint nomina.

Quo in argumento præmittendum est, ex communi sententia inter *Mundum & Hominem* intercedere *Analogiam* quandam, quam utique doctissimis commentariis illustrarunt nonnulli, adèd ut hunc majorem, illum minorem mundum appellent. Quà ex necessitudine etiam fit ut sese mutuò internoscant animalia quæ in hoc mundi Theatro visuntur, quum inter *totum & partes* summa sit cognatio, quæ
ubi

ubi ex conditionibus quibusdam intercedentibus demum in actum producitur, *sensationem* efficit; hisce enim sublati aut immutati, frustra erunt sensoria; Quæ verò sint illæ conditiones, jam sæpiùs docuimus. Quum autem unius rei non sit nisi unus *sensus*, observatu dignum est, quò simplicius suo genere fuerit *objectum*, eò præclariorem dari *objecti sensationem*; Ita meracum magis quam dilutum, aus quovis modo mistum, sapit palato vinum; quod exemplis etiam omnigenis fulciri potest, ad eò ut differentias omnes eò luculentius percipi, quo sinceriores fuerint, manifestum sit; Eorum enim quæ ad minimas partes miscentur, insignis nulla datur *sensatio*: Differentiis ita statutis & non solummodo ad numerum verborum in vocabulariis traditorum auctis, sed ad multa alia traductis (sensibilia quippe plurima carere nominibus, fatebatur vetus schola) explicandum venit quo modo tandem innotescant. Quòd ex *facultatum* aliquarum *respondentium* ministerio fieri contendimus. Ut *facultas* igitur sit vis quædam animæ interna (neque enim aliud quippiam ex verbo *Facultas* innuo) *diversum sensum ad objectum diversum explicans*, uti L. de Veritate retulimus, quod ut alia mittam argumenta, ipse *sensus* docet. Nisi enim *novus* ad differentiam aliquam excitetur *sensus*, neque novam aliquam *facultatem* dari volumus. Cujus operationem igitur in foro interno expendere oportet, sed ægrè ferent nonnulli fortasse *facultates* ad numerum

diffi-

differentiarum multiplicari: Sed vel eò progrediendum est, vel in simplici colore, sono, odorabili, gustabili & tactili insistendum; nullus enim inter hosce sensus, ultimosque scientiarum terminos interjacet medium aut decumanus limes, unde facultatum numerus commodè æstimari queat. Quum portò angustos nimis, supradictos quinque *sensus* ad scientias omnes stabiliendas in confesso ubique sit, ad *differentiarum* numerum proferendi sunt *sensuum* & *facultatum* deinde termini. Ex *objecto* enim & *facultate* mutuò agente oriri *sensum*, & alterutro sublato, tolli docet experientia. Ne tamen in immensum ita crescere facultates, & quasi luxuriari videantur, sciat lector in 4. classes distribui *facultates* omnes, uti amplius L. de Veritate videre est. Scilicet, 1. in *Instinctus Naturales* quos *dictamina naturæ* vel *notiones communes* vocamus: 2. in *facultates* circa *sensus internos*: 3. *facultates* circa *sensus externos*: 4. & *facultates* circa *discursum*, quorum usus & ordo Lectori explicandus manet; Ubi igitur ad sensoriorum portam aliquam sese sistit, conditionibus debitis intervenientibus, *objectum*, putà homo vel equus à longinquo veniens, dico primò sese explicare *notionem* aliquam communem quæ *ens signatum* (neque enim color jam cernitur) comparere docet, deinde etiam *magnitudo*, *motus*, *figura*, &c. quæ inter *objecta communia* recensuimus in genere constant. Porro ad *sensus internos* tanquam *gratum* vel *ingratum* quodammodo è longinquo proludit *objectum*.

Hum. Tertiò color, saltem verus, sed non nisi post ista(uti diximus)videtur; ad verum enim colorem percipiendum conditionum nostrarum Symmetria iusta postulatur. Quarto denique circa ista per quæstiones nostras, discurrere licet. Quæcunque igitur circa sensum communem, phantasiam, aestimativam, cogitativam, &c. comminiscuntur scholæ, hoc ex modo neque aliter perfici certum est, ita tamen ut ubi maturior fuerit scientia, post ens signatum primò occurrat Genus & inde species hominis vel equi, postea differentia aliqua vel aliquæ particulares, Communia enim sensibilia particularibus notiora esse docet vel ipsa verus schola. Quum autem præter ista principium aliquod individuationis in unoquoque objecto naturali dari necessè sit, huic etiam in nobis suam facultatem Analogam, sive vim internam objecta respondentem statuimus. Omne novum enim, Individuationis Principium novum inducere sensum, ipse passim sensus (ut sæpius diximus) docet, quod ex formis internis sese mutuò internoscentibus, sive communicantibus provenire æquum est credere; Utut sit, Individua tanquam Individua sentiri & intelligi manifestum est. Licet igitur quatenus entia signata, quæ Magnitudine aliqua & figura sint prædita convenientin Eodem plurima, quiddam tamen novum etiam occultè gliscere quod afficiat facultatem aliquam in nobis internam, unde Individuationis ratio constet, abundè liquet; quod ex Analogia inter hominem & mundum, neque aliunde

aliunde nasci statuimus ; haud aliam enim *rationem* vel *modum*, unde singulare percipiatur excogitaverit quispiam, præsertim in *naturalibus*, ut non ineptè tamen in artificialibus usurpari possit thesis ista, Quod novum enim in artificialibus est, novum inducere sensum ex nova aliqua facultate conformante quid vetat ? præsertim quum ex mente Authoris excusatur illud quod afficit, in qua novam dari posse ideam vel *exemplar externæ* vel *internæ* alicui *facultati* respondens, nihil prohibet.

Hic tamen animadvertendum est, ubi *locus*, vel *tempus*, vel *habitus*, vel *accidens* quiddam externum, solam differentię vel innovationis notam præstat, haud novam idcirco facultatem excitari, sed eandem planè quam olim expertus es, quod ex *memoria* (uti quæ sit verus suo genere sensus communis, & ut paucis dicam, promus condusque rerum) ope Zeteticorum nostrorum explorandum est. Facessant igitur vulgaris ille scholarum *Sensus Communis*, *Phantasia*, *Æstimatoria*, *Cogitativa*, *Putativa*, *Putamina* ; Ut quæ nullibi existant, neque aliter locum habeant quam quòd *modi* quidam *Intellectus* operantis dici possint, quod etiam ex *organo corrupto* vel *morbis cerebrum tentantibus*, probari potest, neque enim solus *Sensus communis*, aut sola *Phantasia*, aut sola *Æstimatoria*, aut sola *Cogitativa* (*Intellectu salvo*) læditur, sed quasi ejusdem fati participes vel consortes junctim afficiuntur, dum plus minus loco proprio stant omnes simul vel cedunt. Cedunt au-

tem ex organo læso vel spiritibus turbatis, utpote qui sint *animæ* satellites, uti suo loco probavimus, (quod pacto etiam *ratiocinatio* læditur & depravatur) vel ex temperie *cerebri læsa* (unde imprimis *memoriam* lædi constat) ex quâ etiam solâ, eversâ, neque *phantasmata*, neque *æstimationes*, neque *cogitationes* sinceræ dari possunt; & quod magis est, *discursus*. E *memoriæ* enim penu promitur, quod ex *discursu* exagitari solet. Dum igitur species è *memoria* desumptas, speculatur Intellectus, *phantasiæ* illorum vicem supplet, dum de illis etiam judicat, *æstimativus* eorum vel *cogitativus* evadit; Licet igitur (uti dictum est supra) ex spiritibus deficientibus, ut in *Lethargicis*, vel exuperantibus, ut in *ebriis*, aut ex *Causone*, accensis lædatur *ratiocinatio*, ubi tamen ad debitam symmetriam reducuntur *spiritus*, restituantur *ratiocinationis* organa & ipsa simul *ratiocinatio*. Quod etiam circa *memoriam* læsam aliqua ex parte, observare licet: temperie enim ejus restituta *memorativa facultas* restituitur, tamen si fateri necessum sit antiquas non rarò aboleri, deperdi, vel evanescere rerum species, sed de his supra Cap. quod organa sint integra, & Cap. quod nulla prava qualitate sint imbuta, plurima alia videre est, quæ consulat lector.

Ex facultatibus nostris tribulibus supra enumeratis, igitur, primò ingens colligitur rerum suppellex, quæ deinde in *memoriæ* promptuario reconduntur, ubi etiam circa illas, non solummodo *opiniones*, *sensentia*, *conclusiones*; sed
ipsæ

ipsæ etiam *dubitationes* quæ non nunquam ir-
 cepunt, extare solent. Ut frustra igitur alias in
 cerebro cellulas quæras, quàm illas, quibus in-
 tellectus (dum operationes suas exequitur) vel
 memorativa facultas uritur. Postquam igitur
 suo munere functæ sunt facultates circa exter-
 na versantes, ad intellectionem devenitur, cujus
 præcipuam sedem in *Sincipite*, uti *memoria* in
occipite, *Ratiocinationis* demum mediâ quadam
 via libenter statuerim; ubi enim eliciuntur
species, de illis cognoscit intellectus, illas conser-
 vat *memoria*, unde etiam in iudicium, medio
Notionum communium & facultatum discurren-
tium, advocari solent, & tum communis tum
 particularis rerum natura indagatur. Hic igi-
 tur tum *Æstimativa* tum *Cogitativa* scholarum
 locum habet, & tanquam intellectus operantis
 facultates haberi debent. Quæ interea aliis
phantasia, nobis est facultas, quæ circa *verissi-*
milia & possibilia cum primis exercetur; Quem-
 admodum enim *noëtica* sive *intelligens Animæ*
facultas, circa *vera*; ita *imaginatio* sive *phantasia*,
 circa *verissimilia & possibilia* versatur. Post igi-
 tur *compositionem* sive *divisionem*, unde etiam ab-
 stracto quodam modo de rebus iudicat, intelle-
 ctus, *phantastica* illa vis, locum habet, ad eò ut
 veluti intellectus res ita esse, eodem prorsus mo-
 do, *phantasia*, res olim fuisse, vel esse in præsens,
 aut deinceps esse posse, suo modo conjicit vel
 statuit, etiam ubi *ratio* non intervenit, quæ in-
 tensior porro non nunquam facta, & cum cu-
 piditate ingenti juncta, votorum compos fit,
 ad eò

adeò ut quasi fascini vicem præbeat, vires quippe *imaginationis* plurima supra *capitulum humanum* præstitisse, planè liquet, dum in *fidem* & proinde in *divinum* quid transit *imaginatio*. Sed aliis argumentis probari potest plures sensus quàm decantatos illos quinque extrare, *sensibilia* quippe priora esse quàm *sensus*, docet *schola*, & *experientia* ipsa; Manserunt etenim ab omni ævo, & in sempiternum sua natura manebunt *sensibilia*, sed pereunt *sensus* qui ab illis moventur & instigantur, unde etiam liquet, ad numerum *sensibilium* æstimari debere *sensus*, quæ quum varia & diversa admodum sint, varios & diversos inferunt *sensus* à suis *facultatibus* conformatos. Equidem *sensibilia communia* allis quàm vulgatis sensibus (qui *colore*, *sono*, *odore*, *sapore*, *tactu* terminantur) discerni docent Philosophi, quos *internis* etiam vocant, sed quia circa *externa* solummodo versantur, haud opus est ut *internis* ista affigantur sensibus, quum *interni* solummodo propriè ad *bonum* & *malum*, *utile* & *inutile*, *gratum* & *ingratum* excitentur; Ultra quinque igitur isto modo producuntur *sensus*, dum unà cum illis communium objectorum *sensus* (uti supra adnotavimus) annumerantur. Quibus tandem percelebris ille Author (cujus in Opticis mentionem sæpe fecimus) annectit alios qui inter propria & communia objecta, medium locum habent, quorum munus facit ut de *transparentia* & *opacitate*, *umbra* & *tenebris*, *similitudine* & *dissimilitudine*, *pulchritudine* & *deformitate* statuunt, adeò

ut

ut ex plurimorum Authorum doctrina sensuum tantummodo quinque evertatur numerus & ordo. Verum enimvero quum nimis angusta isto etiam modo, sit externorum *scientia*, vel ad differentiarum numerum protendi debent *sensus*; vel haud alicubi insistendum est, quum *media nulla ratio* intercedit unde supputari possint, quod etiam ut manifestum fiat, haud alia quam ab ipso sensu desumenda est probatio, ad omnem differentiam novam enim, uti sæpius diximus, novus excitatur sensus; ne tamen in immensum isto pacto excreceret facultatum numerus, in memoriam passim revocet lector tribules esse, & in 4. tribus seu classes describi, quemadmodum etiam, L. de V. docuimus. Plurimæ igitur ut sint, haud in *infinitum* excurrunt, ut interea me maxime in admirationem trahat id solum, quod nulla in sensibilibus perceptione, oriatur confusio, ubi attentius sedatoque animo spectantur. Quis enim nescit ex diversis & contrariis compingi, quæ cernimus vel audimus, nulloque proprio ordine per se exhiberi? Quapropter nisi hoc munus intellectui obtigisset, ut sensibilia componeret, & in seriem digereret, nullus non injiceretur animo tumultus. Quæ etiam exemplo aliquo illustrabimus. Detur insula paulò Amnicâ major, ad quam per quinque præcipuè portus habeatur aditus, in quam etiam omnigenæ importentur merces, confluatque ingens advenarum numerus, & ex portubus istis, duo

G

præ-

præcipuè prope *Emporium insulæ* jaceant, unde etiam facilis ad principem (qui arce vel turri altâ agens , ea tanquam speculâ utitur) ducat via . In hos demum ii appellant quibus negotium cum principe est, reliqui tres prorsùs subditis suis pateant portus , in quos etiam annona , aliâque quæ emolumento illis esse possint, invehantur. Quemadmodum igitur eâdem nave vecti , diversi negotiationibus , institutisque suis , veluti diversis navibus vecti , ubi in Emporio convenerint , affines mutuâque necessitudine juncti, vel iisdem saltem negotiis implicari esse possint, quemadmodum etiam diversis hospitiiis (prout unusquisque dignior vel utilior existimetur) excipi à Magistratu queant, quemadmodum denique hi cum principe aut consiliariis ejus vel *aulicis* , & iis qui à *delitiis* sunt , alii cum iis qui in foro stant , aut suburbis vel agro aut prædiis negotia , officiaque obire possunt , ita planè circa *sensibilia* accidit; adeò ut de his sed circa *verum & bonum* præcipuè, *anima* nostra tanquam *princeps* ille in Arce degens ejusque *consilarii* (*notiis* scilicet *communes*) cognoscant : De aliis , sed circa *gratum* aut *molestum* præcipuè , ut *sensus interni* tanquam *aulici* statuunt , de aliis sed circa eorum *colorem, sonum, odorem, saporem & temperiem* solummodo , ut solertes sagacitatem suam prodant *externi sensus* , quos ex similitudine ista in populi censum lubenter ascripserim : De aliis, sed tanquam *suspectis & dubiis* , ut *facultates*

discunt

discurrentes tanquam exploratores decernant: De aliis denique; sed circa *annonam* & *cupedias* ut *rei familiaris administri* tractant. Quo pacto etiam accidit, ut hi tanquam alieni, & fortasse hostes, dimitti vel fugari, illi prolixè haberi, & ipsa urbe donari possunt. Sed quia *intellectus* & *appetitus* non solummodo ab *alienis* excitatur, sed & *emissarios* suos habeat *Anima*, quos extra urbem vagari, & remotas invisere regiones permittit, hi quoque ex portubus istis in Altum solvantes, plurima quæ sese minime sensibus externis objiciunt, renuntiare solent; Sed opus est ut vela jam contraham, ne in immensum circa ista excurrat oratio; satis fuerit modum hîc ostendi, unde per quinque sensoria, tanquam totidem portus, rerum omnium quæ in hoc *Theatro* extant, commoda dari possit perceptio. Omnis igitur *differentia* nova, novum objectum constituit, novis utique dotibus ornatum, & novum quippiam circa conditionum aliquam aut ejus gradum saltem unde conformatur vendicans ut integrè ita percipiatur. Circa *medium* igitur, aut *distanciam*, aut *tempus* vel *moram* ex qua dignosci potest, aut ipsum *situm* & *ordinem* partium aliquid diversum postulatur, quo consignetur nobis *differentia* quævis; aut si parum omnino ab aliis discrepat postquam omnium sensuum *Criterion* subiit, tanquam cognatum alicui alii objecto censendum est, uti facultates enim tribules, ita objecta *affinia* esse constar.

Sed non ad externos solummodo sed ad *internos sensus* etiam proludit differentia quævis, ideoque magis vel minus *grata* vel *ingrata* est; circa illam tandem *notitiæ* communes & *discursus* diversum quid statuunt, ut ita omnem notam subeat differentia, ubi omnes ritè adhibentur facultates; attamen, non hæc solummodo in *animum* inducenda sunt, quò omnis tum *differentiarum* tum *facultatum respondentium* doctrina constet, sed & sensus illi qui tamen ab objectis haud excitati fuerint, spontè propriâ moventur, virésque suas in nobis exercent, advertendi sunt. Hujusmodi autem in corporea mole deprehenduntur *fames*, *sitis*, *libido*, &c. tamen enim non adsint, quæ prolectent *sensus* istos, motu tamen proprio cidentur, dum exinaniuntur nimis *spiritus*, vel turgent *humores*, quibus igitur sua objecta propria in sublunari hoc mundo, suæque conformationum leges respondent. Hujusmodi porro inter facultates noëticas sunt *spes*, *fides*, *amor*, *gaudium*. Ex communi enim, vel particulari D. O. M. providentia (ubi etiam nulla intercedit ex externis objectis causa) ad æterna feruntur & futurum quendam statum, eumque beatiorem præcipiunt; neque enim escâ voluptatum *vulgari*, aut illecebris carnis ita capiuntur, quin ut sublimiora spirent; sed de his suo loco fusiùs: Reliquum est quò argumento præsentis finis imponatur, ut quædam circa differentiarum investigationem moneamus.

Diffe.

Differentiæ aliæ communes sunt generi, aliæ speciei, alia tandem individuo tantummodo convenit, quæ ejus etiam Individuationis principium haberi potest. Hæ omnes autem in quæst. Quid prædicantur, ut hoc tamen intersit, quòd communes differentiæ multis ejusdem generis vel speciei competant, differentia particularis uni soli, quæ tandem ut notissima sit, quo modo percipiatur, inter doctiores ambigi solet; *Singulare* ab intellectu non percipi contendunt quidam, iiq; celeberrimi doctores, quod tamen revera dari nemo inficias ire potest, nisi seipsum abnegaverit, hominemque aliquem quatenus *singulare* & distinctum quidam intelligi non posse contenderit, sed cum præceptore dicent, *singularia* ab sensu, universalialia ab intellectu percipi, at quinam sit ille sensus qui *singulare* percipit, non explicanti; objecta enim ab externis sensibus collecta, sunt tantummodo color, sonus, odorabile, gustabile & tactus, & ipsa tandem figura, magnitudo, motus, reliquæque objecta communia, quæ supra explicavimus. Haud isto modo igitur *singulare* cognoscitur, hæc demum universalialia sunt, ad eò ut nisi hic occultus quidam sese ingerat sensus ex principio individuationis oriundus, haud ullus excogitari potest modus, unde *singulare* sensui innotescat, cui sententiæ etiam ita insistentum censeo, ut facultatem aliquam internam in unoquoque dari lubens concedam, unde *singularum* ejus existentia internoscatur; *Sin-*

gulare enim sola percipere valet facultas illa Analoga; quam *internam* tandem ideò statuerim quod neque *intellectus* solus, neque *sensus* externus, *singularis* alicujus cognitionem sibi ipsi satis vendicare queat; At *singulare* nullo modo nisi indirecto vel reflexo (ita enim aliquibus placet) comprehendi posse perhibent adversarii; Adeò ut ab *sensu* ad *intellectum* & ab illo demum ad *sensum* consignari debeat *objectum*; sed nimis hærent ista docentes: Quis enim non *singulare* primò in omni *objecto naturali* ex formarum communione reciproca proveniente, animadvertit? Si tamen *singulare* omninò percipi diffidentur, quod etiam aliis placuit, videant primò an eorum *universale* aliter quàm ex *singularibus* perfici vel *singulare* aliquod absque sua *differentia* illum à reliquis distinguente innotescere possit: Quomodo demum *species* & deinde *genera* sine *singularibus* constituerit *Intellectus*, aut *memoriæ* postea tradiderit, vel semetipsum tandem hunc hominem non alium esse cognoverit? Quomodo porrò circa *singularia* discurrerit *Intellectus*, aut *Syllogismum* confecerit, aut *rebus* ipsis *nomen* imposuerit? Quomodo insuper actum aliquem singularem vellet, aut hunc plus alio diligeret? vel quo pacto inter verum aliquod *singulare* & *falsum*; vel *bonum* & *malum* distinxerit? Apagè igitur Capitones istos, quum nihil vetet quin in *sensu* quodam particulari insit *singularis* cujusvis cognitio, quæ eminenter in

in *Intellectu* proximè fuerit. Ex quibus etiam patet, neque ex *intellectu* primario, neque ex *sensuum* externorum aliquo *externo*, sed ex facultatis alicujus internæ vi à mutua rerum Analogia proveniente erui *singularium* cognitionem, unde etiam plus minus *gratum* vel *ingratum* censetur *objectum*. Ex nostra sententia igitur, primario in *objecto* quovis, *existentia* ejus quædam, ex principio individuationis manare percipitur; existentiam enim per se percipi constat, licet quid sit existentia illa haud in promptu sit, veluti *primam causam* dari dixerit quispiam, qui tamen quid sit *prima causa* ignoraverit; vel *sapientiam* rem præclaram agnoverit, qui tamen quæ sit *sapientia* illa haud illicò statuerit. Demum *differentia* quædam communis ab *intellectu* collectâ vel agnita, donec in genus deveniatur, & deinde speciem (prout conditiones nostræ intermediæ magis propitiæ, facultatesque respondentes magis excitatæ fuerint) *objecti* naturam constituit; ut denique per quæstiones nostras in Zeteticis traditas totum veptiletur *objectum*, donec nihil præterea superesse in comperto habeatur. Neque igitur omnis *differentia* in quæst. *An* vel quid simpliciter sed quædam in quæst. *Quale Quantum*, &c. respondet, quorum etiam aliquæ magis vel minus *communes* haberi possunt. In quibus omnibus etiam aliquid *sensui* externo, *interno* vel *discursui* præ aliis *objectis* analogum magis comperiet lector, unde tandem clariùs

affirmetur *differentia*: Quarum investigationem accuratam ideò proponimus, ut magis luculenter objecta constent. Sinceræ enim *differentiæ*, distincta est cognitio, confusæ aut cum aliis complicatæ, complicata, vel confusa.

Atque hæc de Errorum Causis Pars sit prima. Aliam tenebrosà hâc longe luculentiorẽ edere animus est, modò per fessam ætatem, & calamitosa tempora liceat.

**

*

Opera pretium visum est, Coronidis loco, gravissimam Quæstionem subijcere. Quid nempe mediis diversarum universo Orbe militantium Ecclesiarum Terroribus, Laïcus de Religione optimâ statuerit? Nulla enim non spirare minas, nulla ferè extra Pomœria sua salutem proferri non negare.

Plane liquet, multas pro seculi, & Regionis varietate, in præsens extare, & olim extitisse *Fides*, sive *Religiones*, quarum nullam utique non tanquam Cælitus quodammodo traditam asseveraverint Nomothetæ; adeò ut hanc in *Europa*, illam in *Africa*, & *Asia*, aliam demum in ipsis *Indiis* comperiat Viator; Equidem à Natali solo deducta Argumenta vix ullibi prætulerim, *Asia* enim Philosophos egregios, Apostolos, & Doctores, *Africa* ingenia acutissima, & Theologos summos, *India* Gymnosophistas, Brachmannos, Baniamos, & Bongos: *Europa* tandem suos sibi Proceres, Primoresque venditat. Adeò ut verum Dei cultum, Hierarchiam conspicuam, vitæ austeritatem, & compendium ad Beatitudinem æternam penes Se solos ferè extare contenderint Antistites. Quinam igitur sese extricaverit infelici solo, vel seculo natus Viator? Præsertim, si ita necessaria & exquisita Veritatis perhibeantur

G 5

lingu-

Singulorum Dogmata, ut damnentur reliqua; Quae ratione sibi ipsi prospexerit? Si enim in humanis rebus à medio ad extrema deflectere proclive fiet, eò pronior certè circa Religiosum Cultum existimari potest lapsus, quod tum angusta magis, tum præcipitiis utrinque obsita ad Beatitudinem æternam feratur via; Ad eò ut nisi distinctis, perspicuisque Argumentis suam probaverit Causam Viator, neque propriam propugnare, neque diversam evertere Religionem ullibi licuerit.

Quia tamen utcumque proficiendum, nisi se totum dedere, Præsulibusque suis in Religione quavis subicere integrum existimaverit, videndum quos viæ Indices dent. Atque ita Fidem, vel Rationem ostendent; Quas tamen perplexis adeò involvunt Sermonibus, ut modò hanc eludere, mox illam elidere anxium periculi que plenum foret. Dum hi enim eam tradi Fidem asseverant, quam vix ulla à Credulitate satis distinxerit nota; Dum illi etiam Rationem præferunt, quam depravatam, languidam, & tantum non extinctam contendunt Adversarii, quibus vestigiis insistendum? Quænam calcabitur semita? Si enim ex Originali peccato, (juxta vulgatam inter nostrates sententiam) Facultates Animales prorsus vitiantur, quomodo sola eximetur Fides? Sin verò ex propria natura, aut saltem ex beneficio Redemptionis in S. Scripturis traditæ, integræ stent, cur non sua Rationi vis? Anne quædam restituantur, quædam non item Facultates? Anne ineptè ratiocinari,

tiocinari, bellè tamen credere licebit? Recolli-
gendus igitur est animus, & alterutri suæ tri-
buendæ partes. Quapropter tum *Ratio*, tum
Fides, tum *Oratio* ad Deum, sedulâque Verita-
tis investigatio, tum inconcussa de Bonitate
Divinâ fiducia, innoxiaque vita instituenda est.
Unde etiam ad supremum Numen sese impen-
diò recipiat Viator, ejusque ex notissimis At-
tributis *Fidei* fundamenta jaciens, quem Opti-
mum, & Maximum fatentur omnes, non huic
tantum vitæ, sed æternæ consulentem agno-
scat Deum; Quem etiam tanquam Patrem
Communem, & in bonas preces votaue fa-
cilem veneretur. Deinde etiam diversas, qua-
tenus licet, Religiones pensitans, quæ Faculta-
tibus internis Analogæ, Doctrinas primo loco-
cruat; Postea demum de quibus summè con-
ventum est. Atque ita *Summi Dei ex omni Vir-
tute Cultum*, *Pœnitentiam*, ubi istis excidimus, &
præmium, vel *pœnam* post hanc vitam transactam
dari ubique comperiet. Adeò ut non unius cu-
jusvis *Religionis* confinio arctentur, quæ ubi-
que vigent, semperque vigeant *Veritates*.
Sunt enim in ipsa mente cœlitus descriptæ,
nullisque Traditionibus sive scriptis, sive non-
scriptis obnoxia. Sunt illæ ipsæ demum ex
quibus Universum hoc administratur, & in-
meliorem statum componitur; Hasce igitur
tanquam *Catholicæ Ecclesiæ Veritates*, habe.
Nihilo segnius ea quæ sunt *Fidei* assequeris.
Credi enim posse, & debere quæ Veritatibus
hisce non repugnant, (ubi insigne Ecclesiæ te-

Simonium accesserit) non semel monuimus.
 Quis enim beneficii sive divini, sive humani
 Compos evaserit, qui illam præ diffidentia
 exuerit? Quis non fœdi erroris reus, qui quod
 intra divinæ potentiae ambitum, multaque
 Autoritate præclarum respuerit? Sua igitur
Fidei stet Dignitas, ubi satis asseritur, ubi satis
 distinguitur. Duplici enim sensu accipi *Fidei*
 vocabulum observare licet. Nempe circa *Præ-*
terita, & circa *Futura*. Quæ autem circa *Præ-*
terita, est Adensus firmus adhibitus iis quæ
 narrantur, ita tamen ut ab humana Authorita-
 te præcipuè pendeat, & in aliquam relata sit
 Epochen, & propter circumstantias magis, vel
 minus verisimilis. Est porro obnoxia, nullique
 Facultati per se Analoga, quibusdam demum
 finibus concluditur, neque ad omnes satis per-
 tingit. Quum quæ circa *futura* in Deo Fides,
 à summa Animæ Facultate (Hominem utique
 à cæteris Animalibus distinguente) ortum duc-
 cat. Quin & pluribus Notitiis Communibus
 stipatur, quum una sola, (nempe ita fieri posse)
 Fidei circa *præterita* obtingat: Est demum,
 ubi probè conformatur, Felicitati cognata,
 Æternis hærens, Cœlitus Sancita; Hujus enim
 lumine intuemur, lingua alloquimur, Manu
 prensamus Deum, haud ulterius suffecti, lati,
 conditi. *Fidem* demum modo quodam abstra-
 cto legare, & tanquam Oratorem ad Dei Tri-
 bunal sistere, (nunquam nisi Benedictione ali-
 qua impetrata reversuram) licebit. Huic deni-
 que soli ita se redhibet, ut ubi Reverentia, &
 Amor

Amor accesserit debitus, etiam ad fruitionem beatificam sese demittat Deus Opt. Max. Quando igitur promiscuè usurpatur *Fidei* vocabulum, videndum an circa *præterita*, an circa *futura* sit Sermo. Eâ enim intercapedine distant, ut Fidem circa *præterita* dari posse, sine Fide circa *futura*, & viceversa, passim videre fiet. Quapropter tum Adsensum præbemus Historiis, de futura vita parum sollicitis, tum Causas etiam æternæ in Deum Fidei, absque omni Traditione facile invenimus. Ne tamen in *dedititiâ* illam *Fidem* nimis propensus sit Viator, monendus est, haud omnia promiscuè amplectenda, quæ in Historicis reperiat. Quum nonnulla intersint passim quæ multiplicem distinctionem, & recognitionem postulent; Tum ea Maximè quæ ita insolentia, Communique rerum Naturæ repugnantia, ut non nisi præceps circa illa Judicium ferri possit; unde non leves etiam in gravissimis Authoribus occurrunt dubitationes. Multum enim refert, an quæ narrant, ipsi viderint, an ab aliis acceperint, atque ita nexu perpetuo, & in alios (per quædam fortasse sæcula) traducto; Rebus enim gestis, quæ ex Facultatibus probè conformatis nosse potuerunt per celebres Authores, tutius fidendum, quàm iis quæ saltem credere è longinquo potuerunt; Præsertim ubi serie bene longa, & fortasse in ignobiles, vel Spurius Authores relatâ, quam plurima pro cuiusvis arbitrio adjici, tolli, immutari possint. Quid quòd iis quæ narrantur etiam dubiam nonnunquam

præstiterint Fidem Authores ipsi, neque aliter
 forsan, quàm quòd inter plurima *verisimilia*
 circa eandem rem jactata, istud præ cæteris
 arriserit. Adeò ut ostentent non rarò, quæ tan-
 quam vera haud comprobent. Sed & hoc quo-
 que advertendum, an ea narraverint, quæ ne-
 que ipsi, neque ullus mortalium scire potue-
 runt; Cujusmodi non pauca in mirandis qui-
 busdam Historiis deprehendas. Porrò, an ali-
 quid ex Authoris Officina ita prodierit, ut in
 documentum edi videatur. Neque enim ad
 Historicum spectant, nisi quæ citra illum com-
 modè sciri nequeunt. Sed & alia ad *Fidem* dif-
 ficilia in antiquis Authoribus inveniuntur: ut
 detur enim quædam ab illis affirmari potuisse,
 quæ posteris deinceps traderent; Quomodo ta-
 men hosce ab illis distinguemus, quibus sive
 falli potuisse, vel fallere voluisse solennè fuit.
 Dum hi enim insipientiâ, temeritate, supersti-
 tione, vel odio, aut amore seducti, facilè deci-
 piebantur, illi ex officiosis in Dominos suos,
 vel piis (si Superis placet) Mendaciis, sive adu-
 lari, sive juvare, sive nugivendos agere conati
 sunt, tota intervertebatur Veritas: Ita ut unde-
 quaque sese in Casses induerint Lectores. Vix
 ullos enim inveneris, non ad credulitatem pro-
 nos, ubi Cultus Religiosus inde urgetur. Au-
 dax quippe facinus, *Fabulam* in utile aliquod
 Exemplum editam, (non sine Capitis discrimi-
 mine) subsannare, vel explodere. Sed conce-
 damus tandem ea omnia quæ à Magni Nomi-
 nis Authoribus produntur (quantumvis mira,
 pro-

prodigiosa, & tantum non *admiranda*,) vera fuisset; haud tamen tuarum Veritates fuerint, sed eorum, quibus ista ex Facultatibus probè conformatis, nosse contigit; Neque igitur ut vera in seipsis sint, (quod solus tamen novit Deus) tibi haud aliter quam ex Authoris Fide liquebunt. Et proinde *verissimilia* tantum fuerint; quum de objectis extra Facultatum tuarum sitis, judicare nequeas; Adeò ut immane quantum inter *Scientiam*, & *Fidem* illam quæ in Adversum venit, hiet Chasma; Atque utinam hinc tandem satis tuta statio: Minus perniciosi enim inde sequerentur Errores. Sed & una cum *Traditionibus* suis, Judicium circa Confectaria quæ inde elici possent, ita obtrudunt nonnunquam Historici, ut neque hiscere fas sit. Quum tamen ubi de præmissis conventum fuerit, haud ille olim rectius senserit, quàm in præsens Sapiens rerum *Æstimator*; Nihil enim refert in iis quæ ad *rectam Rationem* spectant, an Sempronius olim, an Robertus modò ita se gesserit, vel quis in Foro sit Actor. Ubi consimile adducitur Testimonium, idem intercedit Jus: Scilicet, ut Scenam commutes, fabula constet. Hoc igitur ubique animadvertendum; ut quid tanquam Historicus, quid tanquam Criticus scripserit Author, in animum inducatur. Licet enim perantiquæ alicujus Historiæ falsitas vix ullo satis redargui possit Testimonio, in Porismata tamen inde deducta, Censoriâ (ut ajunt) virgula uti, & Authoris sententiam refellere, vel quidem rejicere licebit; nisi ubi ita

anceps

anceps fuerit Argumentum, ut in nullas facile transierit partes Viator. Miserè enim actum esset cum humano genere, si utroque modo imponeret Historicus. Quòd tamen sæpius factitatum, novit procul dubio qui omnia novit, D. O. M.

Quapropter in *Fidem* circa *præterita*, & emergentes inde Doctrinas, integrum humano Generi condonari Jus existimet Viator; Adeò ut sive ex circumstantiis aptis citò crediderit, sive parum idoneis ambegerit, aut ex nullis, vel prorsus ineptis Historiam unà cum Consecrariis suis respuerit, nihil nisi ex *rectæ Rationis* dictamine factum apud se reputet.

Licet igitur in Historia Romana ad Canense prælium Populum ab Hannibalis Exercitu Cladem accepisse nullus dubitaverit; Ubi tamen de Causis, Effectibus, Stratagematis, Erroribus, &c. Sermo est, par omni Homini in æternum decernendi competit ratio. Ita Raptum Lucretiæ ocyus, Bovem tamen loquutum fuisse tardè crediderit Viator.

Ex quibus patet, non ita levis negotii, aut tumultuariæ operæ esse ipsa *verisimilia*, quin, ut ita sint, plurima desiderentur; Haud quippe satis fuerit, Historiam per multa secula obtinuisse, nisi Media Cognitionis supra allata intervenerint: quæ cum obnoxia, ardua, & in recessu posita sint, nullâ posteris sæculis satis consignabuntur notâ; Ut quam temerè *Canones Veritatis* ex vulgaribus *Traditionibus* struantur, hîc videre liceat, quum multis modis falli Viatorem,

orem, nullo modo satis erudiri contingat. Neque enim ubi Conditiones intermediæ unde Facultates cum objectis debite conformentur, omninò defunt, Veritates Synceræ erui possunt.

Sed quia non humanæ solummodo, sed Divinæ etiam, Revelatæque (si credere fas sit) inter exterarum Nationes, ipsosque Indos, sive Scriptæ, sive non Scriptæ extant Historiæ, Quid de illis sentiendum? Anne negligenter habendæ? Præsertim, quum nulli Regioni, vel seculo ita se obliget Deus, ut non sua edat alioversum miracula. Ita igitur fieri posse credat Viator, quæ divinis Attributis non repugnant, & in bonum aliquem finem patrantur; sed ut insecta fuerint, haud minus inde de Omnipotentia, Bonitatæque Divina constare. Porro, unà advertendum, an in *Contextum* irrepererint Dogmata, accesserint Interpretes. Neque enim suspitione vacant, quæ ad novum aliquod sive Imperium, sive Religionem stabiliendum assuuntur miracula, appenduntur Expositiones, & Commentaria.

Ubi igitur inter diversas quæ sibi solis Dei vendicaverint Verbum Ecclesias, sive Cœtus, *Codicem* illorum *Sacrum* (quocunque nomine insigniatur) in Manus sumpserit Viator, videntum, (uti nuper diximus) quid *Rationi rectæ*, probæ scilicet Facultatum Conformationi, quid *Fidei* porro circa præterita existimeretur congruum, ut de utrâque seorsim statuatur. Atque ita Europæus noster præ cæteris conspi-

cuas

eas tum Antiquitate, tum Autoritate eximia S. S. Judæis, & inde Gentibus traditas inveniet. Quibus idcirco in omnibus quæ olim gesta prædicantur (ex *Ecclesiæ Authoritate*) Fidem consummatam adhibere potest. Quantumvis enim de Libris magis & minus Canonicis lis sit, quod interpolata, vel dispuncta quædam contendant nonnulli; Quod *Textus Originalis*, maximè vero *Hebraicus*, multiplicem patriatur sensum; Quod Authores varii, quin & alicubi discrepantes; Quod ab interpretatione *Ecclesiæ*, ex qua primò *Historiæ*, *Prophetiarum*que manavit fides, discedatur; Testimonio tamen Antistitum, Authorumque Celeberrimorum usus, hæc omnia ita conciliari posse credat, ut nihil inibi factum, quod extra potestatem Dei (modò intra voluntatem ejus) existat. Verum enimverò eâ lege, ut de consequentiis eorum quæ etiam à Mundi primordiis gesta narrantur, cognoscendis, statuendisque commune intercedat jus; Et quum penes *Ecclesiam* *Historiæ* Fides, penes humanum Genus judicandi restet libertas. Certè mira admodum in S. S. plusquam in reliquis omnibus *Historiis* traduntur, sed quæ non retundunt Intellectum, sed exercent, vel acuunt. Sed de his viderit *Ecclesia*, Quæ enim (illa tacente) haud rescivissem, citra illius Testimonium haud credidissem unquam.

Quapropter operæ pretium fuerit penitus disquirere, quid tandem in Sacris Scripturis Sincerum, in controversumque Dei verbum audiat.

audiat. Neque enim æquali Authoritate præditum quicquid in S. S. continetur, dixerit vel ineptissimus sacerdos; Quum ut Consceleratorum, Mulierum, Bestiarum, quin & ipsius Diaboli verba in S. S. tradita, mittantur, haud disertim quidem vel optimorum hominum dicta ubique divinitus inspirata perhiberi possunt. Quum & humano more loquentes ipsos Apostolos, & Prophetas, vel ex ipsorum Confessione deprehendere liceat. Quid igitur in S. Bibliis tanquam ipsissimum Dei Verbum, quid porro ad salutem maximè necessarium disquirendum manet. Quo loco, uti supra monuimus) occurrent primò certè *Veritates nostræ Catholicæ*, quæ tanquam indubia Dei effata, & in Foro interiori descripta, discernendæ, reponendæ fuerint, ut quid deinde supersit, exploratum habeatur. Atque ita præter Historiam Hebræorum miracula plurima inter illos edita, Prophetias, Ritus, Sacramenta, Ceremonias, Religiosumque Cultum Gentis illius (præcipuè) non exigua consurgentia mole reperiet. Sed eo fine tradita certè, (si ritè intelligo) ut *Veritates* quas *Catholicas* vocamus, magis inde illustrentur, signentur, sanciantur. Quæ enim illuc non vergit suis Ambagibus, Mysteriisque soluta Doctrinæ? Quodnam non huc spectat Mysterium? Quid tandem nisi *Amor, Timorque Dei, Charitas in proximum, Pœnitentia, Spesque* melioris Vitæ, ex Dei misericordia in humanum Genus suaderetur? Huc usque igitur conventum est. Cæterum unà cum
istis,

istis, promissiones, Fœderâque quædam particularia, Arcanas, Parabolicasque Allusiones, quin & concisas quasdam vel hiantes Intellectuque difficiles sententias urgeri perhibebis. Esto. Sed quæ ubi ab Argumento isto recedunt, vel ex *Authoritate* præmissorum suaviter asserenda, vel suo loco, saltem sinenda. Adcò ut nisi ex *Textibus* inter se collatis, clara evadat Expositio, vel ad sobrietatem sapiendum, vel ad disceptationes confugiendum fuerit; Et cum illo qui sensum verborum distrahit, vel secus intelligit, lucta incunda. At rum, si *Controversiæ* (in iis quæ ad salutem necessaria) locus, quis modus tandem dabitur, vel finis? Præsertim ubi extæræ sese implicabunt *Ecclesiæ*, & de Miraculis suis, Prophetiisque traductibus nostram implorabunt fidem, Magnalia, Mysteriâque sua popularia jactantes. Quin & ita fieri posse ubi in Dei gloriam cesserit, contendentes. Anne hæc amplectenda, illa rejicienda, præsertim ubi non dissimilis valde prætexitur finis? Sin verò gestorum utrinque, fideique postulatur ratio, qui Testes tandem, quis controversiarum constitueretur Judex? Anne omnes compellandi? Sed, proh, quantum inde sulcabitur Pelagus? Nonne quævis lingua ediscenda, & totus peragrandus est Orbis? Nonne Scriptores omnes evolvendi, & Cathedra, Scriniumque omne perscrutandum? Nonne sæculum omne lustrandum, Fidésque quævis expendenda? Nonne Expositiones omnes comparandæ, Contradictionesque reconcilian-

dæ:

dæ? Cui tandem ad ista perficienda, Ingenium, Otium, Divitiæ, Vita suppeterent? Præsertim, quum immensum opus aggredienti, præter Animum deficerent omnia? Plurimis interea in Provincia propria, nedum Patria communi incompertis. Quapropter nisi indefesso opere ad ubivis gentium controversa digredi, satius duxerit Viator, ad *Veritates Catholicas* revertendum, indéque ad Tribunal Divinum fidenter sistendum fuerit, donec Terrores abjece- rit, Gratiámq, Dei salutarem impetraverit. Mitius enim nobiscum egit *Deus O.M.* quam ut frustrari passus sit Animam quæ resipuerit. Nonne dura enim humani generis sors esset, si & scitu difficilis, & transitu lubrica esset ad Beatitudinem via? Satis igitur fuerit, quæ ad salutem æternam necessaria, factu ardua, (sed perpulchra certè, Animisq,ue illustrioribus digna) non cognitu urique difficilia, vel in recessu posita. Constat nempe ubique *Providentia Divina*, Tu, modo quod in te est, præsta: Cœ- ptis Deus annuet. Neque te sollicitent valdè *Scholarum Controversiæ*, quas nulla satis dire- merit ætas; Sed abundè tibi prospectum arbi- trare, quod undecunque veneris, quocunque iveris, *Veritates nostras Catholicas* asseri com- peries, non ad posteriora tantum secula, sed in æternum revocatas.

At unà cum istis absurda, horrenda, impia passim in exteris Nationibus committi dices; Neque ulla (licet in illibatissima *Ecclesia*) ita trahi, quin plurima insuper postulentur. Con- cedi-

cedimus. Verùm eâ lege, ut attentè, & haud ultra facultates sapias. Quæ demum ex *Ratione recta*, & *Consensu Vniuersali* eruta, ab iis quæ per auditionem distinguas, ut dubia quævis ad Methodum in nostris Zeteticis, Capitibûsque sequentibus traditam reducas. Atque ita nisi omni Pecude, & Bruto quocunque (suo in Genere) infeliciùs contigerit Ingenium, evades. Si enim quæ virenti pascuo Oves inutilibus noxiisq; dimissis, salubres tantummodo decerpunt herbas, Tu quidem, uberi laxoque Divini Numinis Cultu, haud alia perceperis quàm quæ ex usu fuerint. Quo pacto etiam non privata solummodo, sed publica servabitur Pax, Paterque Communis invocabitur *D. O. M.* Neque enim alia sapientiâ instructos, diversis in seculis Regionibusque agnovit suos *D. O. M.* Neque alia demum pietate (saltem publicâ) servavit; Adeò ut sive Antiquitatem *Ecclesiæ* alicujus ostentanti, sive Novitatem exprobandi, respondendum sit, neque Doctrinam *Veritatum Catholicarum* ullibi novam, vel Ritus ab omni ævo veteres fuisse. Quin ut plura prædicarentur, Auditorem illis solummodo stare potuisse, quæ tutò crederet, quæ sano modo intelligeret.

Verùm enimverò, quid tandem de Idolatriis, execrandisque Ethnicorum Sacrificiis censendum? Nonne unâ cum eorum Religioso Cultu, Mystisq; abdicanda? Omninò. Dum tamen in Idolis ipsis aliquam sive Bonitatis, sive justitiæ particulam coluere, mitiùs fortasse

infa-

insaniebant. Ita in Marte Dei providentiam
 circa Bellum; in Venere circa Generationem,
 in Mercurio circa Mercaturam fortasse agno-
 scebant. Quod enim de Fabulis Deorum suo-
 rum ut plurimum invulgatur, ita à quibusdam
 intellectum comperio, nempe ut morientes
Heroes Sideribus donarent, Sidera ipsa sub eo-
 rum Nominibus recolerent Ethnici; Eâ lege
 tamen certè, ut Superos nedum Medioximos,
 parvos, Patellarios, Inferosque Deos in Dei
O. M. gloriam observaverint: Quid quod Dei
 Nomen Hominibus præclaris; immò etiam &
 Imperatoribus pessimis (dum hîc agebant)
 olim tributum? Ita ut haud aliter ipsos Deos
 aliquando inter se distinxerit, quàm quod hi
 vivi, illi mortui. Sed de his penes alios judi-
 cium sit. Saltem operæ præteritum fuerit investi-
 gare, quid sapiens, piusque Dei *O. M.* Cultor,
 etiam mediis superstitionibus Ethnicorum
 olim præstare potuit. Equidem, cuivis Roma-
 no, Deorum luxurianti numero posthabito, ad
 Deum *O. M.* sese toto corde conferre Barba-
 ricis Ritibus sepositis, Virtutem ex Philoso-
 phia, Religione, Legibusque tum ediscere, tum
 colere, Expiationum solennibus prætermis-
 sis, ex Conscientia probè instructa, scelerumque
 horrore, Pœnitentiam intus agere, Denique In-
 ferorum suorum Fornicibus excussis, præ-
 mium, vel pœnam post hanc vitam transactam,
 pro Dei beneplacito alicubi statuere, integrum
 fuit. Neque enim ad ea omnia quæ sub *Religio-
 nis* Nomine exhibita, iisdem Sacramentis
 astringe-

astrigebatur Populus, sed quædam remissius
 iussa. Ira ut in Religioso Cultu, hæc Gregi Po-
 puloque, illa Mystæ Pontificique commodio-
 ra existimari possint. Cujus census etiam plu-
 rima; Nempe se solos Dei Interpretes consuli
 debere; Apud se unicos *Religionis* Arcana ser-
 vari; Eorum ope (nec aliter) Numen propitiari
 posse; nisi illis decernentibus, quibus Hostiis,
 quibus diebus, ad quæ Tempia sacra fierent,
 & unde in eos sumptus, pecunia erogaretur,
 haud statui posse; Auspiciâ, Auguriâque sine
 illis sinistra, tristiâque futura; Apollinis Vatum
 libros haud explicari posse; Hæruscorum Di-
 sciplinam frustratam iri; Confarreationem,
 Conjugalialia, aliâque Sacra, quin & ludos, spe-
 ctacula, &c. nisi illis instaurantibus haud ritè
 celebrari posse. Quibus ex artibus (uti etiam
 stas, solennibusque à Pontificibus indictis
 Ceremoniis) *Religioni* Majestatem, sibi ipsisque
 haud contemnendum comparaverant lucrum.
 Dum à Virtute tamen ad Ceremonias, Ritûs-
 que animum avocare illis in more fuit, *divisidat-*
peoris supersticiosique quam boni probique e-
 vaserunt homines. Sed & hoc pejus, quod
 quum sola ex pœnitentia novum cum Deo fœ-
 dus iniri possit ad Februa, Expiationes, Lustra-
 tionesque suas, nonnunquam etiam Victimas,
 Sacrificiâque opima quæ abligurirent, opus ab
 iis traductum; Se *Intercessores* Deum versus
 futuros inde spondentibus, neque aliter placari
 Numen posse.

Attamen si *Veritatibus Catholicis* solis steterit

terit Populus, aliquid saltem Religioni deper-
ditum iri contendent. Fortasse. Sed nihil certè
vitæ sanctimonix, aut Virtuti, Quà tamen ita
colitur Deus, ut quæ ad ejus amussim maximè
dedolatur, *Religionem* optimam dixerim. Quid
quod neque beatioris à Morte status ex mise-
ricordia divina affulgens in Foro interno spes
intercludatur iis, qui *Ratione rectâ* utuntur. Qui
namque à parentum semine ad secundam im-
prudens in utero Materno transiit vitam, ab
ista jam tertiâ (tot enim jamdudum agit Viator
stationes) in novam, eamque meliorem vitam
provehi posse, facillimè colligat. Præsertim,
ubi ex hisce quæ mutuo subortæ sunt vitæ vi-
cibus observare licuerit, tum dari in recenti
quavis illustrius aliquid, tum regeri ubivis cras-
sum quiddam, & elementare, putà uterum, se-
cundinam, &c. Adèò ut donec gravantes, tur-
bidique omnes dimittantur sive Affectus, sive
Humores, & ipsa tandem relegentur Elementa,
ulteriorem vitam, ultiores etiam (quæ sub-
inde ex Morte ponat) exuvias superesse statuât
Viator, Animamque humanam haud satis li-
berari, aut in proprium adduci arbitrium, dum
aliquid semper expediendum manet. Tameñ
ubi *Amor Fidésque* debita accesserit, Animam
à recrementis, sordibusque suis purgatam Deo
O. M. pro benignitate sua immensa totam si-
sti, Beatitudinèque æterna illicò donari posse,
nullus ambegerit. Qui interea plura hoc in Ar-
gumento desiderat, *Cap. de Possibili, L. de Ve-
ritate consulat.*

H

Sed

Sed *Antistitibus* saltem, *Sacerdotibusque* haud levi detrimento esset. Sed non ita certè, quin tum *Hierarchiæ* sua veneranda *Authoritas*, & stipendium, tum *Sacerdoti*, *Sacrificulòque* minimo, suum obtigerit munus. Dum enim aperiendi, vel cludendi *Templa*, Dum *Deprecatores* publicos *Versus Deum* agendi; Dum *Populum* veris *sacris* initiandi; Dum *Conciones* è suggestis edendi; Dum *peccatorum remissionem* ex vera *pœnitentia* denuntiandi, Dum *consolandi ægrotos*, & *sepeliendi mortuos*, *oblationesque* suas recipiendi penes illos jus esset, suo prorsus *eminerent* singuli loco. Modò de his solummodo cautum sit, Ne *Attributa falsa Deo O. M.* affingant; Ne *plures Deos* statuunt; Ne *internum verumque Dei Cultum* ad *externa* nimis revocent; Ne *salutem æternam* in iis quæ multum *controverſa* collocent; Ne *Peccatorum Remissionem* *facilem* nimis jactent; Ne *supplicia* quàm quæ *Culpæ*, *delictòque* *paria*, *idoneaque* *remeriantur*, Ne *ultra facultates* sapiant. Secus quippe si *secerint*, *imponent*; sed in his præsertim quæ circa *peccatorum condonationem* soli *Misericordiæ Divinæ* servandam. Neque demum *levi negotio*, aut in aliis nimis *reſectò*, nedum *conductitio opere*, aut *citra pœnitentiam altè* in *Animo defixam remissa* iri *peccata* spondeant *Mystæ*, quum in *Dei Tribunal* sese ingerant, *Thronumque* occupent, *inſcrutabilia ejus judicia* in suum *abripientes jus*. Est enim *Naturæ* siye *Providentiæ divinæ* si non *summum*, attamen

men universale maximè parabilèque Sacramentum, *Pœnitentia*. Quò utique ita conciliatur Deus, ut peccatorum condonationem inde polliceatur olim sigéntque Myſta ; Cæterùm eâ lege, ut ad volutabrum revertens, denuntietur reus, nullòque ex remedio ſatis juvari, qui eodem ſæpius tenetur Crimine; Adeòque particulares vel cautè adhiberi, vel omninò intermitteri forſan debere *Absolutiones*, donec de tota conſtiterit vitâ. Quo pacto tantùm aberit, ut ex *Veritatibus Catholicis* aliquid veræ decedat Religioni, ut ſevera magiſque λογική inde ſuccreſcat λατρεία, neque tandem vel Fidei teſtimonia, vel Ritus, Ceremoniæque decentiores (uti ſæpe diximus) eleventur; ſed omnibus in Deum collatis, tum internus, tum externus ſtabilitur Cultus.

Ex quibus etiam niſi ad Deum detur aditus, haud ſatis quidem viderit Viator, quomodo in Mundi Creatione Attributis ſuis conſtiterit Deus. quum enim præter Deum *O. M.* rerum in Chao ſuo deliteſcentium Authorem habemus nullum, quorſum niſi bono fine editæ? Scilicet ut in illis, perque illas celebretur, non ut nobis, nedum ſibi ipſi, fraudi eſſent. Ut varia igitur adinveniatur εὐελθορρήσκεια, ut Religionum veluti Animalium detur diverſitas, in his tamen omnibus ſapit Deus. Neque enim falſus eſt in Operibus ſuis, ſed eodem intuitu priora, poſterioraque luſtrans ſæcula, omnibus proſpicit, quæ hodierno die æquè ac quæ ab ipſis Mundi primordiis geſta, eâdem deſtinans

providentiâ, eodem gubernans consilio. Omnia scilicet maturat non minus olim *Mundi Redemptor*, quàm in præsens *Creator*, & *Opifex*. Licet igitur Causarum hinc inde agentium series subjecerit omnia, quædam tamen ab æterno immota voluit. Ita ut quocunque tandem cardine vertantur Res, haud tamen vel obteri materiam unde earum existentia, vel exui tempus quod earum mensura, vel rejici locum quod earum situs, vel immutari Consilium unde earum Ordo, satis liquet. Frustrâ igitur in Deo novum aliquid requiras. Inter se enim ut reciprocentur omnia, haud aliam tamen induunt vicissitudinem, quam unde procuretur totum.

Quæ semel igitur in Tabulam istam ingentem inferuntur, in illa insunt, partésque ejus necessariæ evadunt. Ex Universi enim materia fabricantur, ex *Summo Authore* existunt, juxta rationem totius in æternum mansuræ, dum eadem quæ illos erexit *Providentia* servat, continet. Haud igitur quæ aliquando fuere, non omninò erunt. Caligantium enim ut effugiant oculos, in seipsis constant, non nequicquam producta; Verùm si ex eadem *Providentia* diriguntur omnia, quorsum acumen nostrum inquiet Viator? Neque enim aliter se habere potest quod olim ita statutum. Prorsus; Attamen, si in istis quoque *Humane voluntati* suppetit locus, frustrâ non erit quod inde administratur. Licet enim ultra Causas primariò & per se non feratur *Providentia Divina*, vel ultra effectus proprios Causæ; Quia tamen in-

ter Causas meritò accensetur *Voluntas huma-*
na, suam utique sortietur operationem. Opti-
 ma enim, & necessaria quævis ut iusserit Deus,
 quædam tamen humano Ingenio permisit, ne
 otiosum scilicet, aut deses esset insigne Opifi-
 cium. Usque quo tamen pertingat *Voluntas*,
 ex discursu suo exagitare plerumque solent
 Doctores. Sed irritò conatu. Est quippe ex
 sensu interno æstimanda: Quemadmodum
 enim non idem *Intelligentiæ* gradus, ita fortas-
 se neque *Voluntatis* (præsertim ubi obstru-
 fuerit) omnibus obtingit. Ineptè igitur alteru-
 trinque reputantur, quum neque *Voluntas*
Discursum, aut vice-versa per se adsequatur.
 Hoc certissimum est, in his quæ ab Arbitrio
 suo pendent *Voluntatem* immediatè decerne-
 re, non ita, ubi aliorum ratio habetur; Variis
 enim rerum effectibus variæ sistuntur Causæ,
 quæ ubi coincidunt, haud pro solo beneplaci-
 to agit Viator, sed juxta rationem Misti; Suam
 enim agendi efficaciam, aut sphæram (ut vo-
 cant) Activitatis, vendicant prorsus omnia.
 Quia porro in Causis à Deo constitutis, ipsa
 ritè connumerantur *Astra*; Intérque illa, quæ-
 dam fixa, quædam errantia; A fixis, eorum
 quæ semper eodem modo se habent; Ab erran-
 tibus, eorum quæ mutationem subeunt, Ratio-
 nem præclarè duxeris; Quæ tandem ut juxta
 propriam naturam operentur, haud tamen in-
 de ita suspenduntur Actiones nostræ, quin
Voluntati sua restet vis. Ut detur enim o-
 mnium quæ hîc visuntur *in se ipsa* ab ipsis de-

mandari *Astria*; Quia tamen non diversa solummodo, sed contraria gignunt, ista inter se temperandi pœnes humanum Genus steterit potestas. Ita si Ignem urendi dote ab *Astria* præditum dicas, & Aquam unde extinguatur, eodem beneficio eruas; Atque ita pari lege in reliquis, nisi ubi plurima in Compositionem veniant, quomodo quod diversum acciderit, novæ accedat Causæ; Cujus tamen eadem, ratio ubi quod contrarium adinvenitur, applicatum ex adverso fuerit.

Ex quibus patet, inter necessaria Contraria utique (secundum gradus quosdam) posuisse Deum O. M. ne astringeretur uspiam præponderetve invita *Voluntas Humana*, aut *Gratia Divina* deesset Authoritas. Hinc etiam haud difficilè erit (Iudicio meo) dubia circa ista emergentia inter se conciliare. Neque enim sine *Providentia Divina* Ordo, vel Fatum, neque sine *Fato* Causarum sub Conditionibus suis operantium series, neque sine diversis Causis diversi vel contrarii effectus; neque sine Contrariis demum extiterit nostra in opposita libertas. Quidam igitur in Homine voluntarii, quidam involuntarii, sive naturales. Quidam (iique plurimi) mixti motus. quædam etiam ex *Providentia particulari*, sive *Gratia Divina* in Foro Interno Actiones. quod namque fortuitum videtur, ex eo provenit, quod necdum explorentur Causæ; Unde etiam quæ occulta gliscit, *Fortunæ* ut plurimum tribuitur. quæ tamen nihil est aliud, quam Causæ, vel Causarum aliquot

aliquot latentium resultantia. Ita ut quod huic contingens, illi necessarium videatur. Desinant igitur *Deo*, vel quidem *Humana Voluntati* (uti per se agit) Necessitatem, vel occultis rerum Causis Contingentiam tribuere Sophistæ; Est enim ita liberrimum Agens Deus *O. M.* ut proximum (quod scimus) qui ad ejus Imaginem conditus, subsequatur Homo, Fatum, vel Ordo in rebus (uti leges in Republica) ut detur medium. Cui tamen haud aliter sese demiserit Deus *O. M.* quàm ut neque tollatur Systema Naturæ, sive *Providentiæ Universalis*, vel minuatur *particularis*, sive Gratia.

Quia tamen hisce omnibus serè neglectis, Doctores singuli quacunque veste stolave amicti, quemcunque Apicem, Cucullumve induci, nullam nisi ex propria Fide, propriisque Miraculis, aut nullam saltem sine illis adornari patientur *Religionem*; Si omnem eliminaverint Doctrinam quæ non hac intraverit porta, sibi ipsisque solis tandem claves servaverint, quantum (Deus bone!) invehent Tyrannidem? Præsertim, quum *Ecclesiam* suam adeo errare non posse gloriantur, ut nullum fermè Dogma sine Anathematis, ne dicam Capitis periculo rejicere, vel quidem mollire licuerit? quid tandem? Anne alicui Ecclesiæ istam *Infalibilitatis* notam arroganti, ita semetipsum mancipaverit Viator, ut reliquas omnes ubi suffragiis pares, nedum superiores fuerint repudiaverit? Anne hisce *Miraculis* steterit quia ita fieri poterunt, quum & non fieri potuisse eadem per-

tinaciâ contenderint Adversarii? Anne eandem *Fidem* iis quæ audiverint solummodo Scriptores, atque iis quæ viderint, adhibuerit? Vel quia *Revelationes* à Deo accepisse jactant sacerdotes, sibi legem confestim dixisse siverit? Insuper se ne totum ita aliquâ concluderit Ecclesiâ, ut omnes extra illam in æternum damnatos existimaverit, vel particularem ita statuerit, ut *Vniuersalem* exterminaverit *Providentiam*? Vel sub Dei *O. M.* Nomine coluerit Numen, quod Animas necessario perituras consultò, datâque operâ creaverit, infuderitque? Aut Maximam Mundi partem sempiternis Inferorum suppliciis, pro solo bene-placito destinaverit? Istorum denique omnium haud aliam quam ex eorum *Fide*, sive *Traditionibus* postulaverit rationem? Aut si altius rem ordiantur, factumne satis arbitrabitur, si ex eorum Spiritu dictante, summum (ne dicam unicum) probationis specimen attulerint? Equidem si ex istis, aut istiusmodi Documentis, aliqua constabiliiri possit *Religio*, quænam non Orthodoxa ager? Tunc autem ad veram *Religionem* asserendam, haud aliis usus fueris Argumentis, quàm quæ in falsâ imponent? Quicquid igitur occlamentent Doctores Celeberrimi, vel *Rationi* duci obtemperandum, vel in inexplicabilibus oberrandum Labyrinthis. Quia ex paucis iisquæ perceptu facilibus Doctrinis, Salutis media petenda, si *Vniuersalem* agnoverit *Providentiam* Viator. Tandem quoque ea omnia quæ multum acriterque contro-

versa,

versa, ad Theologiæ Polemicæ Candidatos re-
leganda. Ab quibus utique se haud feliciter
expediverit, quàm ex *Methodo nostra*; Præsertim
quum quæ sub Fidei velamine obvertebantur
Veritates Catholica (isto modo) tantopere o-
stendi, asseri, & Deo Patri Communi vindicari
contenderit, ut affirmari inde magis, suisque
Natalibus restitui, & melius cum humano Ge-
nere actum esse asseveraverit. Ab hisce igitur
se incæpturum spondeat Viator, ut quid deinde
præclarum adjecerint Doctores, in animum in-
ducatur. Atque ita quum *Miraculorum Fides*,
Ritus, *Mysteria*que pro Regionis Sæculique va-
rietate diversæ exigantur; quum acutæ circa
Traditiones, vel ex illis saltem elicita Consecra-
ria insurgunt Altercationes, haud ullam præ-
terea quod humano Generi constitit *Fidei*,
vel *Rationis* quidem Normam in iis quæ ad sa-
lutem æternam spectant, dari comperiet. Ad
quas etiam ita Analyticè reducuntur cuncta
particularium Religionum Magnalia, ut vix
ulteriorem alicubi substituerit finem, vel sa-
nissimum omne Theologiæ Dogma, haud a-
liorsum tendat in resolutione sua ultima San-
ctissimum quodvis Ecclesiæ Sacramentum. Ex
quo etiam fit, ut quum nihil vel severissimæ
Virtuti, vel rigidissimæ decesserit *Pœnitentiæ*,
adeò circa salutem suam æternam ex Dei Mi-
sericordia non vacillaverit unquam, Animum-
ve desponderit Viator, ut neque auxiliare ali-
quod ex *Fide* supplementum temerè recusa-
verit.

Ex quibus quum abundè constet, quid *proba*
Facultatum Conformatio ex Consensu Univer-
 sali sancita; quid porro *Fides*, sive *Traditio*
 quævis Authoritate Ecclesiæ munita inferre
 possit, ecquis non clarè cernat, quàm utiliter
 inter se disparentur? Scilicet ne quæ ubiuis
 gentium promulgantur, accipiat totas vel re-
 jiciat Doctrinas Viator. Sed ut ea quæ sunt
Rationis rectæ, ab iis quæ ad *Fidem circa præse-*
rita spectant, distinguens, suas alterutri tribuat
 partes. Ita quæ permixta ingratissimè palato
 sapiunt, per se debita quantitate sumpta Sal, &
 Saccharum condimenta sunt optima. Licet
 igitur ex *Fide* quadam etiam *implicita*, ad re-
 ctio-rem vivendi Normam ita compellatur
 nonnunquam Grex, ut ex falsa Hypothesi *Ve-*
ritates sincerissimæ suadeantur, nihilo rectius
 credit, nihilo scitiùs novit Vulgus. Ita ut Via-
 torem non moveant ista. Sed quum sublimi sit
 Animo, Interna ab externis, Certa ab Incertis,
 Divina ab humanis ex Facultatibus propriis
 ubique discriminet. quin & sereno inconcus-
 sóque animo reliqua despiciat, mediisque com-
 minationibus per totum Orbem diffusis, intrep-
 idus sui que compos evadat. De mirandis qui-
 busdam priorum sæculorum Historiis adeò
 securus, ut vera sint necne, haud multum suâ
 interesse existimaverit; Præsertim quum *Sacer-*
dotalet Ordinem quantumvis circa *Fides suas*
 rixosum obstreperumque, pugnasque non in-
 ter seipso solum, sed Vicinas Nationes seren-
 tem, in istis tamen conspirantem inveniat; Ut
 Autho-

Authoritatem suam ubique interponant, &
 tueantur; Ut nihil quæ docuerint, vel ambigi
 sinant; ut ad abstrusos difficilisque locos quos
 illi explicent, rei summam revocent; ut licitissi-
 ma oblectamenta, quæ ipsi non dispensave-
 rint, inhi-beant; Ut Cælos sine eorum ope adiri
 posse pernegent; Ut Anathemata, suppliciaque
 æterna secus sentientibus denuntient; Brevi, ut
 neque hunc Mundum ingredi, neque egredi
 sine illis satis liceat. Quæ tamen haud ita aspe-
 re accipi debent, ut istorum plurima commodè
 instituta neget Viator, aut debito orbetur Ho-
 nore *Sanctissimus Ordo*. Quapropter monendus
 fuerit, ut piæ exemplarisque vitæ *Sacerdotes*
 passim revereatur; tum ob id præsertim (uti
 sæpius inculcavimus) quod Deum O. M. coli
 demonstrent; Virtutem sanciant; Homines ob
 vitia increpent, effrenemque Vulgi licentiam
 coërceant, Media salutis æternæ in Foro In-
 terno descripta proponant; Pœnitentiam inve-
 hant; Dum Remuneratorem ostendant; Omnia
 denique in frugem corrigant. Quibus etiam
Fidei Canones nihil in oppositum decernentes,
 uti etiam Leges, Ritusque quæ in salutem Po-
 puli verrant, meritò accedant. Longè ut able-
 gentur Simultatum Odiorumque Causæ, unde
 in se alternis vicibus ita sævit Humanum Ge-
 nus. Quum enim de *Principio, Fine & Mediis*
 (saltem internis) Beatitudinis nostræ conven-
 tum sit, haud viderit quorsum de externis qui-
 busdam sive *Ritibus*, sive *Traditionibus* ita li-
 tigetur; præsertim ubi inter plurima quæ ex

Ecclesie Authoritate (neque aliter certè) piè
asciscuntur, nonnihil piè etiam ambigi posse
siverint Antistites. Ea scilicet quæ ex commu-
nibus *Rationis* Principiis, neque deduxerint
ipsi, aut ullus Mortalium satis intellexerit, vel
quæ apertam Contradictionem aliquam im-
plicant. Supra Facultatum Humanarum enim
vim, ut multa dari possint, præter aut extra ea-
rum Conformationem debitam, vix aliquid
turò statuere licebit. Sed de his satis; quum
quid Viatori Laïco ubique sit faciendum, so-
lummodò proponamus, Polemicorum Theo-
logorum scrinia adèò non compilari patien-
tes, ut sibi ipsis Magnalia, Arcanàque sua san-
ctè habeant.

Deniq; me Animo adèò non optimæ Religio-
ni infenso, aut à vera *Fide* alieno Tractatum
hunc edidisse testor; ut utramq; statuminare in
animo habuerim, dū universum commodè ex-
surgat inde Religiosi Cultus ædificiū, tota *Fi-
dei* superstruatur Machina. Sed idèò potissimū.

1. Quod *Providentiam Divinam Univer-
salem* summum Dei Attributum (nulla ratione
pro dignitate satis asserendam) vindicet. Neque
enim particularis aliqua *Religio*, vel *Fides* quan-
tumvis laxa, illam ita tuetur, ut universo Hu-
mano Generi (ex Notitiis Communibus, sive
Veritatibus nostris Catholicis) consulentem
prædicet.

2. Quod probam Facultatum Homini in-
fitarum Conformationem, usumque doceat.
Nulla enim datur *Veritas Catholica* quæ non in

FORO

Foro Interno describitur, vel non illuc saltem
necessariò reducitur.

3. Quod in controversa à controversis di-
stinguat. Qui enim ex austeris tetricisque qui-
busdam *Fidei* Articulis, *Catholicis Veritatibus*
admittis, ita afficiebantur plurimi sive saga-
ciores, sive hebetiores Laïcorum animi, ut to-
tam simul interverterent exueréntque Religio-
nem, hisce saltem *Religionis* partibus (ubique
agnitis) deinceps stabunt.

4. Quod *Concordiæ Communis* substructio-
nem agat. Dum enim huc usque de Historicæ
Fidei Thesibus varia diversarum Ecclesiarum
Autoritate fultis munitisque maximè disce-
ptatur, vel mitiùs exagitari possint quæ minùs
ad rem faciunt, vel arbitrio uniuscujusque per-
mitti, modò nulla scandali præbeatur Ansa.

5. Quòd Authoritatem, Majestatemque
indubiam Religioni, & Hierarchiæ inde Poli-
teicæque conciliet. quum enim ab indubiâ istâ
Doctrina nullus subterfugii patet locus, omnes
severo Dei ex Virtute Cultui, Pietati, Vitæque
sanctimonix unanimiter studebunt, Odiaque
simul cum Controversiis circa Religionem de-
ponentes, in mutuum illud convenient *Fidei*
Symbolum, in Religiosam illam recipiuntur Ne-
cessitudinem, ut si aliqua ex parte desciverint,
Magistratui sive *Spirituali*, sive *Sæculari* Sum-
mum Contumaces plectendi Spiritus com-
petat Jus.

6. Quòd adeò non molliat *Religionem*, ut
ejus severitati stimulum addat. Quæ namque

sub ejus obtentu crudiores nonnunquam exhibentur Doctrinæ, adeò non corrigunt, emendantque mores, ut minus sibi inde caveant Homines, dum subsidiariâ operâ maximè propitiari Numen, peccata condonari, Cælos recludi confidunt, quæ ad suas interim valent partes, haud satis advertentes.

7. Quod Sacrarum Literarum Fini ultimo Intentionique quadret. Nullo enim (uti sæpe monuimus) non ad *Veritates Catholicas* tandem vergit Salutis Doctrina, nullum non huc collimat (aut saltem collimare videtur) *Sacramentum, Ritus, Ceremonia.*

Reliquum est ut dubia quædam solvamus quæ circa hîc allata moveri possunt. Ac primò quidem Objectionibus me parcîus, nedum frigidius vel jejuniùs quàm par fuit, de *Religione sua particulari* scripsisse, Respondeo haud ad institutum meum pertinere, ut de *Religione aliqua particulari* scribam; tum præsertim de Articulis illis qui multâ contentione vexantur, sed neque ad *Laicum* necessariò spectare, ut dirimat illas controversias quas nullo satis evolverit ævo. Eoque magis quòd præter Scriptores Classicos qui venales prostant, doctissimos in omni Regione conveniat viros, qui ut opus nullum in publicum ediderint, plurima tamen ad Controversiarum solutionem idonea adferre possent. At dicent forsan *Nostrates* me disertius de *S. Scripturis* loqui debere. quibus respondeo, Neminem præclarius de

de *illis* sentire, ut qui optimas rectè beatèque
vivendi vel in æternum Leges in S. S. tradi as-
severaverim, licèt ea omnia singulæim perse-
qui non sit hujus loci. Attamen quia aliæ at-
que aliæ (præter illam quæ ex S. S. asseritur)
extitère olim, & in præsens extant *Religiones*,
haud illas ita frustrà esse censui ut non 5. Ar-
ticulos nostros (scilicet 1. *Esse aliquod Supre-*
num Numen. 2. *Numen illud coli debere.* 3. *Vir-*
utem cum pietate conjunctam optimam esse ratio-
nem Cultus Divini. 4. *Respicendum esse à pec-*
catis. 5. *Dari Præmium vel Punam post hanc vi-*
ram transactam,) tueantur & fulciant; Immo
neque gravius in *Religione* aliquâ peccari
quàm quòd inepta impiæque plurima hisce
admisceantur; Adeoque monendos esse cujus-
cunque *Religionis Cultores* ut *Fidei suæ* Arti-
culos scorsim parent & distinguant, ne eos ita
temerè cum *Catholicis hisce Veritatibus* confun-
dant. Aut si id recusaverint, in animum saltem
inducant eas à *Fide* aliqua sive *Traditione* neu-
tquam pendere: Sed in *Mente humana à Deo*
O. M. descriptas, & ubivis gentium etiam ab
omni sæculo ceu veras habitas agnitasque esse
& fuisse; Quapropter etiam per se & separatim
utriusque *Doctrinæ* (*Communis Rationis* scilicet
& *Fidei*) fundamenta jaci debent; Ne ex dissi-
mili materia extractum Opus ad ædificiorum
perperam coagmentatorum instar labascat tan-
dem & corruat. Præsertim ubi in sublimem
admodum exurgunt molem, aut ad veram cer-
tamque *Normam* haud satis exiguntur. Cæ-
terum

terum an *Articuli hi Catholici* ad salutem æternam consequendam per se sufficient, aded non disputamus, ut de Arcanis Dei consiliis piè sentire mallems, quàm certi aliquid circa ea proferre. Sed & ingentia solatia ex *Ecclesiarum Doctrinis* quæ hîc minimè adducuntur capi posse contendunt aliqui. Fateor; sed quæ ad institutum nostrum utique non attinent, cum in *Fidei* potissimè exercitationem proponantur; Quin & acriter controvertantur, neque ullo satis nisi *Revelationum* nobis ipsis immediatè factarum testimonio probari possint, ut taceam haud constare, num ex plurimis quæ hunc in finem à Doctoribus adjici solent, magè probus vitæque integer evadat homo. Quod tamen summum *Optimæ Religionis* indicium criteriumque dixerim. At causabuntur saltem nullum ex *Veritatibus nostris Catholicis* discrim ostendi sive modum sive medium, unde *peccatorum Remissio* fiat. Sed & hoc quoque ad *Argumentum* nostrum non spectat, Quia cuncta Dogmata unde arcana Dei consilia patefiant, à *Fide* potius quàm à *Communi Ratione* ortum ducunt. Ut hæc igitur è *Fidei* principiis evincenda sint; quum ex *Communi Ratione* nihil aliud occurrat quàm verè pœnitentibus ex ingenti Dei erga peccatores misericordia remissa iri peccata; Neque ulterius quidpiam solidè nisi ex *Revelatione* (ut supra) nobis ipsis factâ, (aut saltem *Ecclesiæ Authoritate*) astrui posse. Sed & tum Præmii tum Pœnæ consilia vel causas intimas occultis Dei Judiciis luben-

ter permittimus, ut qui satis habeamus, nosse
Deum pœnas peccatis pares remitti; dum Præ-
 mia non pro internarum Animæ nostræ Ope-
 rationum, vel internorum Operum ratione so-
 lummodò, sed pro immensa sua bonitate &
 misericordiâ largitur. Demùm hoc etiam ad-
 vertant, num facilis illa *Condonationis peccato-*
rum ex Fide quâvis (quantumvis laxâ) ostenta-
 tio, severam illam Virtutem ex quâ Dei con-
 sortio digniores reddamur, promoveat. Cùm
 ex spe *Veniæ* promiscuè Gregi (tum ex fide
 sola alicubi) factâ procliviores in peccata ruë-
 re homines passim videre sit. Quæ in Civilibus
 haud secus ac in Divinis Legibus observare
 licuerit. Si enim quæ de Civium delictis co-
 gnoscit Judex; passim invulgârit dira quidem
 horrenda ut sint homicidii, furti, adulterii, &
 falsi testimonii Crimina, se tamen à Benignis-
 simo Principe impetraturum ut (modò pœni-
 tentia simul adhibeatur) à criminibus suis ab-
 solvantur, nonne plura ita patrata jri scelera
 illicò conjecerit Viator? At dicent, in despe-
 rationem adigi peccatores posse, ubi *Dei Mi-*
sericordia in humanum genus non satis inculca-
 tur. Verùm enimverò si pœnas pro delictorum
 dimenso solummodò irrogare credatur Deus,
 haud ita in desperationem transversi ex eorum
 Doctrinis agentur homines; Quum se plecti
 potius quàm *Iustitiam Divinam* non expertos
 fuisse in meliorem partem accipiant, ut qui
 haud alias pœnas ab illis olim exacturum Nu-
 men, (præsertim ubi deinceps Criminum verè
 pœni-

poenituerint) pro misericordiâ suâ piè apud se reputent; Quapropter sobriè atque intra terminos de suppliciis futuris decernant *Antifister*. Nisi ubi datâ operâ vel elatâ (ut ajunt) manu in Deum peccaverint homines , quin & se ita peccaturos vel in æternum (etiam invito Numine) voverint. Hujusmodi enim peccatoribus (si qui fuerint) nullum grave nimis aut atrox supplicium vel ex communi sententia denuntiari potest . Ut horum igitur longè diversa ratio habenda sit , atque eorum qui ex humorum motu , pondere vel irritatione labe aliquâ universo humano generi (pro *Belluina Natura* in illis luxuriante) communi sese commaculaverint. Sed hæc ex *Communis Rationis* principiis tantummodò deducimus. Si quæ insuper occurrant *Dubitationes* , eas ex Scriptis nostris (ubi attentè leguntur) solvendas relinquimus ; Nihil hîc interea contra *Fidem* aut *Bonos Mores* à nobis ultrò scriptum esse profitentes. Omnia tandem *Ecclesiæ verè Catholicæ* judicio submittimus.

Faxit Deus *O.M.* ut ad ampliandam ejus Gloriam , Pacémque Communem stabilendam cedant quæ hîc exaravimus.

F I N I S.

SI tamen cujusvis Religiosi ordinis in quacunque Mundi plagâ obtinentes *Sacerdotes* (universos enim provoco) ea quæ hîc attuli, improbant, meque subinde ceu *Laici* personam non satis pro dignitate sustinentem redarguunt, illi quidem circa hæc *Quæsitæ* sententiam suam ingenuè exponant, ut tandem dirimatur *Quæstio*, annon ex hiscè *Divinæ Universalis Providentiæ* principiis incæptanda stabiliendâque potius sit *Orthodoxa Religio*, quàm ex eis *Fidei* thesibus, quæ à *Revelationibus* quibusdam particularibus in aliqua orbis regione particulari (ceu olim factis) deductæ, *arcana Dei consilia* ita posteris vel in omne ævum patefacta esse supponunt, cùm nihilominus earum præcipuæ partes à *Scholis* passim acriter sævèque controvertantur. Adcò ut quantumvis *Thesum* illarum in Theologicis egregius esset usus, annon fateri tamen necessum sit priorem potiorémquæ *incontroversis*, quàm *controverfis* Principiis deberi locum. Neque *Veritatum Catholicarum* fericm *Revelationibus suis particularibus* intervertere conentur *Sacerdotes*, sed id potius disquirant, an ex *Revelatione* quâvis particulari *fidei* Dogma aliquod tutò statui possit, quod non etiam citra illam facilè amplectatur prudens *Lai- cus*.

1. An alius verus, ac idem Optimus Maximusque

ximúsque Deus , aut Pater Communis ab omni humano genere rectè vocari possit , quàm qui *Providentiâ Vniversali* utens , cunctis hominibus ita consulit , ut unà cum *appetitione* statûs æterni beatoris , quàm illorum animis indidit , *Media* porrò quædam communia , commoda , efficaciqué ad statum illum consequendum subministret ? Annon falsi porrò Dei cultûs crimine teneretur *Laicus* , alium , quàm qui *Providentiâ Vniversali* utitur , colens Deum ? Annon læsæ etiam *Majestatis* , *Benitatisque Divine* , ipsiúsque *Atheismi* reus esset , qui *Providentiâ* hanc *Vniversalem* constituerit vel exterminaverit ?

II. An *Providentiæ* hujus *Vniversali* in iis quæ ad salutem æternam attinent , vestigia alia communia per totum terrarum orbem ab omni sæculo patuere , vel patent , quàm in quinque supradictis Articulis , scilicet. 1. *Esse supremum aliquod Numen*. 2. *Numen illud coli debere*. 3. *Virtutem & Pietatem unà cum fide in Deum* , amoréque ejus intimo conjunctam , esse præcipuam partem *Cultûs Divini*. 4. *Respicendum esse à peccatis*. 5. *Premium vel Panam post hanc vitam dari*.

III. An aliquid quinque illis *Articulis* addi possit , unde magis purus , castusque exhibeatur Deo cultus , aut magis integer vitæ , probúsve evadat homo , ubi *Articuli* illi ritè explicentur , & in suam ultimam latitudinem perducantur ? Annon is optimus porrò *Religionis* finis & usus ?

IV. Annon ea quæ ex *Authoritate*

SS.

§ 5. *Codicum* (ut vocantur) quovis sæculo vel regione receptorum hisce addi solebant , vel solent , sint suâ in Origine suspecta , involuta , & controversa , quin & à Cœtibus illis , quibus *aliæ* placuere *Fides* , toto genere rejecta , uti quæ nullâ Demonstratione necessariâ fulciantur ? Tametsi enim indubium sit Axioma , *Deum Summum veracissimum esse , quin neque fallere , neque falli posse* , quî tamen mutuò probabunt diversi in diversis mundi partibus sive *Legislatores* , sive *Sacerdotes* 1. *Deum Summum proprio ore , vel (juxta aliquos) Angeli aut inferioris alicujus Numinis ore locutum fuisse* . 2. Vel sermonem illum in memoriâ eorum servatum , aliisque subinde fideliter recitatum fuisse . 3. Vel Exemplaria vera sermonis illius posteris consignata fuisse , adedò ut nihil ex Amanuensium vitio vel incuriâ sequentibus sæculis superadditum , demptum , vel immutatum esset . 4. Sermonem illum particularem particulari *Legislatori* vel *Sacerdoti* factum , non tantùm ad omnes alios *Legislatores* vel *Sacerdotes* necessariò spectare , sed & ipsos *Laicos* ita ubique obstringere , ut ad *novas* , & ante id temporis incognitas , *Leges* , vel *nova Fidei Dogmata* acceptanda inde impelli possint ; Præsertim ubi à *Rectæ Rationis* principiis desciscere vel decedere eam ob causam cogerentur . Ut hoc tamen (observatu dignum apud *Laicos*) intersit , quòd ex eis quæ à *Legislatoribus* editæ (ut aiebant) *ediecta promulgabantur* , magis æqui , concordésque ut plurimùm redderentur populi , sed ex eis quæ à *Sacerdotibus* , vel *Oraculorum interpretibus*

pretibus sive Venalibus, sive Nugivendis, magis iniqui sapiens, discordesque.

V. Annon etiam inter Cœtus illos particulares, qui in *Codicis* alicujus *Sacri* verba jurarunt, *Secta* complures & *Schismata* suborta sint, dum aliæ & aliæ interpretationes sensus *Codicis* adducuntur; Quas etiam ita mordicus tuentur quacunque ex parte *Antistites*, ut greges suos in bella internecina compellere, quam à sententiis suis discedere, satius ducant? Cum tamen eorum *Controversiæ* nulla ratione dirimi queant, nisi linguas cunctas ediscere, scriptores cunctos celebriores perlegere, doctiores etiam, qui non scripserunt, consulere, totum ævum denique in iis discutiendis peragere, cuivis hominum potis esset, aut aliquis saltem *Controversiarum* illatum ex consensu communi *Summus* constitueretur *Index*. Sed neque *Prophetias* suas, vel *Miracula* ad controversias diluendas temerè hîc interponant *Sacerdotes*. Ut concedatur quippe aliquos (sive *Prophetas*, sive *Sibillas*) spiritu divino afflatos quondam fuisse, disquiri tamen debet, num ita luculentum temporis fuerunt eorum *Prophetiæ*, ut distinctam *effigiem* personæ alicujus venturæ, simul cum *Nomine* & *historiâ* ejus perpetua, sed præsertim *Miracula* (si quæ ederentur) satis præmonstrata fuisse constet. Sed & ubi hæc omnia darentur, an ex *Miraculis* ita editis ea alicui homini vel personæ adhibenda sit fides, ut illum *arcanorum Dei consiliorum* conscium fuisse, aut potestatem confluendi *Novam Religionem* à Deo Summo habuisse, tutò satis statuere

merit *Laicus*, etiamſi pro numero Articulo-
rum in *Religione Novâ* extantium, *Miracula*
nova ſingillatim in eorum ſanctionem paſſim
parrata eſſent; Cùm vaga quædam *Miracula*
à Magis & Incantatoribus facta, quin & à præ-
ſtigiatoribus & Impoſtoribus populo oſtenſa
uiſſe paſſim teſtentur Hiſtoriæ; ſed ut nullus
Novus tamen *Religioſus* indè odornaretur
Cultus.

VI. Ut detur inter multos, qui exiſtere,
vel extant *Sacros Codices*, unum aliquem (reli-
quis ſepoſitis) indubiè recipi, controverſiasque
omnes tolli poſſe, inquire tamen debere, num
Nova quæ exinde procùduntur *Dogmata*, hu-
mani generis *Bono* ab *Antisſtitibus* promiſcuè
evulgentur; tum ea præſertim quæ vel *Præde-
ſtinationes ad ſalutem*, aut *damnationem æternam*
ex mero Dei beneplacito invehunt, vel quæ
Crimina ex ſola fide elui poſſe docent, vel ea de-
mum quæ *remiſſionem* integram ex Clavibus,
ſive Potestate divina Sacerdotibus tradita
ſpondent, cùm quocunque modo ſibi minùs
indè proſpiciunt homines, utpote qui vel *æter-
num Dei Decretum* tanquam unicam futuri poſt
hanc vitam ſtatiùs cauſam ſuſpiciunt, vel qui
ſalutem ſuam æternam non magno negotio
ſaltem (citra ullam ſerè *Operum* ſuorum ratio-
nem) comparari poſſe confidunt, vel qui alio-
rum *ſubſidiariâ operâ* meritòque uſi, quæ ad ſuas
ſpectant partes deſtituunt & negligunt, vel qui
ſaltem remiſſa iri peccata ex *Sacerdotum Abſo-
lutione* in animum inducunt; Cùm hoc pacto
non ſolùm *Providentiam Divinam Vniverſa-
lem*

tem in quorundam sæculorum & regionum angustias conjici, sed & *Virtutis severitati*, ac *Religionis castitati* quàm plurimum adimi, quin & odia rixasque immanes inter greges feri passim observare liceat, tametsi *fidei eorum Dogmata* cautè rectèque (quantùm fieri potest) edisserantur. Cùm id ingenii hominibus ingenti spe *Misericordiæ* lactatis obtingat, ut suavius inde peccent, quin & peccatis illis, in quæ brutali quadam propensione feruntur, eò magis indulgeant, de *Legum observantiâ* minùs solliciti. Adeoque ut concedatur, *Dogmata Fidei* supradicta vera esse, num ita bona utique sint, ut Deus *Pater Communis* ab omni humano genere eò certius agnoscatur, vel *severa Virtus Pietasque* magis indè sanciat (nisi restrictio summa adhibita sit) meritò exagitari posse.

VII. Annon meditationibus piis, sermonibus sanctis, & actionibus denique probis in Summi Dei honorem, & Proximi bonum factis totum meliùs infumitur tempus, impenditurque studium (quum justum perpetuumque humanæ vitæ exercitium in se contineant) quàm in *Controversiis* illis exagitandis, quæ cum à *fide simplici* sive *Traditionibus* per plurima sæcula traductis pendeant, sua in origine ita sint dubiæ, ut neque *Controversiarum* illarum causæ principiæque satis adstrui, neque *Consektaria* indè deducta satis affirmari, vel *nodis scrupulique* inde orti ex communi *Rectæ Rationis* criterio satis solvi eximique queant, adeò ut nisi ex supposito hypotheticoque prorsus modo

modo *Quæstiones & Responsa* , quæ circa subje-
ctum *Controversiarum* illarum moveri vel ad-
ferri solent, in medium adducantur, vel *Contro-*
versie ipsæ (quod optandum esset) è Scholis,
ipsorumquè hominum animis ejciantur , de
Pace concordiaquè humani generis desperan-
dum sit.

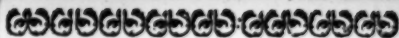
Hæc igitur suo ordine retexant , expen-
dantquè *Sacerdotes* , atque ea quæ dubia ex
Communis Rationis Norma videri possint , ex
ejusdem *Rationis* principiis solvant , ut indè ad
ea quæ sunt *Fidei* fiat transitus. Cùm utrique
sua obringat provincia , sed nec ulla præclara
satis *Fidei* , quàm ex *Recta Ratione* conciliari
queat autoritas. Quantumvis enim supra *Ra-*
tionem planè existat *Fides* , haud aliter tamen
satis solidè statuminari , stabiliri què posse exi-
stiment,quàm ut *intellectus* non solummodò sit
in ordine ad *Fidem* illam , sed ut prævia sit *Re-*
cta Ratio , antequam commodus aliquis dari
possit *Fidei* delectus . Cujus tamen partes ita
minutatim exequi illis opus est , ut non idèdò
totum aliquem Librum , sed nec textum ejus,
vel versiculum aliquem tanquam authenticum
indubiumquè acceperint *Sacerdotes* , donec sin-
gulæ ibidem loci propositiones juxta *prædicata*
& *copulas*, ad debitum *Facultatum* humanarum
examen perducantur, ex earumquè testimonio
ceu *veræ* comprobentur, vel ceu *verisimiles*, aut
possibiles tantùm accipiantur, vel ceu *falsæ* tan-
dem prorsus eliminantur. Neque igitur contra,
vel quidem præter *Rationem* , ullam tueantur
Fidem *Mythæ* , sed eam solummodò quæ ex

Rectæ *Rationis* principiis ita contextitur, ut *oc-*
culta *abditâque* licet, *vera* *genuinâque* tamen,
nedum *præcipua*, *perpetuaque* ejus haberi possit
pars. Cujusmodi sancta omnis virorum probor-
um circa *futurum* *visæ* *statum* *beatior* *fides*,
non ita circa *res præteritas*, & *priorum sæculo-*
rum *gesta*, vel quæ *captum humanum* prorsus
superant, uti quæ hominis intellectui (nisi ex
Revelatione sibi ipsi immediatè facta) non satis
constent, vel ab *aliena auctoritate* ita pendeant,
ut citra *Authorum* *Egregiorum* testimonia
neque internosci, neque credi possint: Qua-
propter etiam *luculentiores Fidei theses* *Articu-*
lis *nostris Catholicis* (ad auctarii vel *ἐπιμάρτυρον*
modum) addi, adjici, vel alicubi (ubi opus est)
assui potius optaverim, quàm indi, inseri, aut
intexi, ne *Verum* à *Verisimili*, à *Possibili*, & à
Falso incautus haud satis distinguat *Laïcus*.
Quòd etiam in cujusvis *S. Codicis* explicatione
animadversum vellem. Neque est igitur, ut
propter *Quæstia* hæc contumeliam mihi affi-
gant *Sacerdotes*, cum omnes *saniores Fidei ar-*
ticulos non sartos tectosque tantum servari de-
bere, sed & in hominum animos sub *conditioni-*
bus suis induci iterum atque iterum profitear.
Quî enim *Articulos* nullam contradictionem
implicantes respuerim, ubi *Sacrosancta Eccle-*
siarum auctoritas eos comprobaverit? Sed neq;
objiciant, *Articulos* hosce *Catholicos* ceu
Media sufficientia ad salutem æternam com-
parandam à nobis proponi. Nihil enim de *Me-*
ditorum sufficientia, sed neque de *arcanis Dei con-*
siliis (uti antea dixi) prudens statuerim. Immo
hoc

hoc potius à Sacerdotibus rogatum vellem, ut
demonstrent, an alia lege *Providentia Divina*
Universalis propugnari satis ubique, & salvari,
vel citra *Providentiam* illam verus, idemque
Optimus Maximusque perhiberi possit Deus.
Sed & perpendant quoque annon compluri-
mæ, quæ hisce ex *mera Fide* adtexi solent,
Doctrinæ, magis ambiguum & obnoxiam, ne-
dum magis lubricam reddant *Religionem*, adeò
ut sive duræ plus justo ex rigidis decretis, sive
quidem molles nimis animùmque laxantes ex
impunitate peccatorum concessa, fuerint, peri-
culum subsit, ne tota intercidat Theologica
eorum Doctrina, atque simul cum perplexis,
adulterinis, vel spuriiis, ipsæ sinceræ, sanæ, legi-
timæque exuantur Religionis partes; Quum
deliri quidam vel temerarii homines, delectu
hîc non satis utentes, *Deum nullum* aut *Religio-
nem nullam* credendi ansam inde arripiant, quin
& id ipsum (vel ipsa conscientia reluctante) ex
ineptis vitiosisque argumentationibus evincere
conentur, quod tamen pervicaci & infenso ani-
mo, invitoque (ut ajunt) *genio* ab illis factum;
cum quæ scitu necessaria, neminem latere
possint. Tamen si enim leviculæ quædam Ve-
ritates ex falsitatibus admistis obrui possint, ad
lignorum rariorum instar, quæ ut aquis super-
natent, ex pondere adjecto tamen in altum de-
primuntur, donec ad separationem devenia-
tur, & gravante sublato pondere, emergant
rursus, lucique restituantur, Ecceui tamen men-
tis compoti non patet Veritas illa, quòd sit
Summus aliquis Deus? Ecceui non aliquis sal-

tem etiam in foro interno indicitur *Religiosus*
ejus cultus, adeò ut ab *Atheismi* simplicis vel
arselias crimine nemo ex inscientia quavis
sefe satis purgare queat? Quæ obiter monui,
ut constet, quanti intersit puras defœcatâsque
intellectui sistere Doctrinas. Ut potissimum
igitur in id redeat omnis disputatio, num certa
satis *Æternæ Religionis* fundamenta aliter
quàm ex *Methodo* nostra jaci possint, quum,
ut reliqua mittantur argumenta, haud unquam
(putò) evicerint Sacerdotes, quin ut ab *Articu-*
lis hisce Catholicis rectiùs tutiusquè, quàm à
Revelationibus vel *Prophetiis* quibuscunque
non inchoanda tantùm, sed ubique etiam pro-
paganda sit *Orthodoxa Religio*; cùm nihil ita
obstat, quo minus in quavis orbis plaga (nulli
enim particulari regioni, vel sæculo sese obli-
gat Deus) sua *fidei* stet Dignatio. Haud enim
meram fidem alicubi præponendam esse autu-
ment, ne ad salicis instar, quæ semen emittere
dicitur, antequam maturitatem sentiat (&
αισθητικός ideò appellatur) sterilis & frugi-
perda sit *fides*. Atque ita circa *Quæstia* nostra
Doctiorum sententias candidè exposcimus,
cum uti piè credere quædam, ita nonnulla
etiam piè ambigere *Laicis* fas æquum-
que esse censea-
mus.

De

De Vita humana, Philo- sophica disquisitio.

PRIMA fuit quondam genitali semine VITA,
Procurasse suas doses ubi Plastica Virtus
Gestiit, & vegeto molem perfundere succo,
Signantesque notas quibus heic distinguitur omni.
Humanum genus à bruto, compingere belle:
Inque suas classes describere munia quæque:
Venturique status vestigia ponere certa:
Insta multiplicis colere & plantaria Visa.
Ast unâ (ut quæ sit sortis præsaga futura)
Externam cauto formam cohibere recessu,
Dum conspirantes possint accedere Causæ,
Et totum tuò liceat proludere fatum,
Gnara sat interea, fabrica hæc cùm forte labascat,
Occiduo semet totam subducere tecto,
Sub propriisque operis nec posse perire ruina:
Quin ita cùm maneat, simul ut sit tota superstes,
Corporis & fabricam condendi calleat artem,
Confestim sese Artificis promovere periti
Vti materia quavis, tum condere posse
Mox aliam asque aliam, numeros dum compleat o-
mnes

Quos ferat heic Fatum, det verū aut seansilis ordo.

ALTERA materno tandem succrevit in Arvo
Exiles spumans ubi spiritus induit Artus,

Exertisquē simul miro sensoria textu
Cudit, & hospitium menti non vile paravit,
Quæ calo prognata suas mox inde capeffat
Partes, atque pigro se totam corpore miscens
Corrigat ignavum pondus, nec inutile sistat.
Scilicet haud tantas utero committeret arēto
Plastica vis vires, ubi nullus viribus usus;
Organa vel sensūs survo concluderet antro
Quō vel nulla patent objecta, aut fœda paterent;
Aut sineret mentem squallere in carcere cæco
Indiciis nullis ubi se vel proderet unquam,
Ni citò venturæ fuerit cūm conscia Visæ
Intus adornasset quæ nobis Commoda cuncta.

TERTIA nunc agitur, quā Scena recluditur
ingens,

Cernitur & Fœdum Cæli, Terræque Theatrum,
Congener & species, rerum variatæque forma,
Et circumferri, motu proprioque vagari
Contigit, & leges æternæque fœdera Mundi
Visere, & osiduo redeuntia sidera cursu;
Vnde etiam vitæ Causas nexumque tueri
Fas erat, & summum longè præsciscere Numen,
Dum varios mirè motus consemperat orbis
Et Pater, & Dominus, Custos & Conditor idem
Audit ubique Deus; Quid ni modò QUARTA
sequatur?

Sordibus excussis cūm Mens jam purior instat,
Auctæque doctrinis variis, virtutēque pollens
Intendis vires, magis & sublimia spirat,
Et tacitus cordi stimulus suffigitur imo,
Vt velis heic quisquam sorti superesse caducæ;
Expetitūque status felicior ambitiofi

Risibus

Ritibus, & sacris, & cultu religioso,
Et nova succedit melioris conscia Fati
Spes Superis hærens, toto persuasæ calo,
Et sese sancto demittit Numen Amori,
Et data venturæ non fallax tessera vitæ,
Cumque Deo licuit non uno jure pacisci;
Vt mihi seu seruo reddatur debita merces,
Filius aut bona adire paterna petam, mihi sponsor
Sit Fidei Numen; Mox hanc sibi exuo vitam
Quæ terris proprior, nec dum purgatæque forsitan
Aut asserta fiet, tenuæ & simul exuo velum
Æereum, primo quo mens est acta vehic'lo
Ad superas auras, tum (ne jam pristina poscam
Gaudia, consuetæ repetenti consortia carnis)
Induit ætherem me totum corpore Virtus
Plastica, tum major rerum mihi panditur ordo
Deliciæ surguntque aliæ quàm limine cæli
Percipiam facilis; tandem proprio quoque jura
Vti jam cupiam, fato nec subditus ipsi,
Cælestique simul vestiri corpore vellem,
Quo celsas Superum possim conscendere sedes,
In cælisque ipsis latè suffragia ferre
Liberæ, ceu Divus voto & simul annuit omni
Ille Deus, cuius non terris Gratia tantum
Sed cælis prostat; Quid ni modò QUINTA se-
quatur,

Et SEXTA, & quicquid tandem Spes sanctior
omnis

Ac Amor, atque Fides à Numine postulet ipso?
Scilicet hand frustra nobis Spes inditur illa
Quæ fines rerumque modos ita transilit omnes,
Vt petat immensum, crescens ex fomite semper:

*Incaſſum nec cedit Amor, qui captus ab alio
In Numen redit, & commercia mutua pangens
Intima perpetuæ conjungit fœdera vitæ:
Sed nec vana Fides tot prædita viribus, omnes
Vt penetrans calos, ſe Numine figat in ipſo,
Donec ſit Vitæ compos conſorſque futura:*

*Vt pereant ex morte ideò, Timor, Ira, Libido,
Et Siſis, atque Fames, tum ſenſus craſſior omnis
Quo fruitur juvenis brutorum more ſerino,
Sed quem dimiſit cum corpore ſolvitur iſto,
Haud unquam fraudi nobis erit ulla facultas
Quam peperit coluitque ſimul maturior Ætas,
Agnoviſque Deus ceu pura Mentis Alumnæ,
Et comitem calo juxtim velit eſſe perennem:*

*Quid quod quæque ſequens ita ducat VITA
ſequentem*

**Ordine perpetuo citius quàm PRIMA SECUN-
DAM**

Et Numen votis præſtans potiora ſuperſis.

De

De Vita cælesti, ex iisdem principiis conjectura.

TOto lustratus Genio, mihi gratulor ipse,
Fati securus, dum nec terroribus ullis
Dejicior, tacitos condo vel corde dolores,
Sed lætus mediis ærumnis transigo vitam,
Invisisque malis (quæ terras undique cingunt)
Ardenti virtute viam super Æthera quærens,
Proxima cælestis præcepi præmia vitæ,
Ultima prætento, divino nixus Amore
Quò simul exuperans creperæ ludibria sortis,
Barbara vesani linquo consortia sæcli,
Auras infernas diffians, spiransque supernas,
Dum sanctis memet totum sic implico flammis
Hisce ut suffultus penetrem laquearia Cæli,
Atque novi latè speculer magnalia Mundi,
Et notas animas (proprio jam lumine pulchras)
Invisam, Superùmque choros, Mentèsque beatas;
Quæis aveam miscere ignes, ac vincula sacra,
Atque vice alternâ transire in gaudia, Cælum
Quæ dederit cunctis, ipsis aut indita nobis,
Vel quæ communi voto sancire licebit:
Ut Deus interea cumulari sua præmia, nostrum
Augeat indè decus, proprioque illustret Amore,
Nec Cæli Cælis desint, eternæve vitæ
Secula, vel sæclis nova gaudia, qualia totum

Aevum nec minuat, vel terminet Infinitum,
 Hu major desit nec Gratia Numinis Alma,
 Quo miris variata modis hæc gaudia crescant,
 Excipiâtque statum quemvis felicior alter,
 Et quæ nec sperare datur, sint præstita nobis,
 Nec nisi sola capit quæ Mens Divina, supersint;
 Quæ licet ex sese sint perfectissima longe;
 Ex nobis saltem mage condecorata videntur,
 Cum segnes Animas, Cælum quas indit ab ortu
 Exacuat tantùm labor, ac industria nostra,
 Ac demum poliat Doctrina, & moribus illis,
 Ut redeant pulchræ, dotem Cæloque reportent,
 Cum simul arbitriis usi mala pellimus illa
 Quæ nec vel pepulit Cælum, vel pelleret olim,
 Ex nobis ita sit jam Gloria Numinis ingens
 Auctior, in cælos quoque Gloria nostra redundat,
 Et quæ virtuti sint debita præmia nostræ,
 Vel Numen solito reddunt felicius ipsum,
 Amplior unde simul redhibetur Gratia nobis
 Quam vel calisibus primum quos protulit ævum,
 Cum status iis cunctis qui sit præclarior, ortu
 Hunc habeant ipso, magna & vi Numinis, illis
 Quæ dedit esse Deos; sed quæ jam Gloria nobis
 Parta ita sit virtute pia, proprioque labore,
 Vt facile heic Numen voto respondeat omni;
 Sic ubi jam sese vellet Mens nostra tueri
 Quæ per corporeas rimas ut fulserit olim
 Nullo se Terris vel lumine cerneret unquam,
 Confestim Numen sic sese ostendit, in illo
 (Ceu Speculo) ut liceat jam sese noscere totam,
 Ejus & in speciem pulchram componere formam:
 Sic ubi Libertas chara est per amana locorum

Con-

Conspicua innumeris *Caeli* discurre fas est,
Deliciasque Loci cuiusvis carpere passim,
Atque vices illis rursus præbere recentes,
Aut magis si reliquis locus heic arrideat ullus
Non diversari tantum, sed ponere sedes:

Sin placet ex *Cælo* miseris succurrere passim
Quos terris fors dura premis, vel præmia ferre
Fortibus atque piis, dat nobis Numen ut usi
Non precibus tantum liceat, sed legibus illis
Provida quævis æquè cunctis sua Gratia constat
Ac ope mox illis, hos vel mercede juvemus.

Sin placet *Heroes* veteres qui intulit *Astria*
Prisca Fides, fecere Deos præclaræque gesta,
Illic suspicere, & demum reverenter habere,
Cum quos heic alii ex humili virtute parant
Ad Superos aditus, illi vel fortibus ausis
Evicere olim, mox tum distinguere vultus
Tum jubar heic licet, & radiantes visere frontes,

Altior ast *Animo* si contemplatio fixa est
Cuncta ad aperta patent nobis jam scrinia *Cæli*
Arcanasque Dei rationes nosse juvabit,
Et quo consilio *Mundus* sit conditus olim,
Cumque hæc arbitrio, sint illa at subdita *Fato*
Omnia tum pugnent ferè, quæ Deus ordine longo
Efficit ex istis peritura ut machina perstet:

Sin magis *Cælesti* jam delectamur *Amore*
Solvimur in flammis, quæ se lambuntque fovuntque
Mutuò, & impliciti sanctis ardoribus, unâ
Surgimus amplexi, vinculo junctique tenaci
Partibus & toto miscemur ubique vicissim,
Ardoresque novos accendit *Numinis* Ardor.

Sin laudare Deum lubeat, nos laudat & ipse

Concinnis atq; Chorus Superum modulamine suavi
Personat & Caelum, prostant & publica nobis
Gaudia, & eduntur passim spectacula lata,
Fisque Theatralis quasi Caeli machina tota.

Hanc mundi molem sin vis replicaverit ingens
Numinis, atque novas formas exsculpsit inde
Dotibus ornatas aliis, magis atque capaces;
Nostras mox etiam formas renovare licebit,
Dotibus ut sit mens instructior, atque voluntas
Auctior in tantum, ut possit jam pluribus uti
Arbitriis simul, & magis prompta & spissa subinde
Consummata magis tum Gaudia nostra resurgant.

Hæc si conjecto, mortali Corpore fretus,
Corpus ut exuerim, Quid ni majora recludam?

Hæred.

Hæred. ac Nepot' fuis.

SI Tibi chara Dei sunt jussa, & jussa Parentis,
Si cupis hac vita tum meliore frui,
Ex virtute pia Numen venerare supremum,
Misia nec desint vota, precesque bonæ,
Spes intensa simul figatur, Amorque perennis,
Haud alibi tandem gaudia fige tua;
Si maculis Animam conspurcant crimina sæda,
Commissi pudeat, pæniteatque mali,
Dia tibi dederit nullum cum gratia signum
Vnde magis constet spiritus intus agens,
Huc licet accedant, Ritus, Mysteria, Sacra,
Haud aliter labe emaculare, queas;
Haud crucient animum, quæ circa Religionem
Vexantur lites; sis modo visa proba;
Firma fidesque tibi, quæ feri conscia fati
Te lætum mediis reddat ubique malis.

" *Libus amotis pateas nisi janua Cali,*
 " *Nec tuta ad superos nec via certa foret ;*
Sacra piè credas quovis miracula sæclo :
Nam quorsum dubites, quæ dubitare nefas ?
Ne facilem fucum faciant tamen ista, memento,
Sapius ex fictis Dogmata vera sequi,
Impia non idcò simul hinc vel dura trahantur
Dogmata; sed sano percipe quæque modo;
Incumbens studiis ea selige quæ tibi rerum
Consignant causas, judiciumque ferunt,
Eventusque docent, quo possit nulla latere
Seu veri Ratio, Normæve reëta Boni.
 " *Cunctorum vivis vitas, & transigis æva,*
 " *Si modo nosse satis, quæ potuere, potes.*
Pru lens fortunâ cautus sis atque secundâ,
Prospera cum soleant nulla manere diu.
Sin adversa cadunt, audentior erige mentem ;
Maturis supra consiliisq; malum,
 " *Qui non fortunæ satis hic occurrit utrique*
 " *I, propriæ tandem victima sortis eris.*
Quos habeas redditus in partes divide seruas,
Prima tibi sumptus eroges atque tuis.
Sumptibus expensisque vagis, pars altera prostes,
Auxilium miseris ut tamen inde feras.

Tertia

Tertia tota tua tuto servetur in Arca,

" Par aliter subitis casibus esse nequis.

Si firmum validumque tuum vis reddere corpus

Obtusis gladiis, vel tibi lusus erit

Asper equus flexis vel sit moderatus habenis,

Aut facili salta duc choreasque pede,

Absit venatus creber, quid inanius illo,

Qui duce gestires currere ubique feras?

Iura sodalium legesque ediscito primum:

Post tibi quærendus verus amicus erit.

Hunc inculpati mores, & sanctius almae

Virtutis studium, nota fidesque probent.

" Quos vitium jungit sociali sœdere, peccant

' Spisius, admissum congeminantque malum:

Hostem ne spernas, quod mens inconscia pravi

Terrores abigat, dejiciatque metum.

Nam quis contemnis scopulos, quod fida carina

Visa sibi, in Syrtes impuleritve ratem?

Vel quis Cardiaci quamvis munitus, in hostis

Incursum sævos non sibi tela parat?

Linguas discite prius, peregrinas visere terras

Quum cupias; mutum ne videare pecus:

Urbes hinc lustra, queis legibus atque reguntur

Perspice, qui mores, quæ quoque sacra vigent.

Inter

Inter se demum licet hæc conferre; sed uti
Te patrio tantum more, soloque decet.
Sponte tua si castra petis, semestre teratur
Tempus; ut hinc belli munia nosse queas,
Area virtutis patet heic, homini quoque quantum
Præstat homo videas; cætera cura, labor,
"Vtilis ut patriæ sis, artem discere Belli
Fas est; at non ut crimina quæque patret.
Aulam nosse satis, Regem cole legibus; absis
Ambitio turpis, præmia nulla pete,
Quæ tibi non dederis virtus; sic transige vitam,
Intentus studiis ut simul esse queas:
"Et patriæ pro sis; Dubia sub sorte laborans
"Angitur, officium negligit atque domi.
Vxorem si vis castam, sis castior ipse,
Iura tui servans inviolata Thoris,
Hæc si peccarit leuius; non ira creetur,
Sed Pudor; est aliquid pœnituisse mali.
Sin gravius peccet, parcas, mala fœmina, ut anguis
Caudâ, vel saltem læserit ore fero.
Officii memores ut sint Nati, atque Ministri,
Nec furor hos plectat, laudet amorve nimis.
Quin simul exemplo præsis, tibi namque jubendi
Fas est cum tantum quæ facis illa jubes.

"Vt

"Vt vitium lædat semper, mage crimina nulla

"Sunt probro, quàm quæ turpiter acta domi.

Sic bona redde bonis, simul ut majora rependens

Acceptum referas exsuperéque Bonum.

Sic mala redde malis, vindex Deus ut simul adfuit:

"Se lædit, qui se lædere sponse cupit,

"Acceptum quò te præstes hominique Deoque,

"Non bona tu tantùm, sed mala vince Bonis.

Quaque die vitium, si quod tibi forte supersis

Eluc; te cupiens assimilare Deo.

Nam quum sedatae mentis confortia spernat

Mens æterna Dei, dum manet ulla lucis;

Ah quis non pellat, cordis vel vellat ab imo

Conjungi summo quæ vetuere Deo?

Sic age, sic loquere, ut postrema ubi veneris hora

Sculpantur tumulto dicta vel acta tuo.

Sin exercendæ virtuti occasio desit,

Faxis ut saltem sint meditata pia,

Intus enim Numen citius conveneris ipsum,

Tramite quàm dubio, quem Schola calcas iners,

His præcepta quidem possim connectere multa,

Ast hæc perficiat Bibliotheca mea.

Quæ mihi cum summo sit conquesta labore,

Expensis variis è variisque locis.

*Et permiffa tibi gratis, jubeoque rogoque
Integra flet femper Bibliotheca mea.*

*Hac fi præftiterint Hæredes atque Nepotes,
Illis æternùm proffera quæque voves,*

Edoardus Baro Herbert de Cherbury, &
Caftri Infulæ de Kerry, & à Belli
confiliis Reg. Sereniff. Jacob. &
Carol. Anno Dom. 1643.

Qui hac Præc. in Bibl. Montgomer. P. C.

y, &
elli
, &

.C.